

TUOTEVÄÄRENNÖSTEN JA TAIDEVÄÄRENTÄMISEN RAJALLA

Suomalaisen taideteollisen muotoilun väärennökset ja laittomat jäljitelmät

Niina Kelloniemi

Taidehistorian maisterintutkielma

Musiikin taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2020

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Niina Emilia Kelloniemi	
Työn nimi – Title Tuoteväärennösten ja taideväärentämisen rajalla. Suomalaisen taideteollisen muotoilun väärennökset ja laittomat jäljitelmät	
Oppiaine – Subject Taidehistoria	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Marraskuu 2020	Sivumäärä – Number of pages 106
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Maisterintutkielmani tavoitteena on muodostaa tutkimusaineiston tapausesimerkkien pohjalta käsitys suomalaisen taideteollisen muotoilun väärennöksistä ja laittomista jäljitelmistä. Aihetta on tutkittu marginaalisesti ja koska kuvataiteen väärennöstutkimus on ajankohtainen ja mediaa kiinnostava tutkimusala, mielestäni on tärkeää nostaa akateemiseen keskusteluun mukaan myös designiin kohdistuvat väärinkäytökset. Uskon tutkimukseni tuovan uutta näkökulmaa olemassa olevaan väärennöstutkimukseen ja tiedon lisäämisen intressin ohella sen yhteiskunnallinen merkitys liittyy kuluttajavalistukseen, sillä valveutuneisuus estää joutumasta rikoksen kohteeksi. Väärennökset voivat vahingoittaa alkuperäisten tuotteiden suunnittelijoiden ja valmistajien lisäksi myös tuotteiden käyttäjiä. Laajemmalla tasolla väärennöksistä koituu haittaa taloudelle ja yleiselle turvallisuudelle.</p> <p>Tutkimukseni kysymyksenasettelussa keskityn suomalaisen taideteollisen muotoilun väärennöstilanteen kartoittamiseen tarkastelemalla designin väärennyskohteita ja -keinoja. Lisäksi pohdin, miten tuote- ja taideväärennöstutkimusta voidaan soveltaa designväärennösten tutkimiseen. Selvitän myös designväärennystapauksia ja niiden ilmentämää väärentämistilannetta. Tutkimukseni sijoittuu taiteentutkimuksen alaisuuteen, mutta tarkastelen aihetta monitieteisesti, sillä laajemmin tutkimukseni asettuu taiteentutkimuksen taideväärennöstutkimuksen sekä oikeus- ja taloustieteen tuoteväärennöstutkimuksen rajalle. Aihealueeseen liittyvä lakikonteksti on tutkimukseni kannalta keskeinen ja tarkastelen myös immateriaalioikeuksiin keskittyvää lainsäädäntöä. Tutkielmani aineistona ovat pääasiassa mediassa esitetyt suomalaisen designin väärennystapaukset. Aineiston analyysissä hyödynnän tutkimusmenetelmänä ankkuroitua teoriaa pyrkien hahmottamaan selkeän kokonaisuuden designväärentämisestä yhdistämällä tuote- ja taideväärennöstutkimuksen näkökulmia ja analyoimalla tutkimusaineistoa näitä ja lakikontekstia vasten.</p> <p>Tutkimuksessa käy ilmi väärentämisen ja laittoman jäljittelyn olevan yllättävän yleistä, mutta tuotteiden ominaispiirteiden jäljittely on kuitenkin selkeästi väärentämistä yleisempää. Tutkimukseni vahvistaa, että tyyppillisesti väärentäminen ja jäljittely kohdistuvat tunnettuihin, arvostettuihin ja arvokkaisiin designesineisiin. Aineistosta ja tiedonannoista näkyy, että esineiden manipulointi ja tiedollinen väärentäminen ovat väärennöskkeinoina yleisempiä kuin uuden esineen valmistaminen väärennystarkoituksessa. Väärennösten tunnistamisessa alkuperäisen esineen sekä sen suunnittelijan tuotannon ja tyylin tunteminen on tärkeää. Sarjatuotettujen esineiden kohdalla erityisesti tuoteväärennösten tunnistamisessa hyödynnetyt näkökulmat auttavat väärennöksen arvioinnissa ja taideväärennöstutkimuksen menetot tarjoavat suurimman hyödyn harvinaisten tai uniikkien esineiden kohdalla. Suomessa valmistetut väärennökset ovat harvinaisia ja väärennökset tulevat maahan usein verkkokaupan kautta ulkomailta. Rikosilmoitusten ja oikeuskäsittelyiden vähyys näkökulmasta kyseessä on piilorikollisuuden muoto. Kenties aiheen arkaluontoisuuden vuoksi en valitettavasti ole päässyt yhteyteen kaikkien tahojen kanssa, joilla on tietoa aiheesta. Mielestäni yksi keskeisimmistä keinoista väärentämiseen puuttumisessa ja väärennösten leviämisen estämisessä olisi avoin, rehellinen keskustelu alalla toimivien välillä. Tiedon lisäämisellä sekä häpeän ja syyllisyyden leiman poistamisella olisi suuri merkitys siihen, että designväärentäminen muuttuisi piilorikollisuudesta näkyväksi, jolloin siihen olisi lain keinoin helpompi puuttua.</p>	
Asiasanat – Keywords Taideteollinen muotoilu, designväärennös, designjäljitelmä, taideväärentäminen, tuoteväärentäminen	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto JYX	

Sisällys

1 Johdanto.....	3
1.1 Tutkimuksen asettelu	4
1.2 Tutkimusaineisto	10
2 Tuoteväärentäminen ja tuotejäljitelmat.....	12
2.1 Muotoilun teollisoikeudelliset suojamuodot ja rikosoikeudellinen sääntely	15
2.2 Tuotteiden jäljittely ja tuoteväärennökset.....	20
2.3 Tuoteväärennosten tunnistus ja tutkimus	23
2.4 Tuoteväärennöksiin ja tuotejäljittelyyn liittyviä käsitteitä.....	26
3 Taideväärentäminen	29
3.1 Luovuus ja tekijänoikeudelliset seikat	30
3.2 Taideväärennosten tunnistus ja tutkimus	33
3.3 Taideväärennöstutkimukseen liittyviä käsitteitä	40
4 Designväärennökset tuoteväärennosten ja taideväärentämisen rajalla	43
4.1 Lakien soveltaminen taideteolliseen muotoiluun	44
4.2 Designesineiden väärennyskeinoja	45
4.3 Designväärennosten tunnistus ja tutkimus.....	49
4.4 Designväärentämiseen liittyvien käsitteiden määrittely.....	52
5 Designesineiden väärennys- ja jäljittelytapauksia Suomessa	54
5.1 Designesineen väärentäminen	54
5.2. Designesineen muuntelu	62
5.3. Signeerauksen väärentäminen	65
5.4 Tiedollinen väärentäminen.....	71
5.5 Loukkaava kopiointi.....	73
6 Päätäntö	88
Liitteet	93
Lähteet.....	99

1 Johdanto

Art is either plagiarism or revolution.

Paul Gauguin

Maisterintutkielmassani keskityn suomalaiseen taideteolliseen muotoiluun ja sen tarkemmin rajattuna näkökulmana tarkastelen taideteollisen muotoilun väärennöksiä ja laittomia jäljitelmiä. Tutkimukseni tavoitteena on lisätä tietoa taideteollisen muotoilun väärentämisestä ja väärennöksistä sekä niihin liittyvistä lieveilmiöistä. Pysin kartoittamaan alan väärentämistilannetta Suomessa selvittämällä kuinka yleistä väärentäminen ja jäljittely designesineiden kohdalla on, millaiseen muotoiluun se tyypillisesti kohdistuu ja millaisia väärentämisen keinoja käytetään. Tämän ohella tarkastelen myös väärennösten tunnistamiskeinoja sekä väärentämiseen liittyviä käsitteitä ja lainopillisia seikkoja.

Taideväärennöstudkimus on taiteen- ja rikostutkimuksen näkökulmasta ajankohtainen ja mediaa kiinnostava tutkimusala, joten mielestäni on tärkeää nostaa esiin myös taideteolliseen muotoiluun kohdistuvat väärinkäytökset. Taideväärentämiseen liittyvässä keskustelussa ja väärennöksiin kohdistuvassa tutkimuksessa keskitytään erityisesti kuvataiteeseen taideteollisen muotoilun jäädessä marginaaliin, mikä osaltaan myös edesauttaa rikollista toimintaa alalla. Näen taideteollisen muotoilun väärentämisen osana taidetikollisuutta ja vähäisestä julkisuudesta huolimatta, tai kenties jopa siitä johtuen, muotoilun väärentäminen ja designesineiden ominaisuuksien jäljittely näyttäisi olevan yleistymässä.

Taideväärennöstudkimuksen ajankohtaisuuden lisäksi tutkimusaiheeseen on innoittanut mediassa aika ajoin käyty keskustelu erityisesti Eero Aarnion designklassikkojen väärennöksistä ja laittomista kopioista. Eero Aarnion ohella suomalaisista muotoilijoista väärennetyimpiä ja jäljitellyimpiä näyttäisivät tutkimukseni aineistosta esiin nousseiden tapausten perusteella olevan Alvar Aalto, Timo Sarpaneva, Oiva Toikka ja Paavo Tynell sekä

designryityksistä Artek, Fiskars, Iittala, Marimekko ja Secto. Maisterintutkielmani aihe jatkaa luontevasti jo kandidaatintutkielmassani¹ hahmottelemani klassikon määrittelyyn liittyvää osuutta, sillä juuri designklassikkojen kohdalla esiintyy usein lieveilmiönä esineen ominaisuuksien jäljittelyä. Tutkimushypoteesina lähdän olettamuksesta, jossa designtuotteiden ominaispiirteiden jäljitteleminen on väärentämistä yleisempää, jolloin siihen on myös lain keinoin vaikeampi puuttua.

1.1 Tutkimuksen asettelu

Tutkimukseni kysymyksenasettelu keskittyy suomalaisen taideteollisen muotoilun väärennöstilanteen kartoittamiseen sekä designin väärentämiseen liittyvien käsitteiden muodostamiseen. Taideteollisen muotoilun väärennöksiä, eli *designväärennöksiä*², tarkastelen erityisesti seuraavista lähtökohdista pyrkien vastaamaan oheisiin tutkimuskysymyksiin:

- 1) Mitä ja miten suomalaista taideteollista muotoilua väärennetään ja mitkä ovat keinot designväärennösten tunnistamiseen?**
- 2) Miten tuote- ja taideväärentämisen metodeja ja käsitteitä voidaan soveltaa designväärennösten tutkimuksessa?**
- 3) Millaisia ovat suomalaisen taideteollisen muotoilun väärennystapaukset ja miten ne ilmentävät designiin kohdistuvan väärentämisen tilannetta?**

Suomalaisen taideteollisen muotoilun väärentämistä on tutkittu marginaalisesti, eikä akateemista tutkimusta aiheesta juurikaan löydy. Aiheen käsittely näyttäisi keskittyvän mediassa esitettyihin, lähinnä yksittäisiä väärennystapauksia koskeviin näkökulmiin. Tutkielmani sijoittuu ensisijaisesti taiteentutkimuksen alaisuuteen, mutta tarkastelen aihetta monitieteisestä näkökulmasta, sillä laajemmin tutkimukseni asettuu taiteentutkimuksen taideväärennöstudkimuksen sekä oikeustieteen ja taloustieteen tuoteväärennöstudkimuksen rajalle. Tästä johtuen myös näihin tutkimusaloihin perehtyminen ja niiden käyttämän metodologian soveltaminen on tutkimukseni kannalta olennaista. Taide- ja tuoteväärennöstudkimuksesta sovellan esimerkiksi alojen erilaisiin väärennöstyyppeihin sekä

¹ *Arjen esineestä muotoilun klassikoksi – käyttöhuonekalun ja designklassikon piirteitä Ilmari Tapiovaaran Mademoiselle-nojatuolissa*

² Tästä eteenpäin käytän taideteollisen muotoilun väärennöksestä käsitettä *designväärennös*.

väärentämiseen ja aitouteen liittyviä määritelmiä. Lisäksi tarkastelen näiden alojen väärentämiseen sekä väärennösten tunnistamiseen käytettyjä keinoja ja pyrin yhdistämään niiden tarjoamia näkökulmia designväärentämiseen. Myös väärentämiseen ja jäljittelyyn liittyvät lainopilliset seikat ovat tutkimuksessani keskeisessä asemassa ja tarkastelen oikeustieteellistä immateriaalioikeuksiin keskittyvää lainsäädäntöä teollis- ja tekijänoikeuksien osalta.

Tutkimukseni ongelmanasettelu keskittyy ilmiön kuvaamiseen laadullisen tutkimuksen menetelmin. Koska väärentämistä ja jäljitelmiä on tutkittu vähän juuri taideteollisen muotoilun näkökulmasta, hyödynnän tutkimusstrategiana ilmiötä kartoittavan tutkimuksen lähtökohtia. Tutkimuksen teoreettista taustaa pohjustan taidehistorialliseen väärennöstudkimukseen sekä tuoteväärennöstudkimukseen liittyvän teorian kautta, pyrkien näitä yhdistämällä luomaan relevantin käsityksen taideteollisen muotoilun väärentämisestä. Muodostan tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen soveltamalla olemassa olevan väärennöstudkimuksen näkökulmia designväärentämiseen ja määrittelen samalla myös aiheeseen liittyvää käsitteistöä. Tämän lisäksi täydennän tutkimusta tapausesimerkkien avulla kartoittamalla suomalaisia designväärennystapauksia.

Aihealuetta sivuavaa aiempaa tutkimusta on tehty runsaasti erityisesti tuote- ja taideväärentämisen näkökulmista sekä Suomessa että kansainvälisesti. Tuoteväärennöstudkimuksessa on jonkin verran mainintoja myös taideteolliseen muotoiluun kohdistuvasta väärentämisestä erityisesti immateriaalioikeuksien näkökulmasta, mutta näissä tutkimuksissa ei kuitenkaan ole sovellettu taiteen tutkimuksen tarjoamia menetelmiä ja mahdollisuuksia. Tämän hetken akateemisessa tutkimuksessa designväärentämistä lähimpänä tuoteväärentämisen tutkimusalana lienee muotioikeudellinen tutkimus, jonka alaisuudessa on kansainvälisesti tutkittu myös muodin kopiointia ja väärentämistä. Suomessa aihe on suhteellisen vähän tutkittu, mutta viimeisin aiheeseen liittyvä tutkimus taiteen tutkimuksen näkökulmasta on kuluttajakäyttämiseen ja lainoppiin keskittyvä tutkielma³,

³ Wallgren 2018. Pro Gradu -tutkielma: *Suomalaisten kuluttajien suhtautuminen vaatetusalan kopiointiin ja tuoteväärennöksiin*. Lapin yliopisto.

jossa tarkastellaan suomalaisten kuluttajien suhtautumista vaatetusalan kopiointiin ja tuoteväärennöksiin.

Vaatetusosalalla erityisesti muotibrändien tuotanto nähdään taideteollisen muotoilun tapaan käyttötaiteena, joten vaatemuotia koskevat osittain vastaavat ongelmat immateriaalioikeudellisten suojien osalta kuin designesineitä. Lisäksi jotkin väärentämiseen käytettävät keinot ja erityisesti verkkokauppa väärennösten välityskanavana ovat alojen välillä yhteneviä. Koska sisustustekstiilit lukeutuvat designteollisuuteen, muotioikeudellisen tutkimuksen näkökulmat sopivat soveltuvin osin myös designväärennösten tarkasteluun. Suomalaisista alan yrityksistä esimerkiksi Marimekko toimii sisustusalan lisäksi myös vaatetusosalalla.

Uskon, että taideteollisuuden väärennösten ja laittomien jäljitelmien tutkiminen tuo uutta näkökulmaa olemassa olevaan taide- ja tuoteväärennöstudkimukseen. Tiedon lisäämisen intressin ohella tutkimuksen laajemman yhteiskunnallisen merkityksen voi nähdä liittyvän esimerkiksi kuluttajavalistukseen, sillä tietoisuus aiheesta estää joutumasta rikoksen kohteeksi. Lisäksi väärennökset voivat vahingoittaa alkuperäisten tuotteiden suunnittelijoiden ja valmistajien ohella myös tuotteiden käyttäjiä. Laajemmalla tasolla väärennöksistä koituu erityistä haittaa niin kansalliselle kuin globaalillekin taloudelle sekä yleiselle turvallisuudelle. Väärentäminen esimerkiksi edistää harmaata taloutta ja saattaa liittyä järjestäytyneen rikollisuuden rahoittamiseen.

Tutkimukseni kannalta olennaiseen asemaan taiteen tutkimuskirjallisuudesta ovat nousseet taiteen tutkimuksen menetelmiä ja näkökulmia esittelevät sekä taiderikollisuutta ja erityisesti taideväärentämistä koskevat teokset. Keskeisin menetelmäopas on ollut Annika Waenerbergin ja Satu Kähkösen toimittama kokoomateos *Taidetta tutkimaan: menetelmiä ja näkökulmia* (2012), josta olen hyödyntänyt teoksen taiteilijoihin ja taideteoksiin syventyvää osuutta ja erityisesti artikkeleita *Attribuointi* Elina Sopolta, *Taideteoksen jäljillä* Tiina Koivulahdelta sekä *Tekninen taidehistoria tutkimuksellisena lähestymistapana* Ari Tanhuanpäältä. Teos tarjoaa kattavan perusesityksen soveltamiini taidehistoriallisiin menetelmiin attribuoinnin, provenienssitutkimuksen sekä teknisen taidehistorian osalta.

Teknisen taidehistorian ymmärrystä ja erityisesti taiteen väärennösten paljastamiseen käytettyjä luonnontieteellisiä menetelmiä olen syventänyt Jehane Ragain teoksen, *The Scientist and the Forger: Insights into the Scientific Detection of Forgery in Paintings* (2015), kautta. Teos antaa perusteellisen ja yksityiskohtaisen kuvauksen tekniseen taideväärennöstudkimukseen ollen paikoin jopa liian tekninen ja syvälle menevä oman tutkimukseni näkökulmasta. Kokonaisuudessaan teos on osoittautunut kuitenkin erittäin hyödylliseksi, sillä se huomioi väärennöksen tunnistamisessa myös attribuution merkitystä teknisen taidehistorian osana sekä esittelee erilaisia väärentämisen keinoja.

Kansainvälisen taidetikollisuuden osalta Noah Charneyn toimittama kookomateos *Art and Crime: Exploring the Dark Side of the Art World* (2009) antaa tietoa kansainvälisestä järjestäytyneestä taidetikollisuudesta ja sen monitieteisestä tutkimuksesta. Teoksen taidehuijauksia koskeva Kenneth Polkin ja Duncan Chappellin artikkeli *Fakes and Deception: Examining Fraud in the Art Market* avaa taideväärentämisen ongelmaa kansainvälisten taidemarkkinoiden näkökulmasta sekä käsittelee erilaisia taiteen väärentämisen keinoja ja aitouden varmistamisen haasteita. Taideväärentämistä modernin ajan ilmiönä ja väärennöksiä kulttuurisina tosiasioina tarkastellaan diskurssitutkimuksen avulla Thierry Lenainin teoksessa *Art Forgery the History of a Modern Obsession* (2011). Saman tutkijan artikkeli *The Narrative Structure of Forgery Tales* Joris Kilan ja Marc Balcellsin toimittamassa kokoomateoksessa *Cultural Property Crime: an Overview and Analysis on Contemporary Perspectives and Trends* (2015) kritisoi taideväärentämisen tutkimuksen objektikeskeisyyttä kontekstin kustannuksella ja tarkastelee taideväärennöksiä narratiivisesta näkökulmasta. Ongelmana kansainvälisissä tutkimuksissa on tutkielmani kannalta se, että ne käsittelevät globaalia tilannetta, eivätkä näin ollen kuvaa taidetikollisuutta Suomessa. Suomen taidetikollisuudesta olen saanut arvokasta tietoa Keskusrikospoliisin rikosylikonstaapeli Kimmo Nokkoselta.

Kiinan tuoteväärennöskulttuuriin olen tutustunut Fan Yangin teoksen *Faked in China: Nation Branding, Counterfeit Culture and Globalization* (2016) avulla. Samoja teemoja sekä piratismiin ja väärentämisen ilmentämää kopioinnin ja luovuuden välistä läheistä suhdetta käsitellään myös Laikwan Pangin teoksessa *Creativity and its Discontents: China's Creative Industries and Intellectual Property Rights Offenses* (2012). Nämä teokset eivät tosin ota kantaa suomalaisen

designin väärentämiseen, mutta koska suomalaisilla yrityksillä on alihankkijoita Kiinassa, on selkeää, että maasta tulevien designväärennösten valmistus noudattelee vastaavia kaavoja muiden tuoteväärennösten kanssa. Lisäksi on tärkeää ymmärtää kulttuurista kontekstia, jossa väärennökset valmistetaan. Yang sivuaa teoksessaan myös brändin merkitystä väärentämisen kohteeksi joutumisessa, mutta tarkempaa tietoa brändeistä ja suojautumiseen väärentämiseltä tarjoaa Brian H. Murrayn teos *Defending the Brand: Aggressive Strategies for Protecting Your Brand in the Online Arena* (2004). Murray käsittelee myös digitalisaation vaikutuksia talouteen, kaupallisiin markkinoihin sekä tuoteväärentämiseen. Teknologian kehityksen huomioon ottaen julkaisu saattaa osin sisältää vanhentuneita tuloksia, joten olen hyödyntänyt teoksesta vain tietoa, jolle olen löytänyt vahvistusta muista tuoteväärentämistä käsittelevistä lähteistä.

Tuoteväärentämisestä ja siihen liittyvästä lainsäädännöstä olen hakenut tietoa oikeustieteen julkaisuista. Suoraan aihealuetta käsitteleviä julkaisuja ei juurikaan ole, joten olen tarkastellut pääasiassa immateriaalioikeuksia käsitteleviä teoksia. Keskeisimpiä ovat olleet Rainer Oeschin *Mallioikeus: Muotoilun suoja* (2005), Pirkko-Liisa Haarmannin *Immateriaalioikeus* (2015), Kristiina Harengon, Valtteri Niirasen ja Pekka Tarkelan *Tekijänoikeus* (2016) sekä Taina Pihlajarinteen, Essi Pokelan ja Kirsi Ruuhosen (toim.) *Tavaramerkki & toiminimi: Immateriaalioikeudellisia erityiskysymyksiä* (2010). Viimeksi mainitussa erityisesti Kirsi Ruuhosen artikkeli *Taloudelliset ja rikosoikeudelliset seuraamukset tuoteväärennöstapauksissa* tarjoaa tietoa tuoteväärennöksistä ja esittelee tuoteväärentämistä suomalaisen oikeuskäytännön näkökulmista.

Kuluttajaa suojaavia näkökulmia olen löytänyt Anja Peltosen ja Kalle Määtän teoksesta *Kuluttajansuojaoikeus* (2015) ja harhaanjohtavaa ja totuudenvastaista markkinointia olen tutkinut Hannes Kankaanpään ja Rainer Oeschin (toim.) kokoomateoksesta *Sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa verkkotalouden aikana* (2012). Kaikkiaan aihealueen tutkimuskirjallisuus ja lakikontekstin haltuunottaminen on aiheuttanut valikoidusta teoriakirjallisuudesta eniten haasteita, sillä tutkimusala oli minulle entuudestaan vieras. Tästä syystä olen pyrkinyt mahdollisuuksien mukaan valikoimaan teokset samoilta julkaisijoilta yhtenevien teosrakenteiden vuoksi.

Tuomas Myllyn, Juha Lavapuron ja Marko Karon (toim.) kokoomateos *Tekemisen Vapaus: Luovuuden ehdot ja tekijänoikeus* (2007) esittelee huomattavasti monipuolisemmin näkökulmia tekijänoikeuteen kuin lainsäädäntöä tulkitsevat teokset. Teos ottaa esimerkiksi kantaa tekijänoikeuteen luovuuden rajoittajana sekä siihen liittyviin valtakysymyksiin, arvoihin ja ristiriitaisuuteen tarkastelemalla tekijänoikeuden nykytilaa ja tulevaisuuden näkymiä. Teoksesta löytyy muun muassa Jani Leinosen artikkeli *Miksi tekijänoikeusriike olisi moraalisesti oikein?* joka esittelee mielenkiintoisen ja kriittisen näkökulman tekijänoikeuteen sen vastustamisen lähtökohdista.

Oikeustieteellisen tuoteväärännöstutkimuksen lisäksi tietoa ajantasaisesta lainsäädännöstä on tarjonnut Oikeusministeriön oikeudellisen aineiston julkinen verkkopalvelu Finlex, josta olen etsinyt tietoa tutkielmassa viittaamaani lakikontekstiin rikoslain, mallioikeuslain, tekijänoikeuslain, tavaramerkkilain, patenttilain, kuluttajansuojalain, tuotevastuulain ja markkinaoikeuslain osalta. Muita tutkimuksen näkökulmasta hyödyllistä tietoa tuottaneita ja väärännösten parissa toimivia organisaatioita ja tahoja ovat esimerkiksi Suomen Tulli, Suomen Anti-piratismiyhdistys ry sekä Euroopan yhteisö⁴, joka on julkaissut raportin tuoteväärännösten vaikutuksista Euroopassa.

Käsitteiden tarkastelussa ja soveltamisessa metodologisenä apuvälineenä olen käyttänyt *Taidetta tutkimaan* teoksessa olevaa Satu Kähkösen artikkelia *Käsitteet metodologisina välineinä*, joka on auttanut hahmottamaan eri tieteenaloilta lainattujen käsitteiden roolia osana tutkimusta. Artikkelin tarjoaa erityisesti apua käsitteiden selkeään määrittelyyn, johdonmukaiseen perusteltuun käyttöön ja kriittiseen tarkasteluun. Käsitteiden määrittelyssä keskeisenä tukena toimivat lisäksi Riitta Konttisen *Taiteen sanakirja* (2000) ja Jyväskylän yliopiston taidehistorian oppiaineen *Taidehistorian sanasto* sekä täydentävänä muutamat yleiset sivistyssanakirjat. Lähteiden valinnassa ja kriittisessä tarkastelussa olen hyödyntänyt tutkimuksien keskinäisen vertailun lisäksi Hanna Pirisen artikkelia *Biografinen ja historiallinen näkökulma taiteentutkimukseen*, joka on saatavilla *Taidetta tutkimaan* -teoksessa. Apua laadulliseen tieteelliseen tutkimusprosessiin olen hakenut tukea Sinikka Hirsijärven, Pirkko Remeksen ja Paula Sajavaaran toimittamasta julkaisusta *Tutki ja kirjoita* (2009).

⁴ European Economic Community EEC.

1.2 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen aineistonhankinnassa olen hyödyntänyt taideteolliseen muotoiluun keskittyvien muistiorganisaatioiden arkistoja ja kokoelmia. Merkittävä aineisto- ja tietolähde ovat olleet Alvar Aalto -säätiön alaisuudessa toimivan Alvar Aalto -museon kokoelmat sekä museon henkilökunnan asiantuntemus, sillä muotoilun valtakunnallisena vastuumuseona toimivan Designmuseon aineistot aiheesta osoittautuivat vähäisiksi. Alvar Aalto -museon arkistot, erityisesti lehtileikearkisto, ovat olleet arvokkaita lähteitä aineiston kartuttamisen kannalta. Koska muotoiluun keskittyvien muistiorganisaatioiden aineistot ovat kuitenkin olleet oletettua rajallisemmat, olen laajentanut tiedon- ja aineistonhankintaa kyselemällä asiantuntija-apua eri tahoilta, kuten alan tutkijoilta, keskusrikospoliisilta ja rikosmuseolta, designalan yrityksiltä sekä yhdistyksiltä. Tämän lisäksi olen koonnut aineistoja ja tietoja myös taidemarkkinoilta muotoilun välittäjäosapuolilta sekä muotoilun keräilijöiltä. Keskeisimmäksi tutkimusaineistoksi nousevat julkisuudessa ja mediassa esitetyt väärennöstapaukset. Näitä tapauksia täydentävät asiantuntijoiden tiedossa olleet väärentämisen ja jäljittelyn kohteet, sekä välittäjien ja keräilijöiden tiedot taidemarkkinoilla liikkuvista väärennöksistä ja jäljitelmistä. Aineiston kartuttamisessa olen hyödyntänyt lisäksi väärennettyjen ja jäljiteltujen esineiden osalta niiden myyntiin keskittyviä verkkosivuja, jotka tarjoavat tietoa erityisesti siitä, kenen suunnittelemissa esineissä hyödynnetään kyseenalaisissa taloudellisissa tarkoituksissa.

Tutkimusaineistoa lähestyn laadullisen tutkimusanalyysin menetelmin. Koska kyseessä on aineistolähtöinen tutkimus, hyödynnän analyysissä löyhästi aineistopohjaista ankkuroitua teoriaa eli *grounded theory* -tutkimusmenetelmää. Tavoitteena on menetelmän avulla tuottaa uutta teoreettista tietoa toistaiseksi vähän tutkitusta väärentämisen alueesta. Pyrin hahmottamaan selkeän kokonaisuuden designväärentämisestä yhdistämällä tuoteväärennösjä taideväärennöstutkimuksen näkökulmia sekä analysoimalla tutkimusaineistoa näitä vasten. Tavoitteenani on muodostaa tutkimusaineiston tapausesimerkkien pohjalta kattava kuva suomalaisen taideteollisen muotoilun väärennöksistä ja laittomista jäljitelmistä sekä niihin liittyvistä lieveilmiöistä. Hyödynnän tutkimuksessa aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jonka avulla muodostan tyypittelemällä tapausesimerkeistä koostuvasta aineistosta tutkittavaa ilmiötä kuvaavan teoreettisen kokonaisuuden, jossa keskiössä ovat erityisesti tapausesimerkkien kautta ilmenevät designesineiden väärennyskeinot.

Tutkimuksen tiedon- ja aineistonhankinnan kannalta haastavimmaksi on osoittautunut tietojen saannin vaikeus, sillä näyttää siltä, että monikaan taho ei ole valmis puhumaan asiasta aiheen arkaluontoisuuden vuoksi ja tämä osaltaan vaikeutti niiden tahojen lähestymistä, joilla olisi tietoja aiheesta. Näiltä osin tiedostan tutkimukseni rajallisuuden ja sen, että siinä ei käy ilmi kaikki Suomessa liikkuvat designväärennökset. Laajan ja monipuolisen aineistonkartoituskentän vuoksi uskon tuloksien kuitenkin olevan kattavia ja suuntaa antavia. Koska minulla on ollut aineistonhankinnassa laajimmin käytössä Alvar Aalto -museon arkistot, tiedostan, että tutkimukseni tapauksessa tulokset designväärennösten yleisyydestä saattavat tästä syystä osittain painottua Alvar Aallon tuotantoon. Toisaalta, myös muissa kuin Alvar Aalto -museon aineistoissa, Aallon muotoilu on noussut keskeiseen rooliin väärennystapauksissa. Näin on ollut esimerkiksi mediasta keräämäni aineiston kohdalla. Perustan käsitykseni suomalaisesta designväärentämisestä sekä mediasta, että alan eri toimijoiden havainnoista nousseisiin tapauksiin, joten tiedostan, että piiloon saattaa jäädä muita mahdollisia väärennys- ja jäljittelytapauksia.

Tutkielman aluksi luvuissa 2 ja 3 pohjustan tutkimukseni teoriaa käymällä läpi tuote- ja taideväärentämisen näkökulmia ja käsitteistöä niiltä osin, kuin ne ovat relevantteja designväärentämistutkimuksen kannalta. Näissä luvuissa erittelen lisäksi väärentämiseen ja jäljittelyyn liittyvää lakikontekstia erilaisten immateriaalisten oikeuksien ja suojamuotojen osalta. Luvussa 4 tarkastelen designväärentämistä omana kokonaisuutenaan ja pyrin samalla hahmottamaan tutkimusaineistosta esiin nousevien tapausten kautta erilaisia designin väärennyskeinoja sekä kartoittamaan designväärennösten tunnistamismenetelmiä soveltamalla tuote- ja taideväärennöstudkimusta ja niissä esiintyviä väärennys- ja tunnistuskeinoja. Tässä yhteydessä määrittelen lisäksi designväärentämiseen liittyvää käsitteistöä hyödyntämällä tuote- ja taideväärennöksiin liittyviä käsitteitä. Luvussa 5 nostan esiin tutkimusaineiston konkreettiset väärennöstapaukset tyyppittelemällä Suomessa esiin tulleita designiin kohdistuneita väärentämisyrityksiä sekä muita kyseenalaisia jäljittelytapauksia. Lopuksi luvussa 6 kokoan tutkimukseni tulokset, hahmottelen aihealueeseen liittyvää mahdollista jatkotutkimusta, pohdin tutkimuksen kuluessa heränneitä ajatuksia ja erittelen tutkimuksessa esiin nousseita ongelmia.

2 Tuoteväärentäminen ja tuotejäljitelmat

Tuoteväärentäminen ja tuotteiden jäljittely näyttää viime vuosina yleistyneen voimakkaasti erityisesti tuoteväärennösten maahantuonnin näkökulmasta. Syynä tähän on verkkokaupan nopea ja valtava kasvu, jonka myötä Suomeen tulee ulkomailta vuosittain kymmeniä miljoonia paketteja. Vuonna 2018 Suomen tulli tarkasti 126 000 tuotetta tuoteväärennösepäilyn tai laittoman valmistuksen epäilyn nojalla. Silti on arvioitu, että EU:n alueelle tulevista tuoteväärennöksistä jää kiinni vain muutama prosentti. Tuoteväärentäminen on hyvin laaja-alaista, sillä kaikkea mitä valmistetaan, myöskin väärennetään. Tämän lisäksi tuoteväärentäminen on usein ammattimaista toimintaa ja jäljitelmien joukossa on yhä enenevässä määrin sekundan lisäksi taitavia aidon oloisia ja vaikeasti tunnistettavia väärennöksiä.⁵ Tämä osaltaan hankaloittanee jo ennestään monimutkaista tilannetta tuoteväärennösten jäljittämisessä ja paljastamisessa.

Väärennösten kulutus on ylikansallista toimintaa, mutta suurin osa tuoteväärennöksistä valmistetaan Kiinassa.⁶ Ennen 2000-lukua Suomeen päätyi paljon *piraattituotteita* Venäjän kautta, mutta nykyisin Venäjältä tapahtuva tuonti on hiipunut ja väärennökset tulevat Suomeen verkkokaupan kautta pääosin Kiinasta, jonkin verran myös Turkista.⁷ Edellä mainittujen lisäksi Thaimaa on kuuluisa väärennösmaa.⁸ Suomessa tuoteväärennösten valmistaminen on sen sijaan harvinaista ja Suomessa myytäviksi tarkoitettuja väärennöksiä tavataan melko harvoin.⁹

Yleisesti digitalisaatiolla on havaittu olevan laajat vaikutukset talouteen, kaupallisiin markkinoihin sekä brändeihin. Vaikka digitalisoituminen tuo mukanaan useita positiivisia

⁵ Kivimäki (informanttina Pakkanen) 2019.

⁶ Yang 2016, 2; 17.

⁷ Kivimäki (informanttina Pakkanen) 2019.

⁸ Pang 2012, 185.

⁹ Ruuhonen 2010, 141.

mahdollisuuksia, antaa se tilaisuuden myös rikollisuudelle, sillä piratismi ja väärennökset sekä niihin liittyvät petokset ja huijaukset ovat lisääntyneet digitalisaation kasvun myötä. Verkon tarjoama anonymiteetti mahdollistaa brändioikeuksien loukkaamisen sekä piratismille laajan liikkuvuuden ja saatavuuden. Toiminta tuottaa taloudellista vahinkoa brändinhaltijoille ja yrityksille, mutta myös kuluttajille.¹⁰ Verkkokauppa tarjoaa koko ajan uusia mahdollisuuksia jäljitelmien valmistamiselle ja myynnille, sillä se tuo alkuperäiset tuotteet helpommin saataville ja uudet tuotemallit päätyvät tämän myötä yhä useammin myös kopioitavaksi.¹¹

Väärennettyihin tuotteisiin liittykin useita riski- ja haittatekijöitä erityisesti kuluttajan näkökulmasta. Ne voivat vaarantaa terveyden, sillä niiden laadusta ei ole tarjolla tutkittua luotettavaa tietoa. Tuotteet voivat sisältää terveydelle haitallisia, allergioita tai jopa syöpää aiheuttavia aineita. Väärennetyistä tuotteista voi mahdollisesti koitua haittaa myös yleiselle turvallisuudelle, sillä niissä voi olla paloturvallisuuspuutteita tai onnettomuuksia aiheuttavia toimintahäiriöitä.¹² Väärennetyjen tuotteiden turvallisuussäännökset ovat usein puutteellisia ja tuotteen turvallisuuden selvittäminen voi olla haastavaa, sillä myös turvallisuuden takaavia merkintöjä väärennetään. Lisäksi väärennetyistä tuotteista voi koitua vakavaa haittaa ympäristölle. Tuotteiden valmistaminen voi aiheuttaa ympäristöriskejä, sillä valmistajat harvemmin huomioivat ympäristösäädöksiä esimerkiksi mahdollisten ympäristömyrkköjen osalta. Lisäksi kiinnijääneiden tuotteiden hävittäminen tuottaa ylimääräistä jätettä.¹³ Väärennetyllä tuotteella ei myöskään ole takuuta, joten vastuunkantajaa ei vahinkotapauksissa ole.¹⁴

Lisäksi tuoteväärennökset aiheuttavat taloudellisia menetyksiä usealla eri osa-alueella. Kansainvälisellä tasolla ne heikentävät työmarkkinoita menetettyjen työpaikkojen osalta. Myös verotulojen menetyksistä koituu tappiota, kun maksamatta jää tulo-, arvonlisä- ja valmisteveroja.¹⁵ Verotulojen heikkeneminen vaikuttaa myös valtiollisella tasolla. Tämän lisäksi tuoteväärennökset heikentävät aitojen tuotteiden markkinoita ja riistävät niiden

¹⁰ Murray 2004, 1-2.

¹¹ Huusko (informanttina Jusélius) 2017.

¹² <https://tulli.fi/henkiloasiakkaat/matkailijalle/tuotevaarennokset>

¹³ EEC 2017, 15–16.

¹⁴ <https://tulli.fi/henkiloasiakkaat/matkailijalle/tuotevaarennokset>

¹⁵ Pantzar 2016.

tekijöiden työtuloja.¹⁶ Taloudellista tappiota koituu myös väärennöksen ostavalle kuluttajalle, mikäli tuote jää tullissa kiinni ja se tuhotaan.¹⁷ Tuotteesta voi lisäksi tulla tullimaksuja sen joutuessa tulliselvitykseen ja tuotteen arvonlisävero saattaa jäädä kuluttajan maksettavaksi.¹⁸ Väärennösten ostaminen voi olla kuluttajalle myös oikeudellinen riski esimerkiksi tekijänoikeuksien loukkaamisen näkökulmasta.¹⁹

Erityisesti suuret brändihaltijat käyttävät paljon resursseja väärennösten torjuntaan.²⁰ Aitoja tuotteita valmistavat yritykset pyrkivät innovaatioidensa suojaamiseen erilaisten suojakeinojen avulla. Väärennöstapauksissa väärentäjä varastaa tuotteen idean, jolloin myös innovaation taso laskee aitoja tuotteita valmistavan yrityksen maineen ohella. Samalla väärennettyjen tuotteiden markkinat tukevat epäreilua kilpailua, koska väärennöksiä myydään usein aitoa tuotetta edullisempaan hintaan. Väärennöksen halvempi hinta on mahdollinen, sillä sen valmistuksessa ei noudateta terveys- ja turvallisuussäädöksiä tai ympäristölakeja ja verosäätelyä. Matalampi hinta aiheuttaa alkuperäisen tuotteen valmistajalle tulonmenetyksiä kuluttajien ostaessa väärennöksiä aitojen tuotteiden sijaan, joka johtaa aitojen tuotteiden hintojen nousuun. Väärennösten kuluttaminen on myös eettisesti arveluttavaa, sillä valmistavat tahot harvoin noudattavat kansainvälisiä säädöksiä sosiaalisten olosuhteiden tai ihmisoikeuksien kohdalla. Ostamalla väärennetyn tuotteen saattaa samalla tukea esimerkiksi lapsityövoiman käyttöä.²¹

Tuoteväärennöksiin liittyy etiikan näkökulmasta myös muita kyseenalaisia seikkoja. Väärennökset tukevat harmaata taloutta ja edistävät samalla rikollisuutta, sillä usein väärennösten levittämisen taustalla toimii laajempi rikollisjärjestö.²² Tuoteväärennöksiin liittyvässä kaupankäynnissä liikkuu suuria rahasummia, joilla saatetaan rahoittaa järjestäytyneen rikollisuuden toimintaa, pahimmassa tapauksessa jopa terrorismia.

¹⁶ <https://tulli.fi/henkilöasiakkaat/matkailijalle/tuotevaarennokset>

¹⁷ EEC 2017, 17, 54.

¹⁸ Kivimäki (informanttina Pakkanen) 2019.

¹⁹ EEC 2017, 17.

²⁰ Pantzar (informanttina Holmila) 2016.

²¹ EEC 2017, 16–17.

²² Murray 2004, 98–99; 102.

Väärennettyjen tuotteiden kauppaa pyörittävät rikollisjärjestöt käyttävät tyypillisesti ansaitsemansa tuoton esimerkiksi veronkiertoon, rahanpesuun tai huumekauppaan.²³

2.1 Muotoilun teollisoikeudelliset suojamuodot ja rikosoikeudellinen sääntely

Väärentämisessä on lähtökohtaisesti kyse rangaistavasta rikoksesta, jolloin rikosnimikkeenä on väärennys teon vakavuudesta riippuen lievistä törkeään. Tämän lisäksi myös väärennysaineiston hallussapito täyttää rikoksen tuntomerkit.²⁴ Väärennettyjen tuotteiden tai taideteosten jälleenmyynnissä ja välittämisessä kyse on epärehellisestä vilpillisestä toiminnasta.²⁵ Tällöin rikosnimikkeenä puhutaan väärennyksen lisäksi petoksesta, vakavuusasteesta riippuen lievistä törkeään.²⁶ Näiden lisäksi tuotteiden väärennys-, jäljittely- tai kopiointitapauksia koskevat usein myös muut lait, jotka voidaan karkeasti jakaa tekijää ja teosta sekä kuluttajaa suojaaviin lakeihin, mutta myös tuotteen suunnittelijaa tai valmistajaa velvoittaviin lakeihin. Rikoslain lisäksi lainopillisesti tuotteiden väärentämisessä ja erityisesti tuotejäljittelyssä ollaan tekemisissä immateriaalioikeuksia koskevien lakien ja säädösten kanssa.

Immateriaalioikeus eli aineeton oikeus jaetaan kahteen pääalueeseen: tekijänoikeuteen ja teollisoikeuteen. Nämä oikeudet jaotellaan vielä erillisen alajaottelun mukaan, jossa tekijänoikeuksiin luetaan varsinainen tekijänoikeus sekä tekijänoikeuden lähioikeudet. Teollisoikeuteen lukeutuvat seuraavat oikeudet ja suojat: patenttioikeus, hyödyllisyysmallioikeus, mallioikeus, integroitujen piirien piirimallien suoja, kasvinjalostajanoikeus, tavaramerkkioikeus, maantieteellisten merkintöjen suoja, toiminimioikeus, suoja sopimatonta menettelyä vastaan.²⁷ Tuoteväärennöksiä ja -jäljennöksiä tarkastellessa tekijänoikeuden ohella teollisoikeuksista olennaisia ovat mallioikeus, tavaramerkkioikeus, patenttioikeus, hyödyllisyysmallioikeus sekä suoja sopimatonta menettelyä vastaan.

²³ <https://tulli.fi/henkilöasiakkaat/matkailijalle/tuotevaarennokset>; EEC 2017, 15–17.

²⁴ Rikoslaki: 33 luku: 1-4§.

²⁵ Nokkonen 2019. Suullinen tiedonanto.

²⁶ Rikoslaki: 36 luku: 1-3§.

²⁷ Haarmann 2015, 1-4.

Yleisesti taidekäsityöt ja taideteollisuuden tuotteet luokitellaan tekijänoikeuden alaisiksi, jolloin teoskynnyksen ylittyessä sovelletaan tekijänoikeuslakia.²⁸ Kaikissa tapauksissa teoskynnyksen ei kuitenkaan katsota ylittyvän, jolloin tuotetta voidaan suojata teollisoikeuksiin lukeutuvilla suojilla. Tällaisia ovat muun muassa *tavaramerkki*, *patentti* ja mallioikeuden *mallisuoja*. Tavaramerkki on yrityksen tunnusmerkki, joka erottaa sen valmistamat tuotteet ja palvelut muiden yritysten vastaavista, patentti voidaan myöntää keksijälle keksintönsä ammattimaiseen hyödyntämiseen yksinoikeudella ja mallioikeudella suojataan tuotteen tai sen osan ulkomuoto.²⁹

Keskeisin muotoilun oikeudellinen suoja on tuotteen ulkomuotoa suojeleva mallioikeus.³⁰ Mallioikeus kattaa sekä teollisen muotoilun että taideteollisuuden tuotteiden oikeudellisen suojan. Muotoilu on tärkeä osa tuotteen kokonaisarvoa sekä käyttökelpoisuutta ja tuotteen ulkoasu on lisäksi tärkeä kilpailutekijä, sillä kuluttaja tekee hankintapäätöksen usein hyödykkeen ulkomuodon perusteella. Kehittyneen mallioikeussuojajärjestelmän tavoitteena on turvata tuotekehittelykustannuksille sekä investoinneille tarkkaan rajattu suoja, kannustaa muotoiluun ja luovaan tuotekehittelyyn, antaa luvattomalta hyväksikäytöltä suojaava yksinoikeus muotoilijalle sekä mahdollistaa korvauksen saatavuus muotoilijalle, valmistajalle tai muulle oikeudenhaltijalle.³¹

Mallioikeus on tärkeä muotoilusuojamuoto tekijänoikeuden rinnalla, joka ei kuitenkaan yksin riitä täyttämään kaikkia teollisen tuotannon suojan vaatimia tarpeita ja sitä voidaan lisäksi täydentää tavaramerkki-, patentti- ja hyödyllisyysmallioikeudella tai jäljittelysuojoilla. Eri immateriaalioikeuksia suojaavissa laeissa on omat vakiintuneet kohdealueensa. Tekijänoikeuslakiin lukeutuva teossuoja suojaa missä tahansa muodossa ilmeneviä luovan työn tuloksia, kuten taidetta tai käyttötaiteen tuotteita. Tavaramerkkilain tavaramerkkioikeus suojaa tavaran tunnusmerkkielementtiä ja on siten suoja tavaran tai sen pakkauksen ulkoasulle. Patenttilain patenttioikeus suojaa teknisiä ratkaisuja ja siihen kuuluva hyödyllisyysmallioikeus, niin kutsuttu pikkupatentti, puolestaan turvaa teknisten ideoiden ja

²⁸ Tekijänoikeuslaki: 1 luku: 1§.

²⁹ <https://tulli.fi/henkiloasiakkaat/matkailijalle/tuotevaarennokset>

³⁰ Oesch 2005a, 13–14.

³¹ Oesch 2005b, 19–22.

ulkomuodon yhdistelmiä eli toiminnallisia ratkaisuja. Yksinoikeussuojaa täydentävä kilpailuoikeudellinen orjallisen jäljittelyn suoja kiinnittää huomiota harhaanjohtavuuteen kaupallisen alkuperän suhteen. Nämä erilaiset suojamuodot ovat osittain myös päällekkäisiä.³²

Mikäli immateriaalioikeuksia tarkastellaan niin sanotusti laajassa merkityksessä, tällöin niihin luetaan kuuluvaksi myös laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa.³³ Tämän lain antamaa suojaa voidaan soveltaa elinkeinoharjoittajien välisissä suhteissa hyväksyttävän kilpailun toteutumisen näkökulmasta, mutta lain suojaan sisältyy myös kuluttajansuojalain soveltamisala harhaanjohtavan ja totuudenvastaisen markkinoinnin osalta. Tällaiseksi sopimattomaksi menettelyksi voidaan katsoa esimerkiksi hyväntavan vastainen markkinointi, jolloin markkinoinnissa käytetään perusteetonta viittausta suojattuun immateriaalioikeuteen tarkoituksena johtaa harhaan kuluttajaa tai kilpailijaa.³⁴ Sopimattomat harhaanjohtavat menettelyt voidaan jakaa harhaanjohtaviin toimiin sekä harhaanjohtavaan mainitsematta jättämiseen. Lakiin sisältyy myös kieltö antaa totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja. Tähän läheisesti liittyy myös sekaantumisvaaran aiheuttaminen, jota sovelletaan sekä kuluttajan ja elinkeinoharjoittajan että kahden elinkeinoharjoittajan välisissä suhteissa.³⁵ Tuotevääreännösten kohdalla kyse on juuri tarkoituksenmukaisesta ja suunnitelmallisesta tavoitteesta johtaa kuluttajaa harhaan tuotteen alkuperästä.

Tuotteiden välittämistä ja markkinointia koskevissa tapauksissa sovelletaan lisäksi erilaisia kuluttajaa suojaavia lakeja. Tuotevääreännöksen myynti voidaan lukea hyvän tavan vastaiseksi markkinoinniksi ja sopimattomaksi menettelyksi, jolloin kuluttajaa suojelee kuluttajansuojalaki, joka kieltää muun muassa totuudenvastaisten ja harhaanjohtavien tietojen antamisen sekä olennaisten tietojen antamatta jättämisen.³⁶ Kuluttajansuojalaki on luonteeltaan yleislaki ja sitä sovelletaan elinkeinoharjoittajalta kuluttajalle tapahtuvaan kulutushyödykkeiden tarjontaan, myyntiin, välittämiseen sekä muuhun markkinointiin.³⁷

³² Oesch 2005b, 23; 28–29.

³³ Haarmann 2015, 2.

³⁴ Oesch 2012, 43; 45–46.

³⁵ Peltonen & Määttä 2015, 101; 105; 113; 123.

³⁶ Kuluttajansuojalaki: 2 luku: 1-3§; 6-7§.

³⁷ Mäkinen, Paloranta, Pokela & Vuori 2006, 59.

Kuluttajansuojaoikeus keskittyy suojaavan lainsäädännön keinoin heikomman osapuolen eli kuluttajan etujen turvaamiseen ja taustalla on kuluttajan ja elinkeinoharjoittajan välisen aseman epätasapainoisuus. Elinkeinoharjoittajalla on usein paremmat lähtökohdat kanssakäymiseen, sillä vakiosopimusehdot ovat elinkeinoharjoittajan laatimia, jolloin hänellä on valta valita millaisia tuotteita on tarjolla ja millaiselle kohderyhmälle ne on suunnattu. Lisäksi kuluttajansuojaoikeus liittyy markkinaoikeuteen ja kuluttajansuojalain säännöksiin hyvän tavan vastaisuudesta ja menettelyn sopimattomuudesta viitataan useassa laissa.³⁸ Laki markkinaoikeudesta toteaa markkinaoikeuden toimivan kilpailu- ja valvonta-asioiden sekä hankinta-asioiden, teollis- ja tekijänoikeudellisten asioiden sekä markkinaoikeudellisten asioiden erityistuomioistuimena.³⁹

Tuotteen suunnittelijaa, valmistajaa, maahantuojaa ja erottuvalla omistajuutta merkitsevällä tunnukseella markkinoijaa velvoittaa lisäksi kuluttajaa suojaava tuotevastuulaki, jossa edellä mainitut toimivat vahingonkorvausvelvollisina tuotteen aiheuttaessa vahinkoa. Vahingonkorvaus tulee suorittaa turvallisuuspuutteista aiheutuneesta vahingosta. Turvallisuutta arvioidessa otetaan huomioon tuotteen markkinointi, käyttöohjeet, ajankohta, jolloin tuote on laskettu liikkeelle, tuotteen ennakoitavissa oleva käyttö sekä muut mahdolliset turvallisuuteen liittyvät seikat. Vahinkoa kärsinyt on velvollinen näyttämään vahingon toteen, sekä osoittamaan tuotteen puutteellisen turvallisuuden sekä puutteellisen turvallisuuden ja vahingon välisen syy-yhteyden.⁴⁰ Tuoteväärännöstapauksissa tuotevastuulain toteutuminen voi muodostua ongelmalliseksi, mikäli vahingonkorvausvelvollisia ei tavoiteta.

Tavaramerkkilain mukaan tavaramerkin haltijalla on yksinoikeus käyttää tavaramerkkiä toiminnassaan, jolloin haltijalla on oikeus kieltää muita käyttämästä tavaramerkkiä tai vastaavaa sekaannusvaaraa aiheuttavaa merkkiä ilman merkinhaltijan suostumusta.⁴¹ Suomessa ei ole tuoteväärännöstoimintaa koskevaa erityislainsäädäntöä ja usein tuoteväärännökset rinnastetaan tavaramerkkiloukkauksiin, jolloin niihin sovelletaan

³⁸ Peltonen & Määttä 2015, 1; 6-7.

³⁹ Laki markkinaoikeudesta: 1 luku: 1 §.

⁴⁰ Tuotevastuulaki: 1 §; 3-5§.

⁴¹ Kankaanpää 2012, 19–20.

tavaramerkkilakia koskevia säännöksiä esimerkiksi hyvityksestä ja vahingonkorvauksesta sekä tavaramerkkirikkomuksesta. Kyseisessä laissa on lisäksi viittaussäännös rikoslain teollisoikeusrikospykälään. Näillä oikeudellisilla toimenpiteillä voidaan tarvittaessa puuttua tehokkaasti Suomessa tapahtuvaan tuoteväärennösten valmistamiseen ja myyntiin. Tuoteväärennösten valmistaminen on kuitenkin Suomessa melko harvinaista ja tuoteväärennöstuomioita Suomen oikeuskäytännössä on erittäin vähän. Maailmanlaajuisen väärennöstoiminnan näkökulmasta Suomi on Kiinasta Venäjälle suuntautuvien tuoteväärennösten kauttakulkumaa.⁴²

Kansainvälisen tuoteväärennöstoiminnan torjuminen ja väärennettyjen tavaroiden liikkumisen estäminen on lain näkökulmasta luonteeltaan ongelmallista, sillä tekijöitä ei usein tavoiteta vastuuseen ja eri maiden sääntelyt vaikeuttavat kansainväliseen ilmiöön puuttumista. Tällöin kansainvälinen viranomaisyhteistyö on tärkeässä asemassa ongelman ratkaisussa. Tavaramerkkioikeuden tahalliset loukkaukset, kuten tavaramerkkirikkomus ja teollisoikeusrikos, ovat Suomessa rangaistavia asianomistajarikoksia, mutta rekisteröidyn tavaramerkin puuttuessa rangaistustoimet eivät ole mahdollisia.⁴³

Tuoteväärennöstapauksissa loukkaavaan toimintaan osallistuneita tahoja on tyypillisesti useita, kuten tuotteiden valmistaja, maahantuojaja, myyjä, ostaja, jälleenmyyjä tai toiminnan rahoittaja. Väärennösrakosten näkökulmasta rangaistuksella on merkitystä, sillä rikosten torjunnassa rikoksentekomahdollisuuden ehkäisy on tärkeää. Ennaltaehkäisyn kannalta tuoteväärennösten tekopaikkojen paljastaminen ja ratsaaminen ovat tehokkaita keinoja, jotka estävät tuotteiden päätyminen markkinoille. Lisäksi tuoteväärennöstapauksissa rikosoikeudellinen sääntely voi vaikuttaa myös kuluttajien asenteisiin tekemällä näkyväksi toimintaan kohdistuvan yhteiskunnallisen paheksunnan.⁴⁴

Tuoteväärennös- ja jäljittelytapauksia tarkastellessa voidaan soveltaa useampia lakeja ja säädöksiä, jopa samanaikaisesti. Lähtökohtaisesti tuoteväärennöstapauksissa keskeisin sovellettava laki on rikoslaki. Tuotejäljittelytapauksissa rikoksen tunnusmerkkien täytyminen ei kuitenkaan ole aina yhtä selkeää ja tapauksien vahingollisuutta voidaan tulkita jäljitellyn

⁴² Ruuhonen 2010, 139; 141–142.

⁴³ Ruuhonen 2010, 147; 149.

⁴⁴ Ruuhonen 2010, 153; 161.

kulutushyödykkeen mahdollisen suojan tai hyödykkeeseen liittyvän menettelyn näkökulmista, jolloin tapauskohtaisesti voidaan soveltaa rikoslain sijaan muita tuotetta suojaavia immateriaalioikeuksia koskevia lakeja.

2.2 Tuotteiden jäljittely ja tuoteväärennökset

Tuotteiden jäljittelyä ja tuoteväärentämistä tarkastellessa on syytä tehdä ero näiden kahden käsitteen välillä. Väärentäminen ja jäljittely poikkeavat toisistaan siinä, että lähtökohtaisesti väärentäminen on tekijänoikeuteen tai vastaavaan immateriaaliseen suojaan perustuva rikos ja sillä on rikosoikeudellisia seuraamuksia. Tuoteväärentämisessä kyse on aina rikollisesta toiminnasta, johon liittyy välittämisen näkökulmasta olennaisena osana myös petoksen tuntomerkit. Jäljittely ei ole lähtökohtaisesti rikollista, eikä jäljittelyn kohdalla seuraamukset ole yhtä johdonmukaiset kuin väärentämisen.

Tuoteväärentäminen tarkoittaa siis väärennöksen valmistamista, joka on kaupallisen toiminnan tavara tai pakkaus, johon on ilman oikeudenhaltijan lupaa laitettu oikeussuojattu tavaramerkki tai vastaavasti niin samankaltainen merkki, että sitä ei voida erottaa alkuperäisestä.⁴⁵ Tuotejäljittelyssä sen sijaan pyritään matkimaan toisen tuotteen ominaispiirteitä niin, että tuotteen ei kuitenkaan väitetä olevan samaa alkuperää jäljittelyn kohteena olevan tuotteen kanssa. Jäljittelyn ollessa kyseessä aina ei voida puhua rikosoikeudellisesti rangaistavasta toiminnasta, mikäli jäljittely ei ylitä hyvän kauppatavan mukaisia käytänteitä tai muuten loukkaa toista tuotemerkkiä esimerkiksi erilaisten suojauskäytäntöjen näkökulmasta.

Tuotejäljittely voidaan nähdä eriateisena kopioinnin haitallisuudesta riippuen. Lievin muoto on *inspiraation ottaminen* toisen suunnitteleman tuotteen, jolloin tuotteessa voi olla yhtymäkohtia inspiraation kohteena olevaan tuotteeseen. Tuote voidaan helposti erottaa alkuperäisestä, mutta se voi myös poiketa kokonaan inspiraationsa lähteestä. *Yleisilmeen jäljittelyssä* alkuperäisestä tuotteesta on otettu keskeiset yleisilmeeseen vaikuttavat tekijät ilman, että tuote on täysin alkuperäistä vastaava. Jäljittelevässä tuotteessa on eriateisia yhtymäkohtia alkuperäiseen, mutta esimerkiksi valmistusmateriaali voi poiketa. *Suorassa kopioinnissa* jäljittelevä tuote on yleisilmeeltään täysin samanlainen alkuperäisen tuotteen

⁴⁵ Ruuhonen 2010, 140.

kanssa, mutta tuotetta myydään omalla tuotemerkillä.⁴⁶ Tähän liittyy myös *orjallinen jäljittely*, jolloin kyseessä on toisen tuotteen täysin identtinen jäljittely. Kilpailuvapauden myötä tämä on sallittua, mutta sitä voidaan poikkeustapauksissa pitää kiellettynä, mikäli jäljittely perustuu harhaanjohtamiseen kaupallisesta alkuperästä. Tuoteväärennös sen sijaan on tuotekopioinnin haitallisin äärimuoto.⁴⁷

Tuotejäljittelyssä kyse ei siis ole rikollisesta toiminnasta, sillä tuotteiden sekä tuotenimen jäljittely on lähtökohtaisesti sallittua, mikäli jäljittelyn kohteella ei ole voimassaolevaa immateriaalioikeudellista yksinoikeutta, kuten esimerkiksi malli- tai tavaramerkkioikeutta. Joissain tapauksissa jäljittelyä vastaan voi kuitenkin tietyin edellytyksin saada suojaa sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain perusteella. Vilpillistä kilpailua koskeva sääntely suojaa hyvän liiketavan vastaiselta tai muulta sopimattomalta menettelyltä. Tuotejäljittelyn ollessa kyseessä sopimattomaksi menettelyksi lasketaan muun muassa sekaantumisvaara, jonka perusteella kuluttaja voi tuotteen, tuotepakkauksen tai tuotetunnuksen perusteella virheellisesti olettaa tuotteen olevan tiettyä alkuperää. Sekaantumisvaaran ilmenemistä arvioidaan tyyppillisesti tuotteen myyntitilanteessa. Mikäli ostopäätöstä tehtäessä kuluttaja voi erehtyä tuotteen kaupallisesta alkuperästä, esimerkiksi alkuperäisen tuotteen ja jäljitellyn tuotteen riittämättömän alkuperän erottelun johdosta, voidaan tuotejäljittelyn katsoa olevan hyvän liiketavan vastaista.⁴⁸

Tuotteiden jäljittely on sekaantumisvaaran lisäksi usein haitallista myös muista näkökulmista. Kilpailevan valmistajan tuotejäljittely vähentää muotoilutyöhön käytettyjen taloudellisten ja muiden uhrausten hyötyä ja hyödykkeen valmistajalleen tuoma kaupallinen arvonanto, niin sanottu *goodwill*, voi vähetä tai vahingoittua. Vaikka tuotejäljittelyllä on useita negatiivisia vaikutuksia, ei sitä lähtökohtaisesti aina voida pitää täysin kielteisenä ilmiönä. Toisinaan jäljittely myös edistää yleistä teollista tuotantoa ja tervettä kilpailua. Hyväksyttävän tuotejäljittelyn tulee kuitenkin olla luonteeltaan rajoitettua, eikä se saa olla hyvän tavan vastaista toimintaa, jossa aiheutetaan haittaa alkuperäistuotteen valmistajalle hyödyntämällä

⁴⁶ Wallgren 2018, 10–12.

⁴⁷ Oesch 2005c, 35–36; Wallgren 2018, 11.

⁴⁸ Pihlajarinne 2010, 69–73; 86.

toisen saavutettua markkina-asemaa tai johdetaan harhaan kaupallisen alkuperän suhteen pettämällä kuluttajaa.⁴⁹

Tuotteen tuottajalle ja valmistajalle saattaa olla kiusaus jäljitellä kilpailijoidensa tuotteita ja toiminnalle löytyy selkeät syyt. Sen lisäksi, että hyvä muotoilu ohjaa kuluttajien ostopäätöksiä, jäljittelylle on myös muita taloudellisia syitä. Jäljittelyn keinoin pyritään usein säästämään esimerkiksi tuotekehittelykustannuksissa, jotta markkinoille pääsy tapahtuu nopeammin, sillä muotoilutyö kokonaisuudessa voi olla hyvin pitkälinen prosessi materiaalien ja muotojen tutkimisesta muotoilutyön toteutukseen.⁵⁰ Tuotejäljittelyn äärimuoto on *tuotepiratismi*, joka on luvaton ja luonteeltaan ammattimaista taloudellisessa hyötymistarkoituksessa tapahtuvaa toimintaa ja perustuu toisen valmistajan tai suunnittelijan tuotteiden järjestelmälliseen ja toistuvaan kopiointiin.⁵¹

Tuoteväärentämisessä Kiinan oletetaan usein olevan johtava piraattien tuottaja. Tätä näkökulmaa monimutkaistaa kuitenkin Kiinan asema nykyajan globaalissa maailmantaloudessa. Kiina on suuri markkina-alue useille kansainvälisille yrityksille ja sillä on kyky tuottaa kaikenlaisia kulutustuotteita, mutta markkina-alueen lisäksi se on myös merkittävä kilpailija, joka ei kuitenkaan aina pelaa sääntöjen mukaan. Lähes mikä tahansa tuote voidaan varastaa ja tuottaa uudelleen, sillä Kiinassa valmistetaan myös lukuisten yritysten aitoja tuotteita.⁵² Piraattituote voidaanakin erään näkemyksen mukaan tulkita teoksen arvon ja arvostuksen mittana, sillä piraatteja ei yleensä valmisteta mistä tahansa tuotteista.⁵³

Yleinen käsitys on, että Kiina ei ole luova, vaan imitoiva. Usein ajatellaan, että tämä kopioiva kulttuuri vain tuhoaa ja häiritsee luovuutta. Kiinalainen kulttuuri ei kuitenkaan vastakkain asettele kopiointia ja luovuutta, vaan kopioiminen on Kiinan perinteisen kulttuurin mukaan aina ollut kunnianosoitus. Ajattelutapa on peräisin kollektiivisen kulttuurikäsitteen näkökulmasta, sillä Kiinassa on ollut kulttuurin yksityistämisen kieltö, jolloin luovuutta ei nähdä yksilöllisenä voimavarana, vaan sen tarkoitus on palvella kollektiivista kansallista

⁴⁹ Oesch 2005b, 22–23.

⁵⁰ Oesch 2005b, 20.

⁵¹ Oesch 2005b, 23.

⁵² Pang 2012, 185–186.

⁵³ Leinonen 2007, 229.

hyvinvointia sosialismin hengessä, toisin kuin länsimaisen kapitalismin näkökulmassa.⁵⁴ Kapitalismin vaikutuksesta omistajuus ja tekijänoikeudelliset seikat erottavat lain näkökulmasta aidon tuotteen laittomasta kopiosta.⁵⁵ Juuri arvojen, asenteiden ja lakien keskinäiset eroavuudet aiheuttavat ongelmia Kiinan ja länsimaiden välille.

2.3 Tuoteväärennösten tunnistus ja tutkimus

Tuoteväärentämiskeinoja tarkastellessa tyypillistä näyttäisi olevan kokonaan uuden tuotteen, eli *piraattikopion*, valmistaminen ja sen alkuperän toiseksi väittäminen valheellisesti. Tuotejäljittelyssä sen sijaan puhutaan usein miten *look alike* -tuotteista, jolloin toista tuotetta jäljittelevä tuote valmistetaan omana erillisenä tuotemerkkinään pyrkimyksenä imitoida alkuperäisen tuotteen ominaisuuksia.

Tuoteväärentäminen keskittyy yleensä tunnettujen tuotemerkkien väärentämiseen, vaikka nykyään väärennetään myös vähemmän tunnettuja tuotemerkkejä.⁵⁶ Erityisesti tunnettujen tuotebrändien kohdalla niiden suosio tekee niistä houkuttelevan kohteen väärentäjille. Mitä kuuluisampi brändi on, sitä alttiimpi se on väärinkäytöksille. Laajimmin tunnetut kansainväliset brändit ovat siis suuremmassa riskissä joutua väärentämisen kohteiksi ja tällä on erityisen haitallisia vaikutuksia brändien imagoon esimerkiksi turvallisuuden ja laadun, mutta etenkin kuluttajien luottamuksen suhteen.⁵⁷

3D-tulostuksen kehityksen myötä myös väärentämisen ja kopioinnin keinot laajenevat. Tekniikka on viime vuosina kehittynyt valtavasti ja muuttaa tulevaisuudessa tuotteiden valmistuksen. Muotiala on toiminut tekniikan edelläkävijänä, sillä muotituotteiden tulostusmahdollisuudet ovat hyvät ja niitä on jo hyödynnetty muotiteollisuudessa. Lukuisten etujen ja mahdollisuuksien ohella myös teknologian haitat lisääntyvät tuotekopioinnin helpottuessa. Muoti on maailman kopioidumpia teollisuudenaloja ja 3D-tekniikan kehityksen myötä muotiteollisuus joutuu ratkaisemaan uusia immateriaalioikeudellisia haasteita. Teknologian kehittyessä piraatti- ja tuoteväärennösmarkkinoilla on odotettavissa muutos, sillä seuraava askel väärennöksiä myyvien verkkokauppojen jälkeen on todennäköisesti tuotteiden

⁵⁴ Pang 2012, 14–16.

⁵⁵ Yang 2016, 14.

⁵⁶ Ruuhonen 2010, 158.

⁵⁷ Murray 2004, 21.

lataaminen verkosta ja valmistaminen 3D-tulostamalla. Tämä mahdollistaa yksittäisten kuluttajien tulostamat kopiotuotteet, mutta helpottaa myös ammattiväärentäjien toimintaa. Keskusteluun nousevat tällöin tekijänoikeuskysymykset ja tavaramerkkiloukkaukset. Ongelmaan puuttumista vaikeuttaa erityisesti muodin rooli käyttötaiteena, sillä teoskynnyksen ollessa korkea, monet tuotteet eivät ole lainkaan tekijänoikeuden piirissä. Toisaalta myös tekijänoikeudella suojatusta teoksesta voi useassa tapauksessa valmistaa täysin luvallisesti kopion yksityiseen käyttöön.⁵⁸ Väistämättä vastaava tekniikan kehityskulku tulee laajenemaan muotiteollisuudesta myös muiden kulutustuotteiden valmistukseen ja valitettavasti ennen pitkää myös väärentäjät seuraavat perässä.

Tuoteväärennösten tunnistamisen osalta on syytä kiinnittää huomiota useampiin eri seikkoihin. Mikäli tuote on fyysisesti tutkittavissa, huono laatu, huomattavasti normaalia alhaisempi hintataso sekä tuotteessa tai sen pakkauksessa ilmenevät kirjoitusvirheet kielivät väärennöksestä, mutta verkossa myynnissä olevan tuotteen aitouden määrittäminen on sen sijaan hankalampaa.⁵⁹ Tuotteen alkuperän varmistamiseksi tuotetta myyvää verkkosivua ja myyjää on tutkittava tarkemmin. Myyjätaho on hyvä pyrkiä tunnistamaan ja paikallistamaan tarkastamalla yrityksen tai verkkosivun tiedot ja niiden luotettavuus, kuten nimi, sijainti, yhteystiedot sekä mahdollinen y-tunnus. Tämän lisäksi voidaan tutkia löytyykö myyjätahon verkkosivuilta jokin luotettava vastuullisuusmerkki. On hyvä muistaa, että tällaisen sertifikaatin väärentäminen on mahdollista, joten samalla on syytä tutkia myös merkin luotettavuutta. Verkkosivuja tarkastellessa on lisäksi hyvä kiinnittää huomiota itse verkkosivujen ammattimaisuuteen niiden asettelun sekä sivujen osoitteen kautta. Kirjoitusvirheet sekä huonolaatuiset kuvat tuotteista ja logoista viittaavat epäilyttävään toimintaan. Mikäli verkkosivuilta ei löydy tietoja kuluttajaa koskevista oikeuksista, kuten takuusta, palautusoikeudesta tai toimitusehdoista, on myyjätahon luotettavuutta syytä epäillä.⁶⁰

Tuotteen aitoutta varmistettaessa tulee tarkistaa myös tuotteesta verkkosivuilla esitetty kuva ja tuotteen kuvaus. Tuotteen kuvaa voi verrata alkuperäisen tuotteen kuvaan ja mikäli

⁵⁸ Härkönen & Antikainen 2017.

⁵⁹ <https://www.facg.fi/tuotevaarennokset/>

⁶⁰ EEC 2017, 26; 28–29.

tuotteen kuvauksessa vakuutellaan alleviivaten tuotteen olevan aito, sitä se ei todennäköisesti kuitenkaan ole. Myös tuotteen hintaan tulee kiinnittää huomiota, sillä usein väärennettyjen tuotteiden hinta on huomattavasti aidon tuotteen hintaa edullisempi.⁶¹ Verkosta voi lisäksi tutkia muita kuluttajakokemuksia kyseisestä yrityksestä tai verkkokaupasta. Muiden arvioinnit esimerkiksi keskustelupalstoilla antavat tietoa yrityksen toiminnan läpinäkyvyydestä, mutta kokemuksia tarkastellessa on hyvä olla kriittinen, sillä myös positiivisia kommentteja väärennetään valeprofiilien avulla. Alkuperäisen tuotteen valmistajan verkkosivuilta voi lisäksi tarkistaa löytyykö sieltä listaa luvallisista jälleenmyyjistä tai vaihtoehtoisesti mustaa listaa luvattomista tahoista. Mikäli tuotteen päättää kaikesta huolimatta hankkia, kannattaa maksusuorituksessa käyttää suojattua maksukeinoja, kuten luottokorttia, ja varmistaa, että verkkosivu käyttää suojattua yhteyttä, jotta maksutiedot eivät päädy väärin käsiin.⁶² Kaikkiaan on syytä kuitenkin muistaa, että jos tarjous vaikuttaa liian hyvältä ollakseen totta, sitä se yleensä on.⁶³ Jos varotoimista huolimatta hankittu merkkituote paljastuu väärennökseksi, tulee huijauksesta ilmoittaa viranomaisille ja alkuperäisen tuotemerkin haltijalle.⁶⁴

Alkuperäistä tuotetta valmistavan yrityksen tasolla saatetaan myös kiinnittää huomiota tuotteiden väärentämisen ennaltaehkäisyyn kartoittamalla yleisimpiä väärinkäytösten tapoja. Lisäksi tavaramerkin tai brändin käyttö tuotteissa ja sisällöissä saattaa olla tuotetta väärennöksiltä suojaava tekijä. Jotkut yritykset käyttävät tuotteidensa väärennössuojauksessa erilaisia suojauslaitteita, kuten hologrammeja ja peukaloinnilta suojaavia sinettejä tai tuotteeseen piilotettuja merkkejä ja varmenteita. Myös aktiivinen reagointi väärinkäyttöihin auttaa yrityksiä väärentämiseen puuttumisessa. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi väärennetyn tuotteen verkkomateriaalin dokumentointi, yhteydenotto väärinkäyttäjään ja näistä seuraavat lainopilliset toimenpiteet. Epäilty väärennetty tuote voidaan myös tilata tutkittavaksi naamioidun lähetysosoitteen avulla, jolloin tuotteen aitous on helppo varmistaa.⁶⁵

⁶¹ EEC 2017, 30; <https://www.facg.fi/tuotevaarennokset/>

⁶² EEC 2017, 27; 31.

⁶³ <https://www.facg.fi/tuotevaarennokset/>

⁶⁴ Pantzar (informanttina Pakkanen) 2016.

⁶⁵ Murray 2004, 22–24; 108.

2.4 Tuoteväärennöksiin ja tuotejäljittelyyn liittyviä käsitteitä

Tuoteväärentämisessä kyse on laaja-alaisesta artefaktituotannosta, niin kutsutusta *väärennöskulttuurista*, joka käsittää luvattomien brändinimien ylikansallisen valmistamisen, myynnin, kopioinnin, imitoinnin ja ostamisen.⁶⁶ Tekijänoikeuden immateriaalioikeuksiin liittyvät kysymykset ovatkin yhä enenevässä määrin sidoksissa kysymyksiin kulttuurista ja vallasta, jotka perinteisesti ovat liittyneet kansakuntaan ja valtioon. Ilmiönä tämä liittyy laajemmin eräänlaiseen *kulttuuri-imperialismiin*, jossa tekijänoikeuden immateriaalioikeuksilla on kansallisen tason kulttuurisia vaikutuksia erityisesti kehittyvissä maissa ja globalisaatiolla epätasa-arvoisia vaikutuksia ei-länsimaisessa kontekstissa.⁶⁷ *Globaalin kulttuuriteollisuuden* näkökulmasta kulttuuri ei ole enää asioiden representaatio, vaan välittäjä, jolloin brändit ovat performatiivisia merkityksen saavia objekteja.⁶⁸ Brändituote on siis *kulttuurinen objekti*, joten myös väärennös voidaan nähdä kulttuurisena objektina.⁶⁹

Oheisessa listauksessa on koostettu yhteen tässä tutkielmassa sivuttuja tutkimuskirjallisuudessa esiintyviä tuotteisiin, tuoteväärennöksiin ja tuotejäljitelmiin liittyviä käsitteitä määritelmien pohjalta muodostetaan yhdessä taideväärentämiseen liittyvän käsitteistön kanssa sovellettu kokonaisuus designväärentämistä koskevasta käsitteistöstä⁷⁰. Osaan listauksen käsitteistä palataan myöhemmin muun muassa designväärentämisen tapausesimerkkien yhteydessä.

Tuotteisiin liittyviä käsitteitä

Aito kopio: laillinen, valtuutettu ja luvallinen kopio.⁷¹

Brändi, brandi: laajemmin tunnettu rekisteröity tavaramerkki, tuotelaji, tuotenimi tai merkkituote.⁷²

⁶⁶ Yang 2016, 4.

⁶⁷ Yang 2016, 5.

⁶⁸ Lash & Lury 2007, 4–5.

⁶⁹ Yang 2016, 16.

⁷⁰ Alaluku 4.4 *Designväärentämiseen liittyvien käsitteiden määrittely*

⁷¹ *Real, authorized proper copy*. Yang 2016, 10.

⁷² Murray 2004, 21; Koukkunen 2002, 90.

Kulutushyödyke: tarkoittaa kuluttajansuojalaissa tavaraa, palvelua sekä muuta hyödykettä tai etuutta, jota tarjotaan luonnollisille henkilöille ja joita nämä henkilöt hankkivat yksityistalouteensa.⁷³ Toisinaan puhutaan kulutushyödykkeen sijaan myös tuotteesta.⁷⁴

Malli: määrittää mallioikeuden suojan kohteen ja käsittää tuotteen yleisilmeen esteettisine ja toiminnallisine piirteineen.⁷⁵ Laissa mallilla tarkoitetaan tuotteen tai tuotteen osan ulkomuotoa, joka ilmenee koristavista piirteistä kuten linjoista, ääriviivoista, väreistä, muodosta, pintarakenteesta tai materiaalista.⁷⁶

Mallioikeus: mallin luoneen tai mallin oikeuden omistajan rekisteröity yksinoikeus mallioikeuslakien säädösten mukaan.⁷⁷

Patentti: viranomaisen keksijälle myöntämä määräaikainen yksinoikeus hyväksikäyttää keksintöään.⁷⁸ Patenttilain mukaan keksijä, joka on tehnyt mihin tekniikan alaan tahansa liittyvän teollisesti käytettävän keksinnön tai se, jolle keksijän oikeus on siirtynyt, voi hakemalla saada patentin keksintönsä ammattimaiseen hyödyntämiseen yksinoikeudella.⁷⁹

Tavaramerkki: elinkeinotoiminnan tavaroiden ja palveluiden tunnuksena käytetty merkki, johon on saatu yksinoikeus tavaramerkkilain säännösten mukaisesti.⁸⁰

Tuote: määritellään laissa teollisesti tai käsityönä valmistetuksi tavaraksi, mukaan lukien pakkaukset, graafiset symbolit sekä typografiset kirjaintyyppit, kattaa myös moniosaiseksi tuotteeksi koottavan tuotteen osat.⁸¹

Tuotevääreännöksiin liittyviä käsitteitä

Piraattikopio, piraattituote: tuote, johon on luvattomasti kopioitu toisen tekijänoikeuden suojaama teos.⁸²

⁷³ Kuluttajansuojalaki: 1 luku: 3 §.

⁷⁴ Peltonen & Määttä 2015, 49.

⁷⁵ Oesch 2005b, 15.

⁷⁶ Mallioikeuslaki: 1 luku: 1 a §.

⁷⁷ Mallioikeuslaki: 1 luku: 1 §.

⁷⁸ Koukkunen 2002, 359.

⁷⁹ Patenttilaki: 1 luku: 1 §.

⁸⁰ Tavaramerkkilaki: 1 luku: 2 §.

⁸¹ Mallioikeuslaki: 1 luku: 1 a §.

⁸² <https://tulli.fi/henkiloasiakkaat/matkailijalle/tuotevaarennokset>

Tuoteväärentäjä: henkilö, joka valmistaa tai muuten tehtailee tuoteväärennöksiä, myös väärennöksen myyjä.

Tuoteväärennös: tuote, johon on ilman lupaa yhdistetty toiselle kuuluva tavaramerkki tai sen jäljitelmä, tai tuote, joka luvattomasti imitoi toisen tuotteen mallioikeuden suojaamaa muotoilua.⁸³

Väärennetty kopio: laiton ja luvaton kopio.⁸⁴

Tuotejäljittelyyn liittyviä käsitteitä

Inspiraation ottaminen: inspiroituminen toisen suunnittelemaasta tuotteesta, tuotteessa voi olla yhtymäkohtia inspiraation kohteena olevaan tuotteeseen, mutta se voidaan helposti erottaa alkuperäisestä ja se voi myös poiketa täysin inspiraation lähteestä.⁸⁵

Look alike -tuote: näköistuote, joka valmistetaan jäljitellen esimerkiksi tavaramerkin tai jonkin muun vahvan merkin suojaamaa tuotetta.⁸⁶

Loukkaava tuote: tuote, joka loukkaa teollis- tai tekijänoikeuksia, olematta tuoteväärennös.⁸⁷

Mallin sitaattikäyttö: malli voidaan sallitusti toisintaa lainausten ottamiseksi tai opetustarkoituksiin, mikäli lähde mainitaan ja toimet ovat hyvän kauppatavan mukaisia, eivätkä aiheuta haittaa mallin tavanomaiselle käytölle.

Orjallinen jäljittely: eli toisen tuotteen identtinen jäljittely, on sallittua kilpailuvapauden myötä, mutta sitä voidaan poikkeustapauksissa pitää kiellettynä, mikäli jäljittely perustuu harhaanjohtamiseen kaupallisesta alkuperästä.⁸⁸

Suora kopiointi: jäljittelevän tuotteen valmistaminen, tuote on yleisilmeeltään samanlainen alkuperäisen tuotteen kanssa, mutta tuotetta myydään omalla tuotemerkillä.

Yleisilmeen jäljittely: tuotejäljittelyä, jossa alkuperäisestä tuotteesta otetaan keskeiset yleisilmeeseen vaikuttavat tekijät ilman, että tuote on täysin alkuperäistä vastaava. Tuotteessa voi olla eriasteisia yhtymäkohtia alkuperäiseen, mutta esimerkiksi valmistusmateriaali voi olla poikkeava.⁸⁹

⁸³ <https://tulli.fi/henkiloasiakkaat/matkailijalle/tuotevaarennokset>

⁸⁴ Fake, unauthorized improper copy. Yang 2016, 10.

⁸⁵ Wallgren 2018, 10.

⁸⁶ Oesch 2005c, 35–36.

⁸⁷ <https://tulli.fi/henkiloasiakkaat/matkailijalle/tuotevaarennokset>

⁸⁸ Oesch 2005c, 35–36.

⁸⁹ Wallgren 2018, 11.

3 Taideväärentäminen

Taideväärentämisessä voidaan puhua *kulttuuriomaisuusrikoksesta*⁹⁰, sillä taiteen väärentäminen on kulttuuriperintöön kohdistuva rikos ja se aiheuttaa vakavaa vahinkoa taidemarkkinoille ja siellä toimiville tahoille. Taideväärennös on taideteoksen tapaan *kulttuuriobjekti*.⁹¹ Sen sijaan väärennöksen asema taideobjektina on kyseenalainen. Vaikka taideväärennökset ovat kulttuurinen tosiasia, niiden esteettisestä ilmaisusta huolimatta niitä ei tule kuitenkaan välttämättä rinnastaa taiteeseen niiden valheellisen tyyllillisen imitaation vuoksi. Taideväärentäminen on modernin ajan ilmiö, sillä taiteen kopiointia petoksellisena toimintana ei juurikaan esiinny ennen modernia aikakautta, jolloin se on noussut jatkuvasti kasvavan huolenaiheen kohteeksi.⁹²

Taideväärentäminen on osa laajempaa taidetikollisuutta, jonka tutkiminen on monitieteistä eri tieteenalojen tutkijoiden sekä poliisin ja turvallisuusalan välillä. Keskeisimpiä taidetikollisuutta tutkivia akateemisia aloja ovat muun muassa taidehistoria, kriminologia, sosiologia, oikeustiede ja historia. Tutkimuksessa tieteidenvälinen yhteistyö on avainasemassa yleisön ja alalla toimivien ammattilaisten tietoisuuden lisäämisessä. Taidetikollisuuden historian tutkimus ja siitä oppiminen tarkastelemalla onnistumisia ja epäonnistumisia auttaa toimimaan taidetikollisuutta vastaan.⁹³ Taidetikollisuuden ymmärtäminen on tärkeää, sillä sitä koskeva tieto ja sen tieteellinen analyysi auttaa taidemarkkinoilla sekä taiteen suojelussa toimivia eri tahoja suojautumaan joutumasta rikoksen kohteeksi.⁹⁴ Taiteen väärentämistä koskeva ongelma on kuitenkin valitettavasti suurempi kuin ilmi tulevat rikostapaukset.⁹⁵

⁹⁰ Kila & Balcell: *Cultural Property Crime*.

⁹¹ Nokkonen 2019. Suullinen tiedonanto.

⁹² Lenain 2011, 11–12; 13.

⁹³ Charney 2009a, xiii-xiv.

⁹⁴ Charney 2009b, xvii.

⁹⁵ Polk & Chappell 2009, 72.

Suomessa taiderikollinen toiminta keskittyy erityisesti taideväärentämiseen sekä taideväärennösten kaupankäyntiin ja toiminnalla on myös kansainvälisiä yhteyksiä. Taideväärentämisessä ei ole kuitenkaan kyse nykyajan ilmiöstä, vaan vuosikymmeniä jatkuneesta rikollisesta toiminnasta, joka on usein piilorikollisuutta ja edellyttää viranomaisilta aktiivista tiedustelutoimintaa, sillä asianomistajat ovat usein tietämättömiä heihin kohdistuneesta rikoksesta tai eivät häpeän vuoksi tee rikosilmoitusta. Taideväärennökset ovat rikoksentekevälaineitä ja ne tulisi saada pois taidemarkkinoilta, mutta aina takavarikointi ei kuitenkaan ole mahdollista ja usein samat väärennökset kiertävät taidemarkkinoilla ja nousevat aika ajoin uudelleen esiin ja tutkinnan kohteiksi.⁹⁶ Taidehujaukset erityisesti taideväärennösten osalta ovat kotimaan lisäksi toistuva ongelma myös kansainvälisillä taidemarkkinoilla.⁹⁷

Taideväärennösrikoksissa taidehistoriallinen tutkimus täydentää usein poliisin tekemää rikostutkintaa. Taideväärennöksiä tutkittaessa esitutkinta on vaativaa, sillä usein kyseessä on pitkäkestoiset talousrikokset, joihin liittyy harkittua suunnitelmallisuutta sekä useissa tapauksissa myös järjestäytyntä rikollisuutta. Selvitettävissä asiakokonaisuuksissa voi olla taustalla useita tahoja, jotka saattavat toimia taidemaailman nurjan puolen kansainvälisellä tasolla ja toimintaan voi liittyä väärennys- ja petosrikosten lisäksi myös rahanpesua, tekijänoikeusrikoksia, petollista hintamanipulaatiota, laitonta velanperintää sekä muuta rikollista toimintaa.⁹⁸ Kuten tuoteväärentämisessä, myös taiderikollisuudessa taustalla voivat toimia jopa terrorismiin suuntautuneet tahot.⁹⁹

3.1 Luovuus ja tekijänoikeudelliset seikat

Taideteosten kohdalla sovelletaan lainopillisesti tekijänoikeuslakia. Tekijänoikeus sekä sen lähioikeudet kuuluvat aineettomien immateriaalioikeuksien piiriin. Immateriaalioikeudet ovat oikeuksia, joiden sisältö ja rakenne vaihtelevat suojakohtaisesti. Tekijänoikeudet ovat teollisoikeuksien tapaan perusrakenteeltaan yksinoikeudellisia, jolloin oikeuden haltijalla on yksinomainen oikeus määrätä suojan kohteesta ja sulkea halutessaan muut käyttöoikeuden

⁹⁶ Nokkonen 2019. Suullinen tiedonanto.

⁹⁷ Polk & Chappell 2009, 72.

⁹⁸ Nokkonen 2019. Suullinen tiedonanto.

⁹⁹ Dobovšek 2009, 69.

ulkopuolelle. Tekijänoikeuden suojan alle kuuluvat kirjalliset ja taiteelliset teokset, mutta suojan voivat saada myös muut ilmaisumuodoltaan itsenäiset ja omaperäiset tuotteet.¹⁰⁰

Tekijänoikeus antaa sekä taloudellisten että moraalisten oikeuksien suojan. Moraaliset oikeudet suojaavat tekijän suhdetta teokseensa, jolloin tekijällä on oikeus tulla mainituksi teoksen tekijänä ja tämän lisäksi myös teoksen tekijän arvoa loukkaava muuntelu tai teoksen arvoa loukkaava esittäminen on kielletty. Näihin oikeuksiin lukeutuu myös oikeus määrätä teoksen julkaisusta sekä luoksepääsyoikeus, mikäli teos ei ole tekijän hallussa. Taloudellisiin oikeuksiin kuuluu tekijän yksinoikeus määrätä teoksensa kaikesta taloudellisesti merkityksellisestä käytöstä ja niistä ehdoista, joilla hänen teostaan on lupa hyödyntää. Tekijä voi halutessaan luovuttaa taloudelliset oikeutensa kokonaan tai osittain, jolloin vastaanottajasta tulee oikeudenhaltija.¹⁰¹ Universaali tekijänoikeus syntyy ilman lisätoimenpiteitä teoksen tekemisen hetkellä.¹⁰²

Tekijänoikeusrikkomuksen katsotaan täyttyvän, mikäli teoksesta valmistetaan tahallaan tai törkeän huolimattomuuden seurauksena kappale tai teos saatetaan yleisön saataville tekijänoikeuslain säännösten vastaisesti. Myös muunlainen tekijänoikeuslain säännösten vastainen toiminta luetaan tekijänoikeuden rikkomiseksi, kuten esimerkiksi sellaisen teoksen maahantuonti, joka on valmistettu ulkomailla sellaisissa oloissa, että valmistaminen Suomessa olisi ollut rangaistavaa tekijänoikeuslain mukaan. Tekijänoikeusrikkomuksesta tuomitaan sakkoon, ellei teko ole rikoslain nojalla rangaistava tekijänoikeusrikos. Rikkomuksena ei kuitenkaan pidetä muutaman kappaleen valmistusta yksityiseen käyttöön.¹⁰³

Tekijänoikeus ei ulotu tietoon muutoin kuin tiedon ilmaisutavan osalta. Lisäksi tekijänoikeutta on rajoitettu tiedonvälityksen ja sananvapauden eduksi. Sitaattioikeus antaa oikeuden tehdä lainauksia julkistetuista teoksista ja median hyväksi on säädetty tekijänoikeuden rajoituksia. Suojattujen aineistojen käyttäminen sellaisenaan rajoitussäännösten nojalla on sallittua ja esimerkiksi sivistyksellisiä tarpeita palvelevat etenkin opetuksen sekä kirjastojen, arkistojen ja

¹⁰⁰ Harenko, Niiranen & Tarkela 2016, 1.

¹⁰¹ Harenko & al. 2016, 1-2.

¹⁰² Mylly, Lavapuro & Karo 2007, 10.

¹⁰³ Tekijänoikeuslaki: 7 luku: 56 a §.

museoiden hyväksi säädetyt rajoitukset. Tekijänoikeus liittyy läheisesti myös taiteellisen ilmaisun vapauteen.¹⁰⁴

Vaikka tekijänoikeus on säädetty suojaamaan teoksen tekijän yksinoikeutta teokseensa, sen suhde luovaan toimintaan ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton. Tekijänoikeuteen kohdistuvan kritiikin mukaan tekijänoikeus saattaa muodostua jopa rajoitteeksi tai esteeksi uuden tekemiselle, sillä tekijänoikeuden voidaan nähdä olevan eräänlainen luovuuden ehdollistaja, tiedon omistamisen väline ja taiteen normittaja, vaikka sen usein ajatellaankin palvelevan taiteen edistämiseen liittyviä arvoja. Tekijänoikeudesta voi muodostua vallankäytön väline, joka joissain tapauksissa jopa rajoittaa tekijänoikeuden laajenemista ja demokratisoitumista määrittelemällä kielletyn ja sallitun rajat kulttuurisessa toiminnassa ja kanssakäymisessä. Näin ollen tekijänoikeus perustuu omistukseen liittyviin ideologisiin valintoihin ja samalla esimerkiksi lainsäätäjien ja tuomioistuinten ratkaisut määrittelevät sen, kenellä on mahdollisuus luoda ja millaista ilmaisua.¹⁰⁵

Tekijänoikeuslainsäädännön keskeisenä tavoitteena on edistää erimuotoista vapaata henkistä luomistyötä ja tämä järjestelmän perusoletus saavutetaan tehokkaimmin tunnustamalla tekijälle yksinoikeus teokseen. Tämä antaa tekijälle yksinoikeuden hyödyntää teosta taloudellisesti ja takaa oikeuden kieltää ketä tahansa käyttämästä teosta hyväksi luvattomaan kopiointiin. Sopimusten kautta tekijän taloudelliset oikeudet toteutuvat, kun tekijä saa korvauksen luovan työnsä tulosten käyttämisestä, mikä kannustaa luovuuteen. Tämän lisäksi tekijänoikeus myös vapauttaa mahdollistamalla suoraan teoksiin perustuvan ansainnan.¹⁰⁶

Vapautta rajoittaa kuitenkin tekemiseen itsessään kohdistuvat rajoitukset, sillä aiemmin luotujen teosten tekijänoikeudellinen suoja rajoittaa pitkään vielä tekijän kuoleman jälkeenkin sitä, millaisia uusia teoksia voidaan ilman oikeudenhaltijoiden lupaa tehdä. Tämä niin kutsuttu tekemisen vapauden paradoksi ilmenee tekijänoikeutena, joka rajoittaa tekemisen vapautta vapauttaakseen tekijäkunnan tekemisen vapauden rajoitteista. Laajentuva tekijänoikeus siis muuttuu oikeudenhaltijan vapauden kautta yhä enemmän uuden tekijyyden rajoitukseksi ja luovuuden esteeksi. Toisaalta tekijällä on myös mahdollisuus valita, miten tekijyyttään käyttää

¹⁰⁴ Harenko & al. 2016, 2-3.

¹⁰⁵ Mylly & al. 2007, 11–12; 15; 23.

¹⁰⁶ Mylly & al. 2007, 12.

ja esimerkiksi lisääntyneet teosten hyödyntämisen vapautta painottavat lisensointikäytännöt viestivät yleistyvämmästä ja eettisemmästä asenteesta tekijänoikeutta ja sen rajoittamista kohtaan.¹⁰⁷

3.2 Taideväärennösten tunnistus ja tutkimus

Jotta taideväärennösten tunnistaminen on mahdollista, on oltava perillä väärentäjien käyttämistä erilaisista väärennyskeinoista. Taideväärennös voidaan toteuttaa usealla eri tavalla. Väärentäjä voi kopioida taideteoksen tekemällä suoran jäljennöksen jo olemassa olevasta teoksesta.¹⁰⁸ Tyypillisesti tällöin tietyn taiteilijan teos kopioidaan tarkasti ja sitä väitetään kyseisen kopioidun taiteilijan luomaksi tietyksi teokseksi.¹⁰⁹ Väärennös voidaan tehdä myös luomalla kokonaan uusi taideteos taiteilijalle ominaista tyyliä hyödyntäen ja väittää sitä aidoksi kyseisen taiteilijan teokseksi.¹¹⁰ Tällöin kyseessä on eräänlaisen *pastissin* tekeminen, jolloin teos toteutetaan kuviteltuna *reproduktiona*, jossa väärentäjä kopioi taiteilijalle ominaista tyyliä, mutta ei kuitenkaan jäljittele tiettyä teosta.¹¹¹

Väärennös voidaan tehdä myös muuntelemalla olemassa olevaa taideteosta. Tällaisessa tapauksessa toisen tuntemattomamman taiteilijan työtä muunnellaan ja teosta välitetään toisen tunnetumman taiteilijan nimissä. Muuntelu voidaan toteuttaa esimerkiksi lisäämällä teokseen väärennetty tunnetun taiteilijan signeeraus, jotta se attribuotaisiin signeerauksen mukaisesti.¹¹² Toisinaan alkuperäisiä taideteoksia on ylirestauroitu ja liialliset muutokset alkuperäisessä teoksessa voidaan tulkita väärentämiseksi.¹¹³ Myös teokseen jälkeinpäin tehdyt lisäykset tai teoksen viimeistely toisen tekijän toimesta voivat leimata teoksen väärennökseksi.¹¹⁴ Lisäksi teoksen keinotekoinen vanhentaminen ja patinointi lukeutuvat muuntelua hyödyntävään väärentämiseen.¹¹⁵ Esimerkiksi krakeluuri voidaan luoda

¹⁰⁷ Mylly & al. 2007, 12–13, 26.

¹⁰⁸ Polk & Chappell 2009, 76.

¹⁰⁹ Ragai 2015, 3.

¹¹⁰ Ragai 2015, 3.

¹¹¹ Polk & Chappell 2009, 76.

¹¹² Ragai 2015, 3–4.

¹¹³ Lenain 2011, 17.

¹¹⁴ Polk & Chappell 2009, 78.

¹¹⁵ Lenain 2011, 13.

keinotekoisesti käyttäen erilaisia kemiallisia tai lämpöön perustuvia keinoja maalauspinnan käsittelyssä.¹¹⁶

Väärentämisessä voidaan hyödyntää myös tunnetuista teoksista tehtyjä kopioita ja toisintoja, joita ei ole alun perin valmistettu petoksellisessa mielessä. Tällaiset kopiot itsessään eivät ole ongelma, mikäli niitä ei väitetä aidoiksi.¹¹⁷ Taideteosten kopiot ovat sinänsä hyväksytyjä, sillä kopiointia on tehty muun muassa dokumentoinnin näkökulmasta ja se on yleisesti käytetty opetusmenetelmä taidekouluissa. Toisinaan hyvätasoiset kopiot saattavat kuitenkin ajan kuluessa muuttua aidoiksi alkuperän hämärtyksen tai epärehellisen taidekaupan avustuksen johdosta.¹¹⁸ Taideväärentämisessä ei kuitenkaan aina edes hyödynnetä maalauksia, vaan esimerkiksi julisteita, painokuvia ja jopa mustesuihkutulosteita voidaan hyvin kehystettyinä yrittää myydä taiteilijan originaaleina koevedoksina tai räikeimmissä tapauksissa jopa alkuperäisteoksina.¹¹⁹

Sen lisäksi, että fyysisiä taideteoksia väärennetään, taideväärentämiseen liittyy tyypillisesti myös aitouden takaavan todistusaineiston väärentäminen, jota nimitetään tiedolliseksi väärentämiseksi. Tällöin kyseessä ovat taideteokseen liittyvät väärennetyt asiakirjat ja dokumentit. Tyypillisesti tällaisia dokumentteja voivat olla omistajavaihdoksista kertovat kuitit ja laskut, näyttelyhistoriasta todistavat näyttelykatalogit, aitoustodistukset ja museoiden sertifikaatit. Myös *provenienssia* eli taideteoksen omistajatietoja voidaan peukaloida ja teokseen liittyviä valokuvia väärentää. Mahdollista on myös restaurointitietojen sekä teoksen kehysten ja pohjakankaiden merkintöjen väärentäminen.¹²⁰ Tiedossa on myös väärennöstapauksia, joissa väärentäjä on soluttautunut julkisiin taidearkistoihin ja väärentänyt asiakirjoja arkistojen kokoelmiin.¹²¹ Tiedolliseen väärentämiseen lukeutuvat lisäksi väärentäjien keksimät tekaistut tarinat teoksen alkuperästä ja vaiheista.¹²²

¹¹⁶ Ragai 2015, 33.

¹¹⁷ Polk & Chappell 2009, 76–77.

¹¹⁸ Vakkari 2000, 16.

¹¹⁹ Niiranen 2018.

¹²⁰ Ragai 2015, 16–17; 20, McNulty 2013, 282.

¹²¹ Lenain 2011, 17–18.

¹²² Ragai 2015, 14.

Joidenkin tutkijoiden mukaan täydellinen väärennös on taiteen ominaisuuteen vuoksi mahdottomuus, sillä tekijä jättää aina jäljitettävissä olevia subjektiivisia jälkiä, vaikka pyrkii imitoimaan toisen tyyliä mahdollisimman tarkasti.¹²³ Mutta entä kun väärentämistoimintaan otetaan avuksi tekniset apuvälineet? Digitaalista 3D-tekniikkaa on hyödynnetty algoritmien avulla taiteen kopioimisessa esimerkiksi projektissa *The Next Rembrandt*, jossa alkuperäisen taiteilijan kädenjälki onnistuttiin kopioimaan hänen teoksistaan autenttisesti tietotekniikan avulla ja toisintamaan uudeksi teokseksi.¹²⁴ Lienee vain ajankysymys milloin ammattiväärentäjät omaksuvat vastaavia tekniikoita toimintaansa.

Taideväärennösten tunnistamiseen keskittyvässä tutkimuksessa hyödynnetään perinteistä taidehistoriallista tutkimusta, johon lukeutuvat muun muassa *attribuointi*, *provenienssitutkimus*, *anakronismien* tutkimus sekä *visuaalinen analyysi*. Näiden lisäksi voidaan hyödyntää myös erilaisin menetelmin ja välinein toteutettavaa taideteoksen materiaaleja tutkivaa *teknistä taidehistoriaa*.

Kun puhutaan attribuoinnista, tarkoitetaan taideteoksen tekijän määrittämistä tekijän tunnistamisen ja teoksen ajoittamisen kautta.¹²⁵ Menetelmä määrittää teoriassa ja käytännössä teos- ja lähdeanalyysin avulla ne periaatteet, joiden mukaan taideteoksen tekijä voidaan tunnistaa ja sen lähtökohtana on ajatus, että jokainen taideteos sisältää tiedon tekijästään. Attribuointi on olennainen osa taidehistorian perustutkimusta ja metodina se muovautuu joustavasti jokaisen tutkimuskohteen ja sen ongelmien mukaisesti.¹²⁶ *Attribuutio* ei ole kuitenkaan aina pysyvää, vaan se on voimassa silloin, kun suurin osa aktiivisesta tutkijayhteisöstä hyväksyy sen. Ajalliset ja paikalliset muutokset ovat siis osa tutkimusmenetelmän perusolemusta. Nykyisessä esinelähtöisessä tutkimuksessa taideteos pyritään ymmärtämään osana oman kulttuurinsa ja yhteiskuntansa kontekstia.¹²⁷

Visuaalista analyysia hyödynnetään usein osana taideteoksen attribuointia. Esimerkiksi tyylianalyysin avulla voidaan selvittää sopiiko tutkittu taideteos taiteilijan tuotantoon ja aikakauden kontekstiin. Tällöin tehdään tyylin ja kädenjäljen tarkka analysointi huomioimalla

¹²³ Lenain 2011, 15.

¹²⁴ <https://www.nextrembrandt.com/>

¹²⁵ Sopo 2012, 307.

¹²⁶ Vakkari 2000, 10; 23.

¹²⁷ Sopo 2012, 309–310, 316.

teoksen siveltimen vedot, viivan ja värien käyttö, sommittelu ja signeeraus vertaamalla niitä taiteilijan yleiseen tyyliin ja kehityskaareen.¹²⁸ Attribuointia helpottaa myös biografisen taiteentutkimuksen lähtökohdat, sillä esimerkiksi taiteilijan koko tuotannon eli *oeuvre* tunteminen auttaa teoskokonaisuuksien attribuoinnista tietyn taiteilijan tuotannoksi visuaalisten samankaltaisuuksien perusteella.¹²⁹

Myös provenienssitutkimus liittyy läheisesti attribuointiin.¹³⁰ Proveniensi tarkoittaa historiallista dokumentaatiota, jonka muodostavat taideteoksen omistajuvaiheet, kokoelmat, joihin teos on kuulunut sekä teoksen aiemmat olinpaikat. Täydellisimmillään proveniensi kattaa tiedot jokaisesta teoksen omistaneesta henkilöstä tai instituutiosta teoksen hankinta- ja myyntiajankohdineen sekä näyttelyistä nimeen ja ajankohdineen, joissa teos on ollut esillä. Hyvin dokumentoitu proveniensi vahvistaa teoksen attribuoinnin jollekin taiteilijalle todistaen teoksen aitouden puolesta tai paljastaen väärennöksen. Tutkimuksen tavoitteena on luoda katkeamaton ketju taideteoksen eri vaiheista syntyhetkestä nykypäivään saakka. Täydellisen provenienssin selvittäminen on kuitenkin haastavaa ja aukot omistajuushistoriassa ovat tyypillisiä.¹³¹

Provenienssitutkimus on luonteeltaan monitieteistä, tapauskohtaista tutkimusta. Tutkimus on hyvin objektikeskeistä, sillä itse taideteosta käytetään tutkimuksen tietolähteenä etsimällä siitä viittauksia sen elinkaaren eri vaiheista ja pyrkimällä niiden tulkitsemiseen. Tyypillisesti provenienssitutkimuksessa pyritään muodostamaan tulkinta teoksen provenienssiketjusta todentamalla teoksen vaiheet konkreettisen teoksen tutkimisen ja teokseen liittyvän lähdemateriaalin kautta. Lähdemateriaalia teoksen tutkimiseen tarjoaa arkistotutkimus sekä omistajien biografinen tutkimus.¹³² Myös erilaiset taiteen tietokannat näyttely- ja huutokauppaluetteloiden ohella voivat helpottaa provenienssin selvittämistä.¹³³

Anakronismilla tarkoitetaan yleisesti aikavirhettä ja esimerkiksi silloin puhutaan anakronismista, kun historiassa kaksi eri aikaan tapahtunutta asiaa esitetään

¹²⁸ Ragai 2015, 20.

¹²⁹ Pirinen 2012, 297.

¹³⁰ Vakkari 2000, 10.

¹³¹ Koivulahti 2012, 321; 341.

¹³² Koivulahti 2012, 323; 333.

¹³³ McNulty 2013, 281.

samanaikaisina.¹³⁴ Taidevääreännöstutkimuksessa anakronismien kautta voidaan etsiä taideteoksessa ilmeneviä syntyäikään täsmäämättömiä virheitä ja epäjohdonmukaisuuksia. Tällaiset virheet tai epäjohdonmukaisuudet ovat tyypillisesti tyyllisiä, ikonografisia, teknisiä tai teoksen materiaaliin liittyviä. Väärentäjä voi pyrkiä jäljittelemään taiteilijan tyyliä, mutta hänen oma tyylinsä voi näkyä teoksen yksityiskohdissa tyylianakronismeina. Ikonografisiin anakronismeihin liittyvät esimerkiksi pukumuodin kuvauksessa tai arkkitehtuurin ja sisustuksen yksityiskohdissa esiintyvät virheet, jolloin teoksessa kuvataan asioita, joita ei ollut olemassa teoksen oletettuna syntyajankohtana. Tekniikkaan ja materiaaliin liittyvät anakronismit paljastuvat teoksen teknisissä tutkimuksissa.¹³⁵ Anakronismeja voidaan paljastaa teoksen tieteellisen analyysin avulla, mikäli tutkimuksen avulla voidaan todistaa, ettei teosta ole voitu valmistaa väitettyä ajankohtana. Tällaisissa tapauksissa teoksessa on voitu käyttää esimerkiksi väripigmenttejä, joita ei ole vielä keksitty teoksen väitetyllä aikakaudella.¹³⁶

Taideteosten aitoustutkimuksessa taidehistoriallisen tutkimuksen ohella teknisellä tutkimuksella on keskeinen asema. Teknistä tutkimusta voidaan hyödyntää aina silmämääräisestä tarkastelusta tarkkoihin luonnontieteellisiin tutkimuksiin. Tekninen taidehistoria on monitieteistä luonnontieteen tutkimusmenetelmiä hyödyntävää taideteoksen materiaaliteknistä tutkimusta, jolla pyritään selvittämään teoksen valmistustekniikka sekä siinä käytettyjä materiaaleja.¹³⁷ Olennaisessa osassa on yhteistyö taidehistorioitsijan ja konservattorin välillä, mutta myös fysiikan ja kemian tarjoamat keinot.¹³⁸ Tällöin taiteentuntijuuden lisäksi taiteellisten huijausten paljastamisessa hyödynnetään näiden alojen tutkijoiden osaamista pätevästi lopputuloksen takaamiseksi. Aitouden määrittämisessä hyödynnettävät luonnontieteelliset tutkimusmenetelmät tarkastelevat teoksen pinnan, kehyksen ja rungon lisäksi myös teosta pintaa syvemmillä selvittämällä teoksen maalikerroksia sekä pohjamateriaaleja ja -kerroksia. Väärentäjien

¹³⁴ Nurmi, Rekiaro, Rekiaro & Sorjanen 2001, 28.

¹³⁵ Lindberg 2001, 287–288.

¹³⁶ Polk & Chappelin mukaan O'Connor (2004) 2009, 75.

¹³⁷ Tanhuanpää 2012, 351; 335–337.

¹³⁸ Vakkari 2000, 11.

lisääntyneet taidot ja heidän tieteen tutkimuskeinoista omaksumansa tiedot haastavat kuitenkin tutkijoita väärennösten tunnistamisessa.¹³⁹

Ensimmäinen fyysisen taideteoksen aitoustutkimuksessa käytetty keino on teoksen pinnan silmämääräinen tarkastelu sivuvalossa, jossa voidaan harjaantuneen silmän apuna hyödyntää lisäksi useita teknisiä apuvälineitä, kuten suurennuslasia, erilaisia mikroskooppeja sekä uv-valoa.¹⁴⁰ Näillä menetelmillä on mahdollista selvittää teoksen pinnan rakenteita ja kerroksia, väripigmenttejä, krakeloitumia sekä muita vanhenemisilmiöitä.¹⁴¹ Pinnan tarkastelussa voidaan arvioida muun muassa teoksen tyyliä ja ikää, vastaako esimerkiksi sivellintekniikka väitetyn taiteilijan tyyliä ja onko teoksessa mahdollisesti oleva krakeluuri luonnollista ja teoksen väitetyn iän mukaista. Mikroskooppiin perustuvilla tekniikoilla on lisäksi mahdollista tutkia teoksen maalikerroksia sekä niiden järjestystä ja rakennetta poikkileikkausanalyysia hyödyntäen, jolloin teoksesta irrotetaan pieni maalinäyte lähempään tarkasteluun.¹⁴²

Teoksen väriainetutkimuksessa voidaan hyödyntää myös hiukkaskiihdyttimen avulla toteutettavaa tekniikkaa, jolloin alkuainetutkimuksen avulla voidaan päätellä teoksessa käytetyt väripigmentit.¹⁴³ Lisäksi väripigmenttien, sidosaineiden, pohjusteiden sekä pintakäsittelyaineiden kartoittamisessa voidaan käyttää erilaisia massaspektrometriaan perustuvia tekniikoita.¹⁴⁴ Teoksen pohjakerrosten tarkastelussa voidaan käyttää lukuisia erilaisia keinoja röntgenkuvausta hyödyntävistä menetelmistä infrapunasäteisiin perustuviin menetelmiin. Näiden menetelmien avulla voidaan selvittää teoksen pinnan alle kätkeytyviä luonnoksia, piirroksia ja merkintöjä.¹⁴⁵

Myös erilaiset digitaaliset tekniikat mahdollistavat taideteosten tutkimisen. Muun muassa maalaus pohjan kankaan kudosanalyysi voidaan tehdä digitaalisesta röntgenkuvasta selvittämällä kankaan kudontatiheys tietokonealgoritmien avulla, joka paljastaa kankaan alkuperän. Lisäksi vastaavalla tekniikalla on mahdollista analysoida kankaan kuitujen

¹³⁹ Ragai 2015, 2; 6–7.

¹⁴⁰ Ragai 2015, 6; 29.

¹⁴¹ Vakkari 2000, 14.

¹⁴² Ragai 2015, 37.

¹⁴³ Vakkari 2000, 11.

¹⁴⁴ Ragai 2015, 63.

¹⁴⁵ Ragai 2015, 7.

ominaisuuksia. Digitaalisten tekniikoiden avulla voidaan myös tutkia taiteilijalle tyypillistä kädenjälkeä, värien käyttöä sekä valon ja varjon suhteita. Kontrasteja tarkastellessa teoksen kirkkautta tutkitaan pikselien avulla vertaillen vastaavuutta taiteilijan tunnettuun tyyliin.¹⁴⁶ Erilaisilla kuvantamismenetelmillä onnistuu myös maalikerrosten tarkastelu kerros kerrokselta ja esimerkiksi aiempien restaurointien selvittäminen.¹⁴⁷

Dendrokronologia eli vuosirengasajoitus on puuesineiden iän määrittämisessä hyödynnettävä menetelmä, joka perustuu esineessä nähtävien vuosirenkaiden tutkimukseen. Taideteosten teknisessä tutkimuksessa menetelmän avulla voidaan ajoittaa taideteoksen maalaus pohjana käytettyjä puupaneeleita tai taideteoksen kehyksiä. Dendrokronologian avulla voidaan selvittää lisäksi puun alkuperä ja kasvupaikka, sillä kasvuilmaston vaikutukset näkyvät tutkimuksessa. Tekniikalla voidaan tutkia yleisimpiä puulajeja, kuten esimerkiksi tammea, mäntyä, pyökkiä, kuusta, koivua sekä lehtikuusta.¹⁴⁸ Vaikka luonnontieteellisten tekniikoiden rooli on olennaisessa osassa taideteosväarennösten paljastamisessa, niiden antamiin tuloksiin ei tule kuitenkaan luottaa yksipuolisesti, vaan taidehistoriallisen tutkimuksen tarjoaman intuition ja teoksen syvällisen ymmärtämisen tulee täydentää ja tukea materiaalitekniikan analyysin avulla löydettyjä tuloksia.¹⁴⁹

Taideväärentämistutkimus on usein artefaktitutkimusta, jolloin se keskittyy pääasiassa esineen fyysisten ominaisuuksien tutkimukseen. Yleisesti taideteoksen tulkintaprosessin ei tule kuitenkaan olla esinekeskeistä, vaan myös teoksen konteksti tulee huomioida. Taideväärennösten ominaisluonteeseen kuuluu petoksellisuus, sillä niiden tarkoitus on imitoida aidon mallinsa ominaisuuksia kuten tyyliä ja ikää, jolloin ne asetetaan kontekstiin, jossa niiden väitetään olevan alkuperäinen teos. Teoksen asema määrittyy siis sen kontekstin mukaan mihin se sijoitetaan ja väärennöksen syntymiseen vaikuttaa erityisesti tekijän aikomus valmistaa teos petoksellisiin tarkoituksiin. Näin ollen viaton esine, kuten esimerkiksi taideteoksen pastissi tai kopio, voi muuttua väärennökseksi, jos sitä käytetään

¹⁴⁶ Ragai 2015, 125–127; 129; 131.

¹⁴⁷ Ragai 2015, 130–131.

¹⁴⁸ Ragai 2015, 139–140.

¹⁴⁹ Ragai 2015, 8.

huijaustarkoituksessa. Lisäksi taideväärennöksiä voidaan tarkastella myös narratiivisesta näkökulmasta, jolloin väärennöksen ympärille kehitetty tarina on keskiössä.¹⁵⁰

3.3 Taideväärennöstutkimukseen liittyviä käsitteitä

Taiteentutkimuksessa käsitteillä on usein keskeinen rooli tutkimuksessa. Käsitteitä hyödynnettäessä tutkimuksen kannalta on olennaista käsitteiden perusteltu ja johdonmukainen käyttö, kriittinen tarkastelu, selkeä määrittely sekä käsitteitä koskevien ristiriitaisuuksien tiedostaminen. Erityisesti muilta tieteenaloilta lainatut tai vaeltaneet käsitteet asettavat tutkimukselle omat haasteensa, jolloin on syytä kiinnittää huomiota käsitteiden sisältöön, perehtyä niiden välisiin suhteisiin ja erilaisiin käyttöihin sekä tunnistaa mahdolliset erimielisyydet käsitteiden tulkinnassa ja merkityssisällöissä. Taidehistoriassa ja taiteentutkimuksessa esiintyy käsitteitä, jotka ovat vakiinnuttaneet asemansa alalle ominaisina ja tutkimukselle keskeisinä. Kuitenkin esimerkiksi muilla tieteenaloilla tapahtuvat muutokset vaikuttavat myös taidehistorian käsitteiden kiinnostavuuteen ja keskeisyyteen tutkimuksessa. Muun muassa tässäkin yhteydessä käsitelty *aitous* on käsitteenä taiteentutkimuksen näkökulmasta vaihdellut eri aikoina.¹⁵¹

Oheiseen listaukseen on koostettu tutkielmassa käytettyjä taideväärentämisen tutkimukselle keskeisiä käsitteitä määrittelyineen. Yhdistettynä tuoteväärennöstutkimuksen käsitteiden kanssa pyritään myöhemmin muodostumaan relevantti kokonaisuus designväärentämisen käsitteistä¹⁵² määritelmiseen.

*Aitous*een liittyviä käsitteitä

Aito, autenttinen: väärentämätön, oikea.¹⁵³ Aitous liittyy teoksen tekijyyden määrittelyyn ja se voidaan nimetä eli attribuoida tietylle tekijälle tai tiettyyn kulttuuriin, mikäli kyseessä on anonyymi taide. Länsimaissa alettiin 1800-luvun kuluessa arvostaa taideteoksia itsenäisinä ja omaperäisinä esteettisinä objekteina ja samalla aitous nousi taiteen arvon määrittelyssä tärkeään asemaan.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Lenain 2015, 39–41; 44.

¹⁵¹ Kähkönen 2012, 23; 33.

¹⁵² Alaluku 4.4 *Designväärentämiseen liittyvien käsitteiden määrittely*

¹⁵³ Koukkunen 2002, 73.

¹⁵⁴ Konttinen 2000, 17.

Alkuperäinen, originaali: alkuteos, alkuperäinen kappale. Alkuperäisyyden vaatimus on tullut taiteeseen melko myöhään, suunnilleen samaan aikaan 1800-luvun jälkipuoliskolla kuin moderni taiteilijäkäsitys ja taiteilijan yksilöllisyyden korostaminen.¹⁵⁵

Anakronismi: väärä ajantulkinta, epäajanmukainen sijoittaminen väärään ajankohtaan.¹⁵⁶

Attribuointi: taideteoksen tekijän määrittäminen tekijän tunnistamisen ja teoksen ajoituksen kautta, kun tekijää ei varmuudella tiedetä. Voidaan tehdä esimerkiksi tyyliseikkojen ja materiaalien tutkimisen avulla tai teoksen ulkopuolisten tietojen kuten sopimusten, elämäkertatietojen tai signeerausten perusteella.¹⁵⁷

Kopio: taideteoksesta laillisesti käsin tehty jäljennös, jaetaan kolmeen ryhmään:

Kaksoiskappale eli replika: taiteilijan omasta teoksestaan tekemä toisinto ja **jäljennös eli reproduktio:** uudelleen tuotettu, monistettu jäljennös teoksesta.

Taideopiskelijan tekemä kopio: taideopetuksessa teosten jäljentäminen opetuksellisessa mielessä ja oman tyylin kehittämisessä.

Toisinto: Toisen taiteilijan teoksesta tekemä kopio tai uudelleentulkinta, joka saattaa erota alkuperäisestä.¹⁵⁸

Luonnos: myös skitsi, skissi. Taideteosta varten tehty hahmotelma, harjoitelma tai tutkielma. Myös viimeistelemätön ja spontaanisti toteutettu, pienimuotoinen, itsenäinen teos.¹⁵⁹

Oeuvre: taiteilijan koko tuotanto.¹⁶⁰

Pastissi, mukaelma: toisen taiteilijan, taidesuunnan tai ajan tyyliä tietoisesti jäljittelevä taideteos.¹⁶¹

Pentimento: taiteilijan taideteokseensa tekemä muutos.¹⁶²

Proveniensi: taideteoksen historiallinen dokumentaatio, joka muodostuu muun muassa taideteoksen omistajuvaiheista ja teoksen aiemmista olinpaikoista sekä kokoelmista, joihin teos on kuulunut ja näyttelyistä, joissa teos on ollut esillä.¹⁶³

¹⁵⁵ Konttinen 2000, 310.

¹⁵⁶ Koukkunen 2002, 53.

¹⁵⁷ Sopo 2012, 307; Konttinen 2000, 42.

¹⁵⁸ Konttinen 2000, 203; 371.

¹⁵⁹ Konttinen 2000, 246.

¹⁶⁰ Valkeapää, Salmela & Bonelius 1997, 43.

¹⁶¹ Konttinen 2000, 323.

¹⁶² Konttinen 2000, 327.

¹⁶³ Koivulahti 2012, 321.

Rekonstruktio: osittain tai kokonaan jälleenrakennettu aito rakennus tai esine, uusi alkuperäisen esineen tai rakennuksen jäljennös tai olettamukseen perustuva, alkuperäistä ideaa tavoitteleva esine tai rakennus.¹⁶⁴

Reminisenssi: tahaton laina toisesta teoksesta, muistuma.¹⁶⁵

Reproduktio: taideteoksen jäljentäminen, toisintaminen, monistaminen, myös jäljennös.¹⁶⁶

Tekijänoikeus: taiteilijan lailla suojattu oikeus omaan luovaan työhönsä. Tarkoituksena on turvata luovan työn tekijöitä ja heidän määräysvaltaansa teostensa käyttöön sekä varmistaa tekijän toimeentulo ja luovuuden jatkuminen. Tekijänoikeudet periytyvät ja oikeuksien siirryttyä ne ovat voimassa 70 vuotta taitelijan kuoleman jälkeen.¹⁶⁷

Tekninen taidehistoria: taideteoksen materiaalitekniinen tutkimus, jossa tarkastelun lähtökohtana on taideteoksen esineellinen, aineellinen ominaisluonne luonnontieteen tutkimusmenetelmiä hyväksikäyttäen.¹⁶⁸

Väärentämiseen liittyviä käsitteitä

Plagiaatti: toisen henkilön teoksen tai sen kohdan luvaton jäljentäminen tai kopiointi ja sen omana esittäminen.¹⁶⁹

Plagiointi: väärennöstä lievempi laiton kopiointi, toisen taiteilijan teoksen jäljittely, eli niin kutsuttu taiteellinen varkaus tai henkisen omaisuuden varastaminen.¹⁷⁰

Taideväärennös: aidoksi väitetty ja hyötymistarkoituksessa valmistettu taideteoksen jäljennös, myös tietyn taiteilijan taideteokseksi uskoteltu teos.¹⁷¹

Taideväärentäjä: henkilö joka valmistaa tai tehtailee taideväärennöksiä, myös myyjä.

¹⁶⁴ Valkeapää & al. 1997, 52.

¹⁶⁵ Valkeapää & al. 1997, 53.

¹⁶⁶ Valkeapää & al. 1997, 53.

¹⁶⁷ Konttinen 2000, 446.

¹⁶⁸ Tanhuanpää 2012, 350; 356.

¹⁶⁹ Nurmi & al. 2001, 340.

¹⁷⁰ Konttinen 2000, 339; Nurmi & al. 2001, 340.

¹⁷¹ Konttinen 2000, 503.

4 Designväärennökset tuoteväärennösten ja taideväärentämisen rajalla

Koska vakiintunutta taideteollisen muotoilun väärentämiseen sovellettavaa tutkimusalaa ei toistaiseksi ole, on designväärennöksiä koskevan teoreettisen taustan hahmottelemiseksi yhdistettävä siihen soveltuvat näkökulmat, metodit ja käsitteet tuote- ja taideväärentämistä tutkivilta aloilta. Designväärennösten lisäksi loukkaava kopioiminen ja jäljittely on sisällytetty mukaan, koska juuri tietyn tuotteen ominaispiirteiden imitointi näyttäisi olevan väärentämistä yleisempi ilmiö.

Taideteollisen muotoilun väärentämistä ja designväärennöksiä koskevat vastaavat haitat ja riskit kuin tuote- ja taideväärennöksiä. Väärentäminen aiheuttaa taloudellisia tappioita monella eri sektorilla ja toiminnan taustalla saattavat toimia eettisesti arveluttavat rikollisjärjestöt, jotka eivät piittaa sosiaalisista olosuhteista tai ihmisoikeuksista. Kuten tuoteväärennökset, myös designväärennökset voivat lisäksi olla haitaksi terveydelle sekä aiheuttaa riskejä turvallisuudelle ja vahinkoa ympäristölle. Muotoilun etiikan näkökulmasta tuotesuunnittelun tulisi olla yhteiskunnallisesti ja eettisesti vastuullista, joka huomioi esimerkiksi ympäristönäkökulmat tuotteen elinkaaren kautta.¹⁷²

Kuten taideväärentämisessä, myös designin väärentämisessä on kyse piilorikollisuudesta, sillä rikosilmoitus jää esimerkiksi huijatuksi tulleen häpeän vuoksi usein tekemättä ja juuri tästä syystä väärennösten tehtailu on rikollisille helppoa. Kuten taideväärennösten kohdalla, myös samat designväärennökset kiertävät taidemarkkinoilla, ellei niitä saada pois tästä kierrosta. Designväärennöksiä tehdään myös jatkuvasti lisää, kenties jopa enemmän kuin taideväärennöksiä, sillä niiden tuottaminen esimerkiksi signeerauksia väärentämällä on halpaa.¹⁷³ Tuotemuotoilun look alike -kopioiden tapaan, myös designin kohdalla ongelmaksi

¹⁷² Muotoilun eettisestä vastuusta ja ympäristönäkökulmista on kirjoittanut esimerkiksi Papanek 1985.

¹⁷³ Dahlbom (informanttina Nokkonen) 2018.

väärentämisen näkökulmasta voivat muodostua esinejäljitelmiä, jotka saattavat aiheuttaa sekaannusvaaran tai joita voidaan pahimmassa tapauksessa käyttää väärentämistarkoituksiin.

Pohjoismaisen muotoilun suosion nousu 1960-luvulla altisti erityisesti kyseisen aikakauden klassikot jäljittelylle. Tietyn tuotteen malli voidaan nähdä olennaisena kilpailutekijänä ja tästä syystä suosittuja tuotteita pyritään jäljittelemään mahdollisimman identtisesti.¹⁷⁴ Designjäljitelmiä ovatkin erityisesti ongelmallisia niiden mahdollisesti aiheuttaman sekaantumisvaaran vuoksi, mutta jäljittelyyn liittyy myös muita eettisesti kyseenalaisia seikkoja. Vaikka tuotejäljittely vähentää esimerkiksi muotoiluprosessiin liittyviä kuluja, toisen idean kopioiminen ja siitä hyötyminen taloudellisesti on luovan työn eettisestä näkökulmasta vähintäänkin arveluttavaa.

4.1 Lakien soveltaminen taideteolliseen muotoiluun

Yleisesti taideteollisuuden tuotteet luokitellaan tekijänoikeuden alaisiksi, jolloin teoskynnyksen ylittyessä myös designesineisiin sovelletaan tekijänoikeuslakia. Kaikissa käyttötaide-esineissä teoskynnyksen ei kuitenkaan katsota ylittyvän, jolloin tuotetta voidaan suojata teollisoikeussuojilla, kuten mallisuojoilla, tavaramerkillä ja patentilla. Mikäli teoskynnys ei ylity, designesineet rinnastuvat kulutushyödykkeisiin ja keskeisin oikeudellinen suojamuoto niillekin on mallisuoja, jota voidaan tarvittaessa täydentää edellä mainittujen lisäksi myös jäljittelysuojalla. Designesineitä koskevat immateriaaliset suojat ovat osittain myös päällekkäisiä.

Esimerkiksi mallioikeuslailla suojataan malleja eli tuotteen ulkomuotoelementtejä ja tekijänoikeuslailla teoksia, kuten taidekäsitöitä ja taideteollisuuden tuotteita, jotka luetaan laajempaan taiteellisten teosten ryhmään. Näillä perusteilla sama käyttötaiteen tuote, kuten huonekalu tai tekstiili, voi saada suojan sekä tekijänoikeuden että mallioikeuden perusteella. Suomen mallisuoja järjestelmä on kokonaisuutena kuitenkin lähempänä patenttioikeutta kuin tekijänoikeutta, sillä patenttioikeuden tapaan mallioikeus rekisteröidään hakemuksen perusteella. Teknisiä innovaatioita ei taas sellaisenaan voi suojata mallioikeudella, koska tekninen käyttötarkoitus ei kata tuotteen ulkomuotoa, vaan teknisten ideoiden suoja määräytyy patenttilain ja hyödyllisyysmallioikeuslain mukaisesti. Ilman mallioikeuden suoja

¹⁷⁴ Oesch 2005c, 32–33.

muotoilun suojaaminen voi joskus olla ongelmallista, sillä kaikissa tapauksissa esimerkiksi tavaramerkkisuoja ei tarkoitukseen sovellu.¹⁷⁵ Myös tekijänoikeuden on aikanaan katsottu suojaavan huonosti esimerkiksi taideteollisuustuotteita, sillä sen edellyttämä luovuuden teostaso ei useinkaan täyty käyttötaitteen tuotteiden, kuten huonekalujen ja valaisimien kohdalla, eivätkä tuotteet tällöin saa tekijänoikeudellista teossuojaa.¹⁷⁶

Koska Suomesta puuttuu tuoteväärännöstoimintaa koskeva erityislainsäädäntö, usein miten tuoteväärännökset rinnastetaan tavaramerkkiloukkauksiin, jolloin niihin sovelletaan tavaramerkkilakia.¹⁷⁷ Kuten yleisesti kulutushyödykkeiden kohdalla, myös designesineitä koskee laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa sekä kieltö sekaantumisen vaaran aiheuttamisesta. Sekaantumisvaaran voi aiheuttaa esimerkiksi tuotteen ulkomuodon tai tuotetta valmistavan yrityksen tunnusmerkin jäljittely. Tavaramerkki on tällainen yrityksen tunnusmerkki ja tavaramerkkilain mukaan tunnuksen haltija omaa yksinoikeuden tavaramerkkiinsä ja hänellä on oikeus kieltää muita käyttämästä tavaramerkkiään tai vastaavaa sekaannusvaaraa aiheuttavaa merkkiä.¹⁷⁸

Lakien soveltaminen on kunkin designväärännöksen kohdalla tapauksesta riippuvaa, sillä designesineet ovat usein käyttötaitteena jotain kulutushyödykkeen ja taideteoksen väliltä. Mikäli designsinettä tarkastellaan kulutushyödykkeenä, koskee sitä kulutushyödykkeiden suojaava lainsäädäntö ja suojat, mikäli taide-esineenä, niin tekijänoikeudensuoja ja sitä koskeva lainsäädäntö.

4.2 Designesineiden väärennyskeinoja

Asiantuntijoiden tiedonannoissa sekä Suomessa esiintyneiden designväärännöstapauksien tarkastelussa tutkimusaineistosta esiin nousee selkeästi esiin taidevääräntämisessä käytettyihin väärennyskeinoihin rinnastettavia keinoja väärentää designesineitä. Tällaisia keinoja ovat kokonaan uuden aitoa esinettä vastaavan jäljitelmän valmistaminen ja sen esittäminen alkuperäisenä, uuden esineen valmistaminen aidon designesineen tyyliä

¹⁷⁵ Oesch 2005c, 32; 34.

¹⁷⁶ Oeschin mukaan Godenhielm (1974) 2005c, 34.

¹⁷⁷ Ruuhonen 2010, 139.

¹⁷⁸ Kankaanpää 2012, 19–20.

jäljittelemällä tai vastaavasti tuotejäljitelmän esittäminen aitona, olemassa olevan esineen muuntelu sekä tiedollinen väärentäminen.

Aittoa esinettä vastaavan designjäljitelmän valmistaminen ja sen esittäminen alkuperäisenä on taideväärentämisen vastaavaan tapaan verrattuna harvinaisempaa ja Suomessa on tiettävästi vain yksi oikeuteen päätyntä tapaus.¹⁷⁹ Tätä yleisempiä väärennöskeinoja näyttäisivät olevan tuotejäljitelmien esittäminen aitoina sekä tiedollinen väärentäminen. Toisaalta ulkomaiset designväärennökset voidaan rinnastaa uuden esineen valmistamiseen tai vaihtoehtoisesti aidon designesineen tyylin jäljittelyyn. Jälkimmäiseen erityisesti niissä tapauksissa, jossa esineessä käytettyjen materiaalien laadusta tai valmistustekniikasta on tingitty, eikä se vastaa alkuperäistä. Rikosnimikkeinä väärennetyn esineen valmistamisen yhteydessä puhutaan väärennysrikoksesta ja väärennoksen välittämistilanteessa kyseessä on lisäksi petos tai sen yritys. Sekä väärennoksen valmistaja että sen myyjä syyllistyvät väärennysrikokseen.

Erilaisia designesineen muuntelukeinoja on lukuisia. Tyypillistä näyttäisi olevan uustuotannossa olevan uuden aidon esineen muuntelu, jotta se muistuttaisi vanhempaa ja useissa tapauksissa myös arvokkaampaa alkuperäistuotantoa. Esinettä voidaan muokata esimerkiksi mittasuhteita muuttamalla, mikä näyttäisi olevan tyypillistä erityisesti huonekalujen kohdalla, jolloin uustuotannon huonekaluja madalletaan vastaamaan vanhan tuotannon kokoa, esimerkiksi jalkoja sahaamalla. Esinettä voidaan niin sanotusti vanhentaa myös muilla keinoilla, kuten patinoimalla ja kolhimalla.¹⁸⁰ Sen lisäksi, että esineen muuntelulla voi syyllistyä väärennykseen, alkuperäisen teoksen loukkaava muuntelu on tekijänoikeuslain näkökulmasta myös tekijänoikeusrikkomus.

Esinettä voidaan muunnella myös kokoamalla se osista. Tällaista muuntelua tapahtuu esimerkiksi huonekalujen ja valaisimien kohdalla, jolloin esine rakennetaan uudelleen yhdistelemällä osia eri esineistä.¹⁸¹ Puutteellista esinettä voidaan täydentää korvaamalla puuttuvia osia myös muilla kuin alkuperäisillä.¹⁸² Esineen muunteluun lukeutuu myös rikkinäisen esineen korjaaminen. Lisäksi viallisia esineitä voidaan parannella esimerkiksi

¹⁷⁹ *Tapaus Sarpaneva.*

¹⁸⁰ Pakoma 2018. Suullinen tiedonanto.

¹⁸¹ Pakoma 2018. Suullinen tiedonanto.

¹⁸² Sirén 2020. Suullinen tiedonanto.

hiomalla lasiesineiden säröjä tai korvaamalla esineiden rikkinäisiä osia uusilla.¹⁸³ Osien vaihtamista, esineen korjaamista tai pintakäsittelyä voidaan tehdä väärentämistarkoituksen lisäksi kuitenkin myös ammattimaisen konservoinnin tai restauroinnin näkökulmista, joka on tyyppillistä erityisesti huonokuntoisten esineiden kohdalla, eikä tällöin ole kyse väärentämisestä. Aidon esineen muuntelu on siis lähtökohtaisesti sallittua, mutta esineeseen tehdyistä muutoksista, kuten konservoinnista, tulee kertoa tuotteen välittämistilanteessa. Mikäli muuntelusta ei kerrota ja esineen ilmoitetaan olevan alkuperäiskuntoinen, on kyseessä väärennys ja petos, lievemmissä tapauksissa muuntelija syyllistyy harhaanjohtavien tietojen antamiseen tai tietojen kertomatta jättämiseen. Kaikissa tapauksissa esineeseen tehdyistä muutoksista ei kuitenkaan välttämättä olla tietoisia, mikäli esine on hankittu käytettynä.

Designesineen signeerauksen väärentäminen liittyy esineen muunteluun ja se on rinnastettavissa taideteoksen signeerauksen väärentämiseen sekä tuoteväärentämisen logon väärentämiseen. Väärennetyt signeeraukset on lisätty esineeseen jälkeinpäin jonkun muun kuin esineen suunnittelijan tai valmistajan toimesta ja muuntelun tarkoituksena on lisätä esineen rahallista arvoa. Tyyppillisimmässä tapauksessa signeeraus väärennetään lasiesineeseen ja väärentämiskeinoja on useita.¹⁸⁴ Aina esineisiin ei kuitenkaan väärennetä signeerausta, sillä myös sarjanumeron väärentäminen on yksi keino yrittää nostaa esineen arvoa. Taustalla on näkemys rajoitetun sarjan esineestä arvokkaampana, sillä niitä on markkinoilla rajallinen määrä.¹⁸⁵ Signeerauksen väärentämisessä on aina kyse väärennysrikoksesta, vaikka esinettä ei edes yritettäisi myydä. Mikäli väärennetyllä signeerauksella varustettu esine myydään aitona, täyttyy tällöin myös petosrikoksen tuntomerkit.¹⁸⁶

Sen lisäksi, että designesineitä väärennetään ja muokataan, tyyppillistä on myös tiedollinen väärentäminen, jolla tarkoitetaan designesineeseen liittyvän todistusaineiston väärentämistä. Tällaista todistusaineistoa voivat olla muun muassa esineeseen liittyvät aitoustodistukset. Näissä tapauksissa kyseessä on harhaanjohtavien tietojen antaminen väärennys- ja

¹⁸³ Sirén 2020. Suullinen tiedonanto.

¹⁸⁴ Keinoja tarkastellaan lähemmin seuraavassa designväärennösten tunnistamista käsittelevässä alaluvussa.

¹⁸⁵ Dahlbom (informanttina Sirén) 2018.

¹⁸⁶ Dahlbom (informanttina Nokkonen) 2018.

petosmielessä. Harhaanjohtavien tietojen antamiseen rinnastuu myös esineiden markkinointi *oletettavasti* tai *todennäköisesti* jonkun muotoilijan tuotantona, jolloin esine nimetään tietyn muotoilijan tuotannoksi pelkän yhdennäköisyyden perusteella tai vastaavasti hieman alkuperäisestä poikkeava esine esitetään jonkun muotoilijan *prototyypinä*.¹⁸⁷ Vastaavaa toimintaa ovat myös ne tapaukset joissa look alike -jäljitelmiä myydään tietyn muotoilijan alkuperäisinä esineinä.¹⁸⁸ Jäljitelmät ja look alike -tuotteet ovat ongelmallisia erityisesti siitä näkökulmasta, että niillä voidaan aiheuttaa sekaantumisvaara alkuperäiseen esineeseen, sekä tahallisesti että tahattomasti. Lähtökohtaisesti esinejäljitelmät ovat kuitenkin sallittuja ja laillisia, ellei niitä väitetä alkuperäisiksi esineiksi.

Tiedolliseen väärentämiseen lukeutuu myös asiantuntijan lausunnon vääristely. Mikäli esineen aitoutta on välittäjätahon puolesta pyritty selvittämään, mutta esineen alkuperä ei ole varmistunut aidoksi, voidaan esinettä kuitenkin pyrkiä attribuioimaan tietyille muotoilijalle poimimalla asiantuntijan lausunnosta vain attribuutiota tukevat seikat ja sivuuttamalla epäilyt esineen aitoudesta.¹⁸⁹

Lisäksi esineen konteksti voidaan väärentää esimerkiksi narratiivisesta näkökulmasta ja tiedolliseen väärentämiseen liittyvätkin myös niin kutsutut *isoäidin tarinat*¹⁹⁰, joissa on kyse virheellisestä tai väärennetyistä provenienssista. Näissä tarinoissa keskiössä on usein esimerkiksi suvussa kulkeva perimätieto, jonka mukaan esine on ollut aikanaan jonkun tunnetun henkilön omistuksessa.¹⁹¹ Usein nämä tarinat ovat tahattomia ja mikäli kuvallista todistusaineistoa ei ole, niitä on vaikea näyttää toteen. Toisaalta myös kuvien väärentäminen voi olla eräs tiedollisen esineeseen liittyvän todistusaineiston väärentämisen muoto, eikä valokuvalla aina ole riittävää todistusvoimaa mahdollisen kuvamanipuloinnin vuoksi.¹⁹² Mikäli esineen provenienssiin liittyy tunnettu henkilö, lisää se usein esineen kiinnostusta sekä edistää myyntiä ja joissain tapauksissa se saattaa jopa vaikuttaa hinnan muodostumiseen.¹⁹³

¹⁸⁷ Pakoma 2018. Suullinen tiedonanto.

¹⁸⁸ Sirén 2020. Suullinen tiedonanto.

¹⁸⁹ Pakoma 2018. Suullinen tiedonanto.

¹⁹⁰ Grandmother stories

¹⁹¹ Sirén 2018. Suullinen tiedonanto

¹⁹² Sirén 2018. Suullinen tiedonanto.

¹⁹³ Tuomikoski (informanttina Hintsanen) 2017.

4.3 Designväärennösten tunnistus ja tutkimus

Koska designväärennökset ovat tuote- ja taideväärennöksen rajatapauksia, niiden tutkimisessa on syytä käyttää tuoteväärennöksen ja taideväärennöksen tunnistamiseen liittyviä näkökulmia soveltuvin osin. Designkopioiden ja -väärennösten tunnistaminen on usein helppoa huonomman valmistusmateriaalin ja epätavallisten yksityiskohtien vuoksi.¹⁹⁴ Taideteollisen muotoilun väärennösten tunnistamisessa voidaankin soveltaa pitkälti samoja menetelmiä kuin tuoteväärennösten tunnistamisessa. Kuten yleisesti tuoteväärennösten kohdalla huono laatu, huomattavasti normaalia alhaisempi hintataso sekä tuotteessa tai sen pakkauksessa ilmenevät kirjoitusvirheet ovat usein merkki väärennöksestä. Hankittaessa designtuotteita verkosta, niiden aitouden tunnistamiseen pätevät pitkälti samat periaatteet kuin tuoteväärennöstenkin kohdalla. Tällöin on syytä kiinnittää huomiota tuotetta myyvään verkkosivustoon ja sen ammattimaisuuteen ja löytyykö sivustolta esimerkiksi jokin vastuullisuusmerkki. Lisäksi on syytä tarkastella kriittisesti tuotteesta esitettyä kuvaa, tuotteen kuvausta ja hintaa sekä muiden käyttäjien kokemuksia kyseisestä verkkokaupasta.

Toisin kuin taideteosten kohdalla, jotka usein ovat yksittäiskappaleita, designin ollessa usein sarjatuotantoon painottuvaa, väärennösten tunnistamista helpottaa mahdollisuus vertailla epäiltyä väärennöstä aitoon kappaleeseen. Tällöin taidehistorian visuaalinen analyysi ja vertaileva muotoanalyysi ovat käytännöllisiä sovellettavissa olevia menetelmiä. Usein väärennökset paljastuvatkin jo silmämääräisellä tarkastelulla, mikäli saatavilla on taustatietoa väitetyin muotoilijan tuotannosta. Harvinaisempien esineiden ollessa kyseessä apuna voi hyödyntää arkistotutkimusta, jolloin vertailu olemassa olevien asiakirjojen tietoihin tai museoiden ja keräilijöiden kokoelmiin voi paljastaa aitouden.

Esimerkiksi Alvar Aallon tuotannon kohdalla, väitetyin prototyypin tai oletettavasti Aallolle nimetyin esineen tunnistamista helpottaa Aallon tuotannosta säilyneet kattavat piirustus- ja luonnoskokoelmat.¹⁹⁵ Myös designiin erikoistuneiden asiantuntijoiden tietotaidosta voi olla merkittävää hyötyä epäilystä aiheuttavien esineiden aitouden määrittämisessä. Tällaisia asiantuntijatahoja ovat esimerkiksi alan tutkijat, keräilijät, museotyöntekijät sekä

¹⁹⁴ Wright 2015, 19.

¹⁹⁵ Pakoma 2018. Suullinen tiedonanto.

taidemarkkinoilla toimivat asiantuntijat. Apua tunnistamiseen voi tiedustella myös esineen suunnittelija- tai valmistajataholta.

Muista taidehistoriallisen tutkimuksen menetelmistä attribuointi, provenienssitutkimus ja anakronismien paljastaminen ovat sovellettavissa designväärennösten tutkimuksessa erityisesti silloin, kun kyseessä on harvinainen tai *uniikki* teos. Kun identtistä vertailukohdetta ei ole saatavilla, vertaaminen muotoilijan tyyliin ja muuhun tuotantoon, voi auttaa tekijän määrittelyssä. Myös provenienssin tutkiminen voi varmistaa esineen aitouden tai paljastaa väärennöksen. Designesineiden kohdalla omistajahistoriaa ei välttämättä ole dokumentoitu täydellisesti, mutta joitain tietoja on varmasti löydettävissä esimerkiksi huutokauppa- tai näyttelyluetteloiden ja teoksen merkintöjen, leimojen tai signeerausten kautta. Anakronismeja voi ilmetä esimerkiksi signeerauksissa tai leimoissa, mutta myös esineen materiaaleissa.

Signeeraus nostaa esineen arvoa ja juuri tästä syystä niitä väärennetään designesineisiin.¹⁹⁶ Yksi yleisimmistä tavoista väärentää designesineitä näyttäisi olevan signeerausten lisääminen erityisesti lasiesineisiin jälkepäin.¹⁹⁷ Väärennetyn signeerauksen tunnistamisessa on syytä kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin. Perussääntönä muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta on, että taidelasi on signeerattu ja käyttölasia ei. Koska signeeraus nostaa taidelasin arvoa ja se on suhteellisen helppo väärentää, erilaisia väärennöskokeita on useampia. Tyypillistä on esimerkiksi 2-laatuisten esineiden jälkisineeraus, joka on yleensä helposti tunnistettavissa esineen laatua tarkkailemalla. Yleisesti lasitehtaat eivät ole signeeranneet 2-laadun esineitä, joten mikäli esineessä ilmenee valmistusvirheitä, tällöin voi kyseessä olla jälkepäin lisätty signeeraus. Tyypillisiä valmistusvirheitä ovat esimerkiksi ilmakuplat ja epätasaisuudet lasimassassa sekä lasimassan värivirheet. Myös itse signeerausta on syytä tarkastella lähemmin, mikäli epäilee sen aitoutta. Anakronismit signeeraustekniikassa sekä poikkeamat signeerauksen sisällössä, laadussa ja tyyllissä voivat paljastaa jälkepäin esineeseen lisätyn signeerauksen.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Tuomikoski (informanttina Koivisto) 2017.

¹⁹⁷ Sirén 2020. Suullinen tiedonanto.

¹⁹⁸ <https://www.laatuvara.com/tietopankki/tunnista-vaara-signeeraus/#>

Anakronismit voidaan paljastaa selvittämällä millä tekniikoilla esinettä on tehtaan toimesta tyypillisesti signeerattu. Signeeraustekniikoita on pääasiassa kolmenlaisia ja eri tehtaat ovat eri aikoina käyttäneet eri tekniikoita. Suurin osa signeerauksista on tehty timanttikynällä kirjoittamalla, mutta myös haposigneerauksia löytyy. Uudemmissa taidelaseissa on usein koneella tehty signeeraus. Jos esineestä löytyy valmistusaikaan täsmäämätön signeeraustekniikka, tällöin on syytä epäillä väärennöstä. Myös poikkeamat signeerauksen laadussa, tyyliässä ja sisällössä voivat kieliä väärennöksestä. Eri tehtaat ovat käyttäneet erilaisia käytänteitä esimerkiksi signeerauksen tarkkuudessa ja sisällön suhteen on suosittu sekä vuosilukua että mallinumeroita suunnittelijan ja tehtaan nimen ohella. Poikkeamat ovat suhteellisen helposti havaittavissa vertailemalla esineen signeerausta vastaaviin muihin esineisiin.¹⁹⁹

Lisäksi signeerauksia tutkittaessa kannattaa selvittää, onko käytäntönä edes ollut kyseisen esineen signeeraaminen. Lähtökohtaisesti jo valmistushetkellä arvokkaampi ensiluokkainen taidelasi signeerataan tehtaan toimesta taiteilijan ja tehtaan nimiin. Kokonaan oma lukunsa ovat kuitenkin väärät, niin kutsutut *älyttömät signeeraukset*, joissa toisen suunnittelijan tai lasitehtaan valmistama esine on signeerattu toisen suunnittelijan tai tehtaan nimiin.²⁰⁰ Poikkeuksellista ei myöskään ole, että look alike -esine on jälkisineerattu nimekkään suunnittelijan nimiin esineen arvon nostamiseksi.²⁰¹

Taidehistoriallisen tutkimuksen lisäksi designväärennösten tunnistamisessa voidaan turvautua myös tekniseen taidehistoriaan erilaisten materiaalitutkimusten avulla. Koska luonnontieteellisten menetelmien käyttäminen on yleensä kallista, sitä harvemmin sovelletaan sarjatuotettuihin esineisiin, ellei kyseessä ole erityisen arvokas teos. Teknisen tutkimuksen avulla voidaan tutkia esimerkiksi puisten huonekalujen ikää dendrokronologiaa hyödyntämällä sekä erilaisten materiaalien koostumusta ja värejä, esimerkiksi taidelasissa ja taidekeramiikassa, metalleissa sekä muovissa.

Myös silmämääräisen tarkastelun ohella käytettävillä yksinkertaisilla menetelmillä ja apuvälineillä pääsee pitkälle. Esimerkiksi luoppia ja magneettia voi hyödyntää korujen ja

¹⁹⁹ <https://www.laatutavara.com/tietopankki/tunnista-vaara-signeeraus/#>

²⁰⁰ <https://www.laatutavara.com/tietopankki/tunnista-vaara-signeeraus/#>

²⁰¹ Sirén 2020. Suullinen tiedonanto.

muiden metallia sisältävien esineiden tutkimisessa. Myös esineiden fyysisten ominaisuuksien tarkastelu, kuten painon punnitseminen sekä esineen mittaaminen, voivat helpottaa väärennösten tunnistamista.²⁰² Teknisen taidehistorian soveltaminen erilaisia teknisiä laitteita apuna käyttäen tulee kyseeseen erityisesti uniikkien ja arvokkaiden esineiden kohdalla.

4.4 Designväärentämiseen liittyvien käsitteiden määrittely

Taiteentutkimukseen ja tuoteväärennöksiin liittyviä käsitteitä soveltamalla seuraavassa listauksessa on muodostettu taideteollista muotoilua sekä designväärennöksiä koskeva käsitteistö. Tämän lisäksi designesineitä, -väärennöksiä ja -jäljitelmiä koskevassa käsitteiden määrittelyssä on hyödynnetty alalla toimivien asiantuntijoiden sekä median käyttämää sanastoa aihealueesta. Koska käsitteet ovat nousseet valitusta tutkimuskirjallisuudesta, asiantuntijalausunnoista sekä mediakeskustelusta, lopullisen designkäsitteistön sisällön luonne on laadullisen tutkimuksen luonteen mukaisesti osittain subjektiivinen.

Taideteollista muotoilua koskevat käsitteet

Aito, autenttinen: väärentämätön, oikea.²⁰³

Alkuperäinen, originaali: alkuteos, alkuperäinen kappale.²⁰⁴

Auktorisoitu esine: virallisesti aito, usein myös alkuperäisen valmistajan valmistama, mutta siihen on saatettu tehdä joitakin muutoksia.²⁰⁵ Auktorisoitu: laillisesti pätevä.²⁰⁶

Kopio: teoksesta laillisesti tehty jäljennös, sisältää seuraavat alakäsitteet:

Kaksoiskappale eli replika: taiteilijan omasta teoksestaan tekemä toisinto

Jäljennös eli reproduktio: uudelleen tuotettu, monistettu jäljennös teoksesta

Toisinto, vastine Toisen taiteilijan teoksesta tekemä kopio tai uudelleentulkinta, joka saattaa erota alkuperäisestä.²⁰⁷

Pastissi: toisen taiteilijan, taidesuunnan tai ajan tyyliä tietoisesti jäljittelevä teos.²⁰⁸ Tällaisia teoksia tai esineitä ovat alkuperäisestä tehdyt jäljitelmät, jotka eivät loukkaa alkuperäisen tuotteen teollis- tai tekijänoikeuksia.

²⁰² Sirén 2020. Suullinen tiedonanto.

²⁰³ Koukkunen 2002, 73.

²⁰⁴ Konttinen 2000, 310.

²⁰⁵ Wright 2015, 21.

²⁰⁶ Koukkunen 2002, 72.

²⁰⁷ Konttinen 2000, 203; 371.

²⁰⁸ Konttinen 2000, 323.

Piensarja (myös erikoispainos, erikoiserä, rajoitettu erä): rajoitettuna määränä valmistettu esinesarja, jotka ovat yleisiä taideteoksiksi miellettyjen sarjojen valmistuksessa.

Sarjatuote: suurina määrinä valmistettuja esineitä, joissa on tyypillisesti tunnisteena valmistajan leima, tarra tai muu vastaava tunniste.

Suunnittelija/taiteilija: yleisesti suunnittelija liitetään teollisen valmistusprosessin esineisiin ja taiteilija-nimikettä käytetään materiaaliin yhdistettynä, kuten keramiikkataiteilija. Suunnittelija muotoilee tai koristelee esineitä, taiteilija toteuttaa teoksia. Muotoilussa näitä termejä käytetään kuitenkin usein rinnakkain.²⁰⁹

Uniikki: ainoa laatuaan eli sellainen, jota on valmistettu vain yksi kappale. Ainutkertainen, omalaatuinen, muotoilijan teoksestaan valmistama yksittäiskappale.²¹⁰

Yksittäinen teos: vaikka muotoilu keskittyy pääasiallisesti teollisesti sarjatuotantona valmistettuihin esineisiin, pitää se sisällään myös taidekäsityön sekä materiaaliin pohjautuvan taiteen.²¹¹

Taideteollisen muotoilun väärennöksiä ja jäljitelmiä koskevat käsitteet

Designväärennös: taideteolliseen muotoilun kohdistuva väärennös. Käsite designväärennös näyttäisi olevan mediakeskustelussa useimmin esiin noussut ilmaisumuoto.

Isoäidin tarina, grandmother story: perimätietona kulkeva tarina suvun omistuksessa olevan esineen vaiheista ja omistajahistoriasta, joka ei välttämättä ole todenperäinen tai todiste teoksen aitoudesta, ellei muuta todistusaineistoa ole tukemassa kertomusta.²¹²

Laiton kopio/jäljitelmä, piraatti: tuote, johon on luvattomasti kopioitu toisen tekijänoikeuden/mallisuojan suojaama teos, tavaramerkki tai muu vastaava tunniste.

Loukkaava tuote/jäljitelmä/kopio: tuote, joka loukkaa teollis- tai tekijänoikeuksia, olematta väärennös.²¹³

Plagiaatti: toisen henkilön teoksen luvaton kopioiminen ja sen omana esittäminen.²¹⁴

Älytön signeeraus: muotoilijan teoksen signeeraaminen toisen muotoilijan nimiin.²¹⁵

²⁰⁹ Kivilinna & Thiel 2019. Designmuseum.

²¹⁰ Koukkunen 2002, 510; Nurmi & al. 2001, 479.

²¹¹ Kivilinna & Thiel 2019. Designmuseum.

²¹² Sirén 2020. Suullinen tiedonanto.

²¹³ <https://tulli.fi/henkiloasiakkaat/matkailijalle/tuotevaarennokset>

²¹⁴ Nurmi & al. 2001, 340.

²¹⁵ <https://www.laatuvara.com/tietopankki/tunnista-vaara-signeeraus/>

5 Designesineiden väärennys- ja jäljittelytapauksia Suomessa

Edellä esitetty designväärentämiskeinoja koskeva kokonaisuus on muodostettu tutkimusaineistosta esiin nousseiden tapausesimerkkien kautta. Aineiston väärennys- ja jäljittelyesimerkit ovat pääasiassa suomalaisissa mediakeskusteluissa esiintyneitä tapauksia, muutamaa asiantuntijalausunnoista koottua tapausta lukuun ottamatta. Tapaukset esitellään tyyppitelemällä ne sen mukaan, miten esineet on väärennetty. Aina rajat tapauksissa eivät kuitenkaan ole kovin selkeitä ja yksiselitteisesti tulkittavissa, sillä osa tapauksista sisältää useampia väärennyskeinoja.

Kaikissa esiin tulleissa tapauksissa ei myöskään ole kyse väärentämisestä sanan varsinaisessa merkityksessä ja siksi tähän yhteyteen on sisällytetty myös tapaukset, joissa kyseessä on väärentämisen sijaan loukkaava jäljittely. Jäljitelmät ovat mukana sekaantumisen vaaraan liittyvistä syistä, sillä vaikka itse jäljitelmä ei ole lähtökohtaisesti väärennös, se voi kuitenkin epärehellisissä tarkoituksissa muuttua väärennökseksi ja rikosentekovälineeksi, mikäli sitä väitetään siksi alkuperäiseksi esineeksi, josta jäljitelmä on tehty. Väärentämisen näkökulmasta itse esineen sijaan ongelma on epärehellinen vilpillinen toiminta, joka hyödyntää esineen ominaispiirteitä.

5.1 Designesineen väärentäminen

Designesineen väärentämisessä on kyse uuden alkuperäistä esinettä vastaavan jäljitelmän valmistamisesta väärentämistarkoituksessa ja lisäksi sen petollisesta välittämisestä väärennökseenä. Rikosnimikkeenä puhutaan tällöin väärennysrikoksesta ja petoksesta, teon vakavuudesta riippuen lievistä törkeään. Suomessa tällainen designesineiden väärentäminen näyttäisi ainakin toistaiseksi olevan marginaalinen ilmiö ja oikeuskäsittelyyn on päätynyt tietävästi vain yksi ammattimainen väärennystapaus.²¹⁶

²¹⁶ Tuomikoski (informanttina Koivisto) 2017.

Tapaus Sarpanevan Kajakki ja Wirkkalan Vene

Oikeuskäsittelyyn päätyneessä designlasin väärennystapauksessa taidemyymälän omistaja sekä lasialan ammattilainen syyllistyivät väärennykseen ja petokseen myymällä aitoina Yhdysvaltoihin ja ympäri Eurooppaa väärennetyjä Timo Sarpanevan *Kajakki*-veistoksia (kuvat 1 ja 3) sekä Tapio Wirkkalan *Vene*-veistoksia (kuvat 2 ja 3). Toiminta oli ammattimaista, sillä lasinhioja valmisti väärennökset lasinpuhaltajan aihioista, joita oli varastettu lasinpuhaltajan työnantajalta. Väärentämisessä huomioitiin jopa alkuperäisen esineen aikakauden lasimassan sävyt ja erot nykymassaan. Lisäksi taidemyymälän omistaja syyllistyi tiedolliseen väärentämiseen tekemällä teoksille aitoustodistukset lasinhiojan allekirjoituksella ja keksimällä niille provenienssin.²¹⁷

Toiminta paljastui 2000-luvun alussa, kun brittiläinen taidekauppias epäili teoksia väärennöksiksi ja otti yhteyttä poliisiin. Teokset todettiin silmämääräisesti väärennöksiksi useamman ammattilaisen toimesta ja lopulta lasille tehty alkuainetutkimus paljasti poikkeuksellisen lasimassan ja vahvisti väärentämisen tapahtuneen. Motiivina väärentämiselle toimi raha, koska *Kajakki*-veistoksen arvo voi taidemarkkinoilla olla jopa 10 000€. ²¹⁸ Kyseisen lasiteoksen arvostuksen taustalla on harvinaisuus, sillä teosta on tehty vain tilauksesta ja sen valmistaminen on ollut työläs ja kallis prosessi. Veistoksesta on valmistettu kahta kokoa, 340 mm ja 575 mm pitkiä.²¹⁹

Kuva 1: Designmuseon *Keräilijät ja kokoelmat* -näyttelyssä esillä olleet lasiveistokset. Vasemmalla aito Sarpanevan *Kajakki* ja oikealla väärennös Rikosmuseon kokoelmasta. Väärennöksen erottaa selkeästi lasimassan sävy- ja kirkauseroista sekä muodosta ja koosta, kun sen rinnalle asettaa aidon esineen. Kuva: Niina Kelloniemi

²¹⁷ Poliisimuseo 2019. Kuvailutiedot: tunnusnumero RM 200604T_8.

²¹⁸ Poliisimuseo 2019. Kuvailutiedot: tunnusnumero RM 200604T_8.

²¹⁹ Kivilinna & Thiel 2019. Designmuseo.

Kuva 2: Tapio Wirkkalan nimiin väärennetty *Vene*-veistos.

Kuva: Poliisimuseon arkisto

Kuva 3: Väärennettyjä Sarpanevan *Kajakkeja* ja Wirkkalan nimiin signeerattu *Vene* Rikosmuseon kokoelmasta.

Kuva: Taika Dahlbom/Helsingin Sanomat

Tapaus Secto

Secto Design on suomalainen puuvalaisimia valmistava muotoilualan yritys, jonka tuotteiden kopiot ja väärennökset ovat lisääntyneet yrityksen menestyksen mukana. Secton valaisimet ovat joutuneet ainakin yli 120 kertaa väärinkäytösten kohteeksi, sillä niin moneen tapaukseen yritys on olemassaoloaikanaan joutunut puuttumaan. Tuotteiden jäljittelyä on monen asteista ja jokainen tapaus on ollut erilainen. Toisinaan jäljitelmiä myyvä yritys on esiintynyt Sectona ja myynyt valaisimia alkuperäisillä nimillä. Yleistä on ollut myös valmistaa Secton valaisimia muistuttavia tuotteita ja myydä niitä omiin nimiin oman designin ja kehitystyön tuloksena. Raja kopioimisen ja inspiroitumisen välillä on häilyvä, jolloin oikeudenkäynneissä on

olennaista osoittaa, että kyseessä on nimenomaan alkuperäisen tuotteen tietoinen jäljittely. Tämä tekee jäljittelyyn puuttumisesta toisinaan ongelmallista.²²⁰

Sectolla väärennösten ja kopioiden etsiminen on systemaattista ja vaatii yhden henkilön kokopäiväisen työpanoksen. Tavoitteena on poistaa kopiotuotteet myynnistä mahdollisimman nopeasti. Jokaiseen tapaukseen puututaan ottamalla kuvankaappaukset tuotteita myyvistä sivuista, tilaamalla tuote ja tarkastamalla se, jonka jälkeen ollaan yhteydessä myyvään tahoon ja vaaditaan kopiotuotteen poistoa myynnistä. Tämä ei usein kuitenkaan riitä, vaan omien oikeuksien puolustaminen on vaatinut Sectolta satojen tuhansien eurojen kulut, kun useimmat tapaukset ovat päättyneet oikeuteen asti. Jäljittelyyn puuttuminen on vaatinut juristeja, yhteistyötä eri maiden viranomaisten kanssa, ratsioita kopiotehtaille ja jopa salapoliisin työtä.

Eräässä tapauksessa yritys pääsi kiinalaisen kopiotehtaan jäljille yhdistelemällä tietoja eri viranomaisrekistereistä ja palkkasi kiinaa puhuvan apurin asian selvittämiseen. Apuri otti yhteyttä tehtaaseen esiintyen ostajana ja sai joukon omituisia ohjeita, joissa hänet ohjattiin tuntemattomaan osoitteeseen kaupungin laidalle, jonne hänen tuli saapua yksin. Paikan päällä häntä kuulusteltiin ja lopulta hän pääsi sisälle tehtaaseen, jossa hänelle esiteltiin Sectors valaisimien jäljitelmiä varsin avoimesti ja kerrottiin mahdollisuudesta valmistaa mitä tahansa mallia. Kun valeostaja palasi tehtaalle viranomaisten kanssa, kaikki kiistettiin. Kopiotehtaan paljastaminen ei aina ole riskitöntä, sillä on tapauksia, joissa Kiinassa viranomaisten kanssa tehdyt ratsiat ovat muuttuneet niin uhkaaviksi, että Sectors edustajan on täytynyt poistua paikalta oman turvallisuutensa vuoksi.²²¹

Markkinoilta löytyy halpoja kopioita ja jäljitelmiä, mutta myös Sectors nimellä myytäviä väärennöksiä. Tyypillisesti jäljitelmien hahmo muistuttaa alkuperäistä, mutta koko, materiaali tai valmistustekniikkaa poikkeavat aidosta. Kopioita on tehty ainakin Sectors valaisimista 4200 (kuva 4), *Octo* (kuva 5) ja *Victo* (kuva 6). Sen lisäksi, että jäljitelmien laatu on usein huonompi, saattavat ne olla myös vaarallisia puutteellisen sähköturvallisuuden vuoksi. Valaisinväärennöksiä on päätynyt myös julkisiin tiloihin, kun tuotteiden hankkija on luullut

²²⁰ Huusko 2017.

²²¹ Huusko 2017.

ostavansa aidot Secton valaisimet. Julkisesti laittomia kopioesineitä esillä pitävä syyllistyy kuitenkin rikokseen, joten kopiot ovat riski myös tässä suhteessa. Usein huijarifirmat käyttävät alkuperäistuotteiden kuvia myynti-ilmoituksissaan ja lähettävät asiakkaalle halvan kopion aidon esineen sijaan. Asiakas ei aina välttämättä edes tiedä, että kyseessä on kopio.²²²

Kuvat 4–6: Kuvissa vasemmanpuoleiset ovat väärennöksiä.

Kuvat: Timo Villanen

²²² Huusko 2017.

Tapaus Tynellin valaisimet

Vaikka Suomesta ei juurikaan löydy oikeuteen asti päätyneitä väärennöstapauksia ja Suomessa valmistetut designväärennöksetkin ovat laajemmassa mittakaavassa harvinaisia, löytyy vilpillistä toimintaa täältäkin. Suomessa valmistetaan esimerkiksi väärennettyjä Paavo Tynellin valaisimia ja valistuneemmat keräilijät tietävät tarkkaan missä ja miten niitä tehdään ja kenen toimesta.²²³ Nämä niin kutsutut *Tynell-tehtaat* valmistavat Tynellin valaisimien väärennöksiä myös osista kokoamalla.²²⁴ Paavo Tynell on kansainvälisesti arvostettu ja tunnettu valaisinsuunnittelija. Hänen suunnittelemat ja Taito Oy:n valmistavat valaisimet olivat suosittuja jo valmistusaikanaan 1900-luvun puolivälissä, mutta nykyisin valaisinten myyntihinnat ovat moninkertaistuneet alkuperäisistä.²²⁵

Tynellin valaisinten väärennösten ongelma on niiden ammattimaisuus, sillä niitä ei erota aidoista, ellei tunne aitoja Tynellin suunnittelemaa valaisimia. Väärennökset menevät pääosin ulkomaille, eikä siellä välttämättä ole asiantuntemusta kyseenalaistaa niiden aitoutta, sillä väärennökset valmistetaan alkuperäisiä menetelmiä hyödyntäen vanhojen mallien mukaan. Väärennösten paljastamisessa pitää tietää millaisia sähkökomponentteja aidoissa valaisimissa on käytetty ja millaista oli alkuperäinen työnjälki. Valaisinjaljitelman valmistaminen on suhteessa sen myyntihintaan edullista, sillä valaisimesta voi saada jopa 10 000 euroa ja juuri tämä toimii myös motiivina väärentämiselle.²²⁶

Tapaus Toikan linnut

Oiva Toikan lintujen valmistus on aloitettu Nuutajärven lasitehtaalla 1980-luvun alussa osana *Pro Arte Vitrea* -kokoelmaa ja 1990-luvulla luvulla ne erotettiin omaksi kokonaisuudekseen nimellä *Birds by Toikka*. Oivan Toikan linnut ovat suosittuja keräilykohteita Suomessa, Keski-Euroopassa sekä Yhdysvalloissa.²²⁷ 2000-luvun alkuvuosina Toikan suunnittelemat lasilinnut valloittivat Yhdysvaltoja, joka aiheutti lieveilmiönä lasilintujen halpojen kopioiden ilmestymisen verkkokauppoihin. Väärennettyjä lintuja myytiin myös suoraan Toikan

²²³ Tuomikoski (informanttina Ylönen) 2017.

²²⁴ Pakoma 2018. Suullinen tiedonanto.

²²⁵ Kivilinna & Thiel 2019. Designmuseo.

²²⁶ Tuomikoski (informanttina Ylönen) 2017.

²²⁷ Kivilinna & Thiel 2019. Designmuseo.

nimissä.²²⁸ Lintuväärennöksen voi tunnistaa esimerkiksi sarjanumerosta, joka ei täsmää alkuperäisten esineiden sarjanumeroon.²²⁹ Lisäksi tuona aikana huhuttiin, että kopioiden valmistajia olisi ollut myös Suomessa, lähellä Nuutajärven lasikylää, jossa aidot linnut saavat alkunsa, mutta näyttö ei ollut riittävää herättämään poliisin kiinnostusta.²³⁰

Toikan lintujen kohdalla tapahtuu myös signeerauksien väärentämistä, jolloin halpaan Toikan lasilintua muistuttavaan esineeseen lisätään hänen signeerauksensa sekaannusvaaran aiheuttamiseksi.²³¹ Toikan tapauksessa väärentämisen voidaan mahdollisesti olettaa vain kasvavan entisestään taiteilijan poismenon johdosta. Toikka on itse aikoinaan jopa todennut, että hänen kuolemansa myötä *bisnes vasta alkaa*.²³²

Tapaus väärennöksiä myyvät verkkokaupat

Ulkomailla valmistettavien väärennösten myynnissä näyttäisi olevan tyyppillistä käyttää hyväksi verkon välityksellä tapahtuvaa kaupankäyntiä. Esimerkiksi kiinalaisessa verkkokauppa Alibaba.comissa on ollut myynnissä Iittalan, Artekin, Fiskarsin, Marimekon ja Eero Aarnion tuotteiden väärennöksiä. Alibaba ei kuitenkaan itse myy mitään, vaan yrityksen verkkokauppapaikoilla tuotteita myyvät lukuisat ulkopuoliset kauppiat. Verkkokauppapaikkojen takana on yhtiö nimeltä Alibaba Group, jolla on Alibaba.comin lisäksi useita verkkobrändejä, kuten TaoBao, Tmall, eTao, AliExpress ja Alipay. Yritys on ilmoittanut taistelevansa kopiointia vastaan, mutta se vaatii tekijänoikeuden omistajan rekisteröitymisen palveluun ja ilmoituksen rikkomuksesta, jolloin tekijänoikeutta loukkaavat tuotteet poistetaan palveluntarjoajan toimesta.²³³

Iittalan tuotteista sivustolla on ollut myynnissä esimerkiksi erään kiinalaisyrityksen tarjoama puristelasista valmistettu Aalto-maljakkon kopio, jota on tarjottu toisille yrityksille ostettavaksi aitona Aalto-maljakkona alimmillaan 0,25 dollarin hintaan rajattomalla toimituskapasiteetilla minimitalauksen ollessa 5000 kappaletta. Lienee sanomattakin selvää, että kyseessä ei ole aito tuote, sillä Aalto-maljakko valmistetaan suupuhallettuna. Eeron Aarnion suunnittelemissa

²²⁸ Verno 2004.

²²⁹ Tuomikoski (informanttina Ylönen) 2017.

²³⁰ Verno (informanttina Jantunen) 2004.

²³¹ Dahlbom (informanttina Sirén) 2018.

²³² Verno 2004.

²³³ Lehmusvesi 2014.

tuotteista jäljitelminä tai väärennöksinä Alibaban tarjoamille sivustoille ovat päätyneet ainakin *Pallotuoli* (kuva 27), *Pastilli, Pony, Puppy ja Parabel* lukuisten muiden lisäksi, jonka kaltaisia tuotteita Aarnio ei ole alun perinkään edes suunnitellut.²³⁴ Nyttemmin Alibaban sivustoilla tuotteet Eero Aarnion ja Alvar Aallon nimellä haettaessa eivät suoraan anna osumia, sen sijaan hakusanalla *littala* löytyy *Kivi*-tuikkujen kopioita ja hakusanalla *Marimekko Unikko*-kuosilla koristeltuja kännykänkuoria.²³⁵

2010-luvun alkupuolella designhuonekalukopioita myyvä ruotsalainen yritys Designers Revolt markkinoi näkyvästi tuotteitaan Suomessa. Ongelman muodosti se, ettei mainoksissa käynyt riittävän selvästi ilmi, että kyseessä ovat aitojen tuotteiden sijaan kopiot. Yrityksen toiminnasta tehtiin tällöin tutkintapyyntö Keskusrikospoliisille huonekalualan toimijoiden aloitteesta. Perusteena tutkintapyyntö oli, että kopioiden markkinointi ja maahantuonti rikkoo tekijänoikeuksia sekä kuluttajansuojalakeja. Kopiohuonekaluja myyvät verkkokaupat käyttivät tällöin hyväksi Britannian tekijänoikeuslakia, joka on Suomen vastaavan 70 vuoden sijaan vain 25 vuotta taiteilijan kuoleman jälkeen. Verkkokauppojen tulkinnan mukaan Britanniaan on siis laillista tuoda kopio, joka voidaan sitten Euroopan Unionin sisällä siirtää maasta toiseen rikkomatta lakia, kun suora maahantuonti Kiinasta esimerkiksi Suomeen olisi laitonta. Verkkokaupat siis kierrättivät tuotteet Britannian kautta ja koska yrityksillä ei ollut Suomessa toimintaa, maahantuonnin hoitivat näissä tapauksissa tuotteen ostaneet kuluttajat.²³⁶

Laintulkinta on kuitenkin tässä tapauksessa virheellinen, koska vapaan liikkuvuuden periaatteesta voidaan poiketa nimenomaan teollisten ja kaupallisten oikeuksien suojelemiseksi. Lisäksi yksityishenkilön on tekijänoikeuslain vastaista tuoda maahan teoksia, joita voi epäillä valmistetun ulkomailla olosuhteissa, jotka ovat Suomen lainsäädännön näkökulmasta laittomia. Myös tekijänsuojan alaisten tuotteiden kuvien julkaisu mainoksissa luvatta on rikos.²³⁷ Tuotteen suorassa kopioinnissa on kyse suunnittelijan työn varastamisesta

²³⁴ Lehmusvesi 2014.

²³⁵ <https://www.alibaba.com/> & <https://www.aliexpress.com/>
Hakusanat: Eero Aarnio, Alvar Aalto, littala, Marimekko.

²³⁶ Lassila & Pulkkinen 2012.

²³⁷ Lassila & Pulkkinen (informanttina Tommila) 2012.

ja kuluttajan näkökulmasta laittoman tuotteen maahantuonti täyttää rikoksen tuntomerkit.²³⁸ Lisäksi tällaiset tuotteet voivat myöhemmin helposti aiheuttaa sekaantumisvaaran alkuperäiseen esineeseen.

5.2. Designesineen muuntelu

Yksi tyypillinen taideteollisen muotoilun väärentämisen keino on olemassa olevan esineen muuntelu väärentämistarkoituksessa. Muunneltava esine voi olla virallisesti aito designesine, mutta myös look alike -tuote. Esineen muuntelu ei ole lähtökohtaisesti lain nojalla rangaistava teko, jos esineen muuntelu on ilmoitettu. Mikäli muuntelusta ei ilmoiteta ja esinettä myydään aitona tai alkuperäisenä, on kyseessä väärennysrikos. Jos muuntelu lisäksi loukkaa alkuperäistä tekijänoikeuden suojaa nauttivaa teosta, on kyseessä myös tekijänoikeusrikkomus.

Tapaus Aalto-maljikko

Alvar Aallon vuonna 1936 Karhula-littalan lasitehtaiden järjestämään kilpailuun suunnittelema ehdotus *Eskimoerindens skinnbuxa*²³⁹, sisälsi sarjan maljakoita, joista yksi tunnetaan nykyisin paremmin nimellä Aalto-maljikko ja se lienee yksi Suomen kansainvälisesti tunnetuimmista designesineistä. Aallon ehdotus voitti kilpailun ja seuraavana vuonna maljakko esiteltiin Pariisiin maailmannäyttelyssä useassa koossa, mallissa ja värissä. Maljakko on ollut samoihin aikoihin esillä myös ravintola Savoyssa, johon Aalto suunnitteli tuolloin sisustuksen, josta tulee maljakon yksi nimi *Savoy-vaasi*.²⁴⁰

Aalto-maljakon kohdalla on havaittavissa useanlaista vilpillistä toimintaa. Tässä esiteltyssä tapauksessa on kyse aidon designesineen muuntelusta, mutta maljakoita väärennetään lisäksi signeerauksia lisäämällä. Muunneltu Aalto-maljikko (kuvat 7 ja 8) voi olla esimerkiksi sellainen, jossa uudesta korkeammasta maljakosta on sen yläosasta sahattu pala pois, jotta maljakon korkeus vastaisi aiemmin tuotannossa ollutta ja näin ollen myös arvokkaampaa maljakkoa.²⁴¹ Sahaaminen tai vastaava muuntelu ei itsessään ole laitonta tai edes väärentämistä, vaan se lähinnä tekee esineestä designina arvottoman. Mutta jos esineen myy

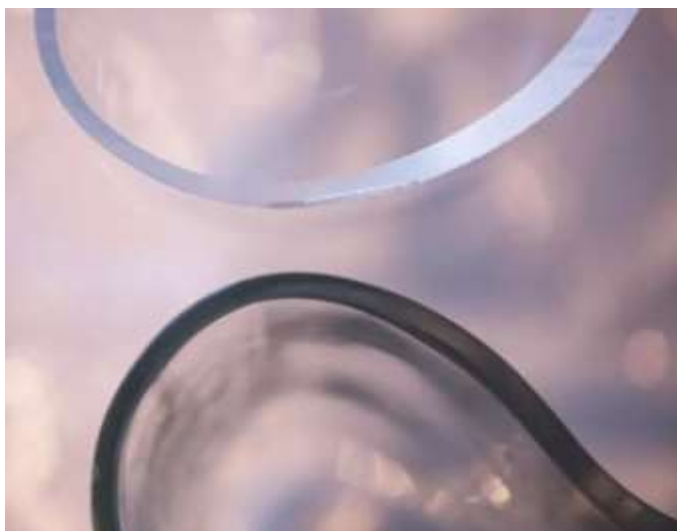
²³⁸ Lassila & Pulkkinen (informanttina Kalhama) 2012.

²³⁹ *Eskimonaisen nahkahousut*.

²⁴⁰ Keinänen 2002, 145–148.

²⁴¹ Dahlbom 2018.

kertomatta muuntelusta, täyttää teko silloin väärennyspetoksen tuntomerkit.²⁴² Muunnellun maljakon tunnistaa leikkauspinnan epätasaisuudesta ja harmahtavasta sävystä (kuva 7). Sitä voidaan kuitenkin vielä hioa tasaisemmaksi tai sen pinta voidaan väliaikaisesti kiillottaa esimerkiksi öljyllä, jotta se näyttäisi kuvassa aidommalta ja menisi paremmin kaupaksi esimerkiksi verkkohuutokaupassa. Toisinaan maljakoita myös sahataan, että saadaan reunojen mahdolliset kolhut tasattua.²⁴³

Kuva 7: Yllä sahattu maljakko ja alla alkuperäinen.

Kuva 8: Maljakosta sahattu osa.

Kuvat: Taika Dahlbom/Helsingin Sanomat

Tämän lisäksi muita tunnistuskeinoja muunnellun maljakon paljastamisessa ovat lasimassan tarkastelu ja sen sävyt. Alkuperäiset maljakot ovat olleet väreiltään kirkkaita, savunvärisiä, vaaleansinisiä, vihreitä sekä ruskeita ja ne on valmistettu Karhulan lasitehtaalla sarjanumerolla 9750 puhaltamalla lasimassa puumuotteihin. Tästä syystä lasimassan pinta on hyvin eläväinen (kuva 9). Vuonna 1949 maljakoiden valmistus siirtyi litalaan sarjanumerolla 3030 ja vuonna 1954 valmistustekniikka vaihdettiin puumuotista rautamuottiin. Alkuperäiset Karhulan maljakot ovat litalan valmistamia arvokkaampia.²⁴⁴

Silmämääräisellä vertailulla on melko helppoa tunnistaa puumuottiin puhalletun ja rautamuottiin puhalletun maljakon väliset erot lasimassan pinnassa, sillä rautamuotti antaa huomattavasti tasaisemman lopputuloksen (kuva 10) kuin puumuotti, joka kuluessaan

²⁴² Dahlbomin (informanttina Nokkonen) 2018.

²⁴³ Dahlbom (informanttina Hirvonen) 2018.

²⁴⁴ Karttunen (informanttina Rosenius) 2018.

nopeammin jättää pinnan aaltoilevaksi. Myös alkuperäistuotannossa olleet värit voivat paljastaa muunnellun maljakon, sillä Iittalan tuotannossa on ollut lukuisia eri sävyjä, mutta Karhulalla vain edellä mainitut värit.

Kuvat 9 ja 10: vasemmalla 1930-luvun 140 mm korkea puumuottiin puhallettu Savoy-maljakko²⁴⁵ ja oikealla nykytuotannossa oleva Iittalan Alvar Aalto -kokoelman 160 mm korkea maljakko.²⁴⁶ Eron huomaa sekä lasimassan tasaisuudesta ja sävystä että maljakon korkeudesta.

Kuva 9: Bukowskis, Kuva 10: Iittala tuotekuva

Muita tapauksia

Designesineen muunteluun liittyy myös puutteellisen esineen täydentäminen, jolloin aidosta designesineestä puuttuvia tai rikkoutuneita osia korvataan toisista esineistä otetuilla osilla. Näissä tapauksissa muuntelu on sallittua, mikäli alkuperäisyyteen kajoamisesta ilmoitetaan esinettä välitettäessä. Esineitä voidaan täydentää myös kokoamalla ne kokonaan eri esineiden osista, jolloin kenties vain muutama osa on peräisin alkuperäisestä esineestä. Tällaista osista kokoamista on esiintynyt tietävästi ainakin Paavo Tynellin valaisimien kohdalla.²⁴⁷

Lisäksi Tynellin suunnittelema valaisimia on pyritty muuntelemaan puuttuvien tai rikkoutuneiden osien korvaamisella. Esimerkiksi Tynellin valaisimia valmistaneen Taito Oy:n valaisimiin (kuva 11) on lisätty muiden vastaavia valaisimia valmistaneiden tehtaiden, kuten Itsun (kuva 12), valaisinosia, jonka jälkeen esineitä on yritetty väittää aidoiksi Tynellin suunnittelemissa valaisimiksi. Tynellin lisäksi myös Alvar Aallon tuotannon väärentämisessä esiintyy osien vaihtelua. Aallon huonekalutuotannossa ruuvien kanta on vaihdellut

²⁴⁵ Karttunen (informanttina Rosenius) 2018.

²⁴⁶ <https://www.iittala.com/fi/fi/brandit/iittala/alvar-aalto--kokoelma-maljakko-160-mm-kirkas/p/k000444>

²⁴⁷ Pakoma 2018. Suullinen tiedonanto.

tuotantovaiheesta riippuen ja esimerkiksi uudempien tuolien kiinnitysruuveja on vaihdettu vastaamaan vanhemman tuotannon ruuveja.²⁴⁸

Kuvat 11 ja 12: Vasemmalla Taito Oy:n valmistama Paavo Tynellin valaisin ja oikealla Itsun valmistama valaisin. Molemmat on valmistettu 1900-luvun puolivälin tienoilla. Tynellin valaisinten muuntelussa voitaisiin esimerkiksi hyödyntää Itsun valaisinosia niiden yhdennäköisyyden vuoksi.

Kuvat: Bukowskis

5.3. Signeerauksen väärentäminen

Designesineen signeerauksella pyritään korostamaan esineen laatua sekä alkuperäisyyttä ja tyypillisimmin signeerausta käytetään lasi- ja keramiikkateoksissa. Pääasiassa lasitehtaiden valmistamissa esineissä esineen valmistavat suunnittelijan sijaan lasinpuhaltajat ja signeerauksen toteuttavat ammattikaivertajat. Yleisesti signeeraus lisää esineen arvoa.²⁴⁹ Signeerauksen väärentäminen rinnastuu designesineen muunteluun, mutta koska jälkisineeraus näyttäisi olevan yksi yleisimmistä väärentämisen keinoista, sitä on syytä käsitellä omana kokonaisuutenaan. Koska signeeraus nostaa esineen arvoa, se on syynä niiden lisäämiseen jälkikäteen.²⁵⁰ Erona esineen muunteluun on kuitenkin se, että väärennetyn signeerauksen lisääminen esineeseen on aina väärennysrikos, vaikka esinettä ei yritettäisikään

²⁴⁸ Sirén 2020. Suullinen tiedonanto.

²⁴⁹ Kivilinna & Thiel 2019. Designmuseum.

²⁵⁰ Tuomikoski (informanttina Koivisto) 2017.

myydä. Mikäli tällä tavoin väärennetty esine myydään, on kyseessä väärennyksen lisäksi myös petos.²⁵¹

Tapaus Aalto-maljako

Yksi yleisimmistä designesineistä, johon signeerauksia väärennetään, näyttäisi olevan Aalto-maljako, sillä niitä esiintyy väärennetyillä merkinnöillä lukuisia esimerkiksi verkon eri kauppapaikoilla.²⁵² Useimmissa tapauksissa Aalto-maljakoita koskevat väärennetyt signeeraukset liittyvät maljakon vanhentamiseen, jolloin jälkeinpäin lisätyllä kaiverruksella pyritään väittämään esineen ikää vanhemmaksi kuin mitä se todellisuudessa on.²⁵³

Signeerauksen lisääminen on Aalto-maljakoihin liittyvien vilppien kohdalla valitettavan yleistä. Tällöin kyse on aina lähtökohtaisesti väärennysrikoksesta ja lisäksi myös petoksesta, mikäli tuote myydään.²⁵⁴ Käsintehty, epävarma signeeraus on usein Aalto-maljakon kohdalla todiste väärennöksestä, sillä aluksi maljakoita valmistettiin vain pieniä eriä ja systemaattisempi signeeraus aloitettiin vasta 1950-luvulta alkaen.²⁵⁵ Karhulassa valmistettuja maljakoita ei yleensä signeerattu lainkaan.²⁵⁶ Aitoja signeerauksia on tehty eri tekniikoilla timanttiterästä pyörivään terään sekä hiekkapuhallukseen ja nykymaljakot signeerataan laserilla. Nämä väärennökset on kohtuullisen helppo tunnistaa, mikäli tuntee aidon signeerauksen, sillä ne ovat paksuviivaisia, tärisevällä kädellä tehtyjä ja usein myös väärässä paikassa. Myös signeerauksen sisältö paljastaa usein väärennöksen, sillä esimerkiksi Karhulan valmistamassa maljakossa ei ole signeerattuna maljakon mallinumeroa 3030, joka on otettu käyttöön vasta tuotannon siirryttyä litalaan. Mikäli Karhulan valmistamasta maljakosta signeeraus löytyy, se on signeerattu tai leimattu sanalla Karhula, ei Alvar Aalto, kuten litalan maljakoissa.²⁵⁷

Tapaus väärä signeeraus

Kokonaan oma ryhmänsä ovat niin kutsutut älyttömät signeeraukset, joita liikkuu markkinoilla jopa lukuisia. Tällaisessa tapauksessa tunnetun muotoilijan teos on signeerattu toisen

²⁵¹ Dahlbom (informanttina Nokkonen) 2018.

²⁵² Dahlbom 2018.

²⁵³ Kivilinna & Thiel 2019. Designmuseum.

²⁵⁴ Dahlbom (informanttina Nokkonen) 2018.

²⁵⁵ Dahlbom (informanttina Thiel) 2018.

²⁵⁶ Kivilinna & Thiel 2019. Designmuseum.

²⁵⁷ Dahlbom (informanttina Thiel) 2018.

tunnetun muotoilijan nimiin.²⁵⁸ Tapausesimerkkinä tässä yhteydessä toimii Tapio Wirkkalan maljakko (kuva 13), jonka pohjaan on signeerattu Timo Sarpanevan nimi. Maljakko osoittaa, että väärentäjät eivät aina ole kovin hyvin perillä väärentämistään esineistä.²⁵⁹ Myös esimerkiksi Helena Tynellin suunnittelema maljakoita on signeerattu Nanny Stillin nimiin.²⁶⁰

Kuva 13: Väärennetty Timo Sarpanevan signeeraus Tapio Wirkkalan maljakon pohjassa.²⁶¹

Kuva: Aki Syrjäläinen/Huutokauppa Helander

Tapaus logon väärentäminen

Signeerauksen lisäksi voidaan väärentää myös muita esineen tunnistamiseen liittyviä tunnisteita. Tällaista väärentämistä tapahtuu esimerkiksi *Mariskoolin* kohdalla, kun tunnistetarra siirretään halpakopioon ja sitä markkinoidaan aitona. Itse *Mariskoolin* kopiointi ei kuitenkaan ole yksiselitteisesti loukkaavaa, sillä sen malli perustuu oletettavasti saksalaista alkuperää olevaan maljaan, eikä siihen yhdistetä yksittäistä suunnittelijaa. Maljan malli on kopioitu Euroopasta Suomeen aikana, jolloin varsinaista tuotesuojaa ei ollut ja vastaava malja on ollut ainakin litalan tuotannossa 1800-luvun lopulla tuotenimellä *Onni* ja sitä valmistettiin

²⁵⁸ <https://www.laatutavara.com/tietopankki/tunnista-vaara-signeeraus/#>

²⁵⁹ Dahlbom (informanttina Sirén) 2018.

²⁶⁰ <https://www.laatutavara.com/tietopankki/tunnista-vaara-signeeraus/#>

²⁶¹ Dahlbom 2018.

kahtena kokona.²⁶² Myöhemmin Marimekko ja littalala ovat ottaneet maljan yhteistuotantoon ja vastaavia halpakopioita liikkuu markkinoilla paljon. Koska etenkin *Mariskoolin* erikoisvärit ovat arvokkaita, kopioita myydään joskus aitoina.²⁶³ Tällöin kyseessä on väärennys ja tuotteen myynnin toteutuessa myös petos.

Valmistajan alkuperästä kertova Marimekon tai litalalan tarra ei siis kaikissa tapauksissa takaa tuotteen aitoutta. Kopion tai väärennöksen tunnistaa useimmiten vertailemalla sitä todennetusti aitoon *Mariskooliin*. Selkeimmissä tapauksissa jo paljain silmin havaittavien visuaalisten eroavuuksien tarkastelu paljastaa, onko kyseessä aito esine vai vastaava halpakopio. Erityisesti lasin valmistusmuotin vaikutukset ovat silmämääräisessä tarkastelussa helposti havaittavia ja huomiota kannattaa kiinnittää koko- ja muotoerojen lisäksi lasimassan koostumuksen poikkeavuuksiin tarkastelemalla tasaisuutta ja värisävyjä (kuvat 14 ja 15).

Kuvat 14 ja 15: Paljain silmin havaittavat erot lasin valmistusmuotin tarkkuudessa. Vasemmalla litalalan/Marimekon *Mariskooli* ja oikealla vastaava halpakopio. Vaikka lasimassan värit ovat melko lähellä toisiaan, eron huomaa kuitenkin kuvioiden tarkkuudessa, jotka ovat aidossa maljassa kopiomaljaa huomattavasti selkeämmät ja tasaisemmat. Eroa löytyy myös lasimassojen sävyissä ja lisäksi värimassan laadukkuudesta kielii ero lasimassan kirkkaudessa.

Kuvat: Niina Kelloniemi

²⁶² Weiland-Särmälä 2017; Kivilinna & Thiel 2019. Designmuseum.

²⁶³ Weiland-Särmälä 2017.

Visuaalisen tarkastelun ohella designesineiden aitouden tunnistamisessa myös haptisesta eli tuntoaistiin perustuvasta havainnoinnista ja sen hyödyntämisestä voi olla apua. Usein esimerkiksi lasiesinettä tunnustellessa lasimassan tasaisuuserot, valmistusvirheet sekä säröt tulevat jopa paremmin ilmi kuin silmämääräisessä tarkastelussa. Designesineen aitoutta määriteltessä esine on siis syytä ottaa käteen ja tunnustella sen eri ominaisuuksia. Esimerkiksi huonekaluissa esineen paino usein paljastaa onko huonekalussa käytetty massiivipuuta vai kevyempää puukuitulevyä.

Lasimassan tarkastelussa voidaan lisäksi hyödyntää teknisen taidehistorian silmämääräistä sivuvalotarkastelua, jolloin esinettä tutkitaan voimakasta valoa vasten.²⁶⁴ Tällainen tutkimus paljastaa esimerkiksi lasimassan sävyjen epätasaisuudet ja muut virheet lasimassan koostumuksessa (kuvat 16 ja 17).

Kuvat 16 ja 17: Lasimassan sävyjen tasaisuuserot. Vasemmalla olevan aidon *Mariskoolin* lasimassa on oikealla olevaan kopioon verrattuna huomattavasti tasaisempi ja kirkkaampi. Erityisesti kopion pohjassa olevat tummemmat värirenkaat kielivät valmistuksen laadukkuuden puutteista. Aidossa maljassa on tunnistetarran lisäksi myös lasimassaan kohokirjaimilla painetulla tekstillä *marimekko*.
Kuvat: Niina Kelloniemi

Muita tapauksia

Esimerkiksi Oiva Toikan lasilintujen kohdalla väärentämistä tapahtuu myös signeeraamalla look alike -tuotteita Oiva Toikan nimiin.²⁶⁵ Mahdollinen tapa väärentää Oiva Toikan lasilintu (kuvat 18 ja 20) olisi siis liittää hänen nimensä toisen lasitehtaan valmistamaan lasilintuun (kuvat 19 ja 21). Väärennös paljastuu usein vertailemalla epäiltyä väärennöstä aidon esineen ulkomuotoon ja väreihin. Myös anakronismit signeerauksissa voivat paljastaa väärennökset.

²⁶⁴ Vakkari 2000, 11.

²⁶⁵ Sirén 2020. Suullinen tiedonanto.

Nuutajärven tuotannossa olleet Toikan lasilinnut on signeerattu timanttikynäsigneerauksella aluksi *Oiva Toikka Nuutajärvi Notsjö* ja 1990-luvulta alkaen *O. Toikka Nuutajärvi Notsjö*, uudemmat litalan valmistamat linnut ovat konesigneerattuja.²⁶⁶ Sen lisäksi, että jäljitelmiä jälkisineerataan tunnettujen muotoilijoiden nimiin, niin myös 2. laadun esineitä tai sekundatuotteita voidaan muokata vastaavalla tavalla.²⁶⁷

Kuvat 18–21: vasemmalla Oiva Toikan *Rubiinilintu* ja *Sovinnonkyyhky* ja oikealla Muurlan roosa ja valkoinen *Tilhi*. Yllä olevat linnut ovat Suomessa käsityönä valmistettua suupuhallettua lasia, mutta yhdennäköisyyden vuoksi Muurlan linnut voitaisiin väärentää signeeraamalle ne Toikan nimiin arvon lisäämiseksi.

Kuvat 18 & 20: litala tuotekuvat

Kuvat 19 & 21: Muurla tuotekuvat

Signeerauksen ja logojen lisäksi myös tehtaiden leimoja väärennetään. Leimoilla merkitään yleisimmin keramiikkaa, hopeaa sekä puuesineitä ja leiman perusteella voidaan määrittää esineen valmistusajankohta. Esimerkiksi Arabian käyttöastioissa tehtaan leiman ulkonäkö on vaihdellut valmistusajankohdan mukaan.²⁶⁸ Myös leimoja väärennetään ja käyttökeramiikan ja huonekalujen väärennettyjä leimoja voidaan pyrkiä paljastamaan esimerkiksi leimojen mahdollisten anakronismien kautta.

²⁶⁶ <https://www.laatutavara.com/tietopankki/tunnista-vaara-signeeraus/#>

²⁶⁷ Sirén 2020. Suullinen tiedonanto; Tuomikoski (informanttina Koivisto) 2017.

²⁶⁸ Kivilinna & Thiel 2019. Designmuseo.

5.4 Tiedollinen väärentäminen

Tiedollisessa väärentämisessä on kyse designesineen aitouden takaavan todistusaineiston väärentämisestä ja keinoja on lukuisia, sillä esimerkiksi aitoustodistuksia, valokuvia ja provenienssia voidaan väärentää esineen aitouden takeeksi. Myös harhaanjohtava markkinointi, harhaanjohtavien tietojen antaminen tai tietojen antamatta jättäminen sekaantumisen aiheuttamiseksi luetaan tiedolliseen väärentämiseen. Yleisintä designin väärentämisen kohdalla näyttäisi olevan jäljitelmien myyminen aitoina.²⁶⁹ Tämä voi tapahtua joko tietoisesti tai tiedostamatta, mutta teko rinnastuu joka tapauksessa tiedolliseen väärentämiseen.

Tapaus harhaanjohtaminen esineen alkuperästä

Mikäli ei olla aivan varmoja esineen alkuperästä, voidaan aitouden esittämistä kiertää erilaisten ilmausten kautta, kuten markkinoimalla esinettä *oletettavasti* tai *todennäköisesti* jonkun tunnetun suunnittelijan tuotantona, vaikka esinettä ei olisi voitu attribuoida tietylle suunnittelijalle. Näissä tapauksissa liikutaan hieman harmaalla alueella petoksen näkökulmasta, sillä esineen ei väitetä olevan varmasti aito, vaikka jonkin esineen ominaisuuden myötä näin voidaan kuitenkin olettaa tai tulkita.

Erään välittäjätahon Alvar Aallon tuotantoon keskittyneen huutokaupan huonekalun esittelytiedoissa tuntemattoman suunnittelijan huonekalua (kuva 22) kuvaillaan termillä *Aalto STYLE children chair*. Tämä voisi aiheuttaa mahdollisen sekaannusvaaran tuolista Aallon suunnittelemana, sillä muut esineet kyseisessä huutokaupassa olivat Aallon tuotantoa. Läpinäkyvyyden vuoksi kuvailussa tulisi selkeästi ilmoittaa, että huonekalua ei ole voitu yksiselitteisesti attribuoida Aallon tuotannoksi, sillä vastaavia luonnoksia ei löydy Aallon huonekalutuotantoon keskittyneistä arkistoista. Juuri vastaavanlainen asiantuntijan antamien tietojen tai lausuntojen kertomatta jättäminen tai esineen esittäminen suunnittelijan *prototyypinä* on yksi tiedollisen väärentämisen keino, mikäli tuotteen alkuperää ei ole voitu varmistaa aidoksi.²⁷⁰

²⁶⁹ Sirén 2020. Suullinen tiedonanto.

²⁷⁰ Pakoma 2018. Suullinen tiedonanto.

090 | ☆
UNKNOWN

Est. €2,000 - €4,000

PLACE BID

ARTIST

Unknown

FOLLOW

Location

████████████████████ If you have any questions regarding condition reports, additional photos, shipping or bidding -

WE HAVE FULL INTERNATIONAL SHIPPING!

Size

Height: 66cm Width: 58cm

Description

Aalto STYLE children chair. Very nice and old piece around 30/40's.

Condition

Patinated, worn

Medium

Painted wood

Kuva 22: Tuntemattoman suunnittelijan huonekalun kuvailutiedot välittäjätahon Alvar Aallon tuotantoon keskittyneen huutokaupan luettelossa. Esinettä kuvaillaan tiedoilla *Aalto STYLE*. Koska huutokauppa keskittyi Aallon tuotantoon, voi tuntemattoman suunnittelijan esine aitojen joukossa johtaa harhaan.

Kuvankaappaus ja -muokkaus: Niina Kelloniemi

Muita tapauksia

Designesineen väärentämistä koskevassa luvussa esitellyssä oikeuteen päätyneessä Sarpanevan väärennystapauksessa kyseessä oli esineiden lisäksi myös asiakirjojen väärentäminen, sillä tapauksessa väärennettiin myös aitoustodistukset sekä provenienssitietoja esineiden aitouden takaamiseksi. Väärennyksessä osallisena ollut taidekauppias teki väärennetyille teoksille lasinhiojan allekirjoituksella varmennetut aitoustodistukset ja tekaisi omistajahistorian.²⁷¹

Usein esineen tausta ja siihen liittyvät tarinat ovat olennaisessa osassa aitouden uskottavuuden näkökulmasta.²⁷² Juuri tällaisesta provenienssin väärentämisestä voi olla kyse, kun puhutaan esineen kontekstiin liittyvistä vääristä tiedoista. Tällaisia ovat esimerkiksi niin kutsutut isoäidin tarinat, joissa keskiössä ovat mahdollisesti virheelliset esineen provenienssitiedot, jotka ovat joskus tahattomia omistajasuvussa suullisesti kulkevia

²⁷¹ Poliisimuseo 2019. Kuvailutiedot: tunnusnumero RM 200604T_8.

²⁷² Tuomikoski (informanttina Hintsanen) 2017.

legendoja. Tyypillinen tällainen tarina esineen takana on esimerkiksi Mannerheimin omistuksessa ollut työpöytä, joita näyttäisi liikkuvan markkinoilla lukuisia.²⁷³

Tyypillisimpiä tiedollisen väärentämisen keinoja on esineen nimeäminen tietyn muotoilijan tuotannoksi yhdennäköisyyden tai tyylin perusteella. Aiemmin esimerkiksi suomalaisilla huonekalutehtailla on ollut tuotannossa useita toistensa kaltaisia malleja ja näiden niin sanottujen kopioiden nimeäminen tunnetun suunnittelijan nimiin on yleinen tiedollisen väärentämisen keino. Vastaavaa tapahtuu myös jäljitelmien ja look alike -tuotteiden kohdalla, jolloin kyse on harhaanjohtavasta tai totuudenvastaisesta markkinoinnista. Hyvään kauppatapaan sisältyy kielto antaa totuudenvastaisia ja harhaanjohtavia tietoja, joten edellä mainitun kaltaiset tiedollisen väärentämisen keinot lankeavat myyvän tahon vastuulle. Suomalaisesta muotoilusta näillä keinoin väärennetään ainakin Kaj Franckin aterimia, mutta todennäköisesti tahallista ja tahatonta vastaavaa toimintaa esiintyy lähes kaikkien tunnetumpien muotoilijoiden esineiden kohdalla.²⁷⁴

5.5 Loukkaava kopiointi

Loukkaavassa kopioinnissa ei suoranaisesti ole kyse väärentämisestä, sillä kyse on orjallisesta jäljittelystä, jossa jäljittelevä esine on alkuperäisen esineen oikeudellista suojaa loukkaava jäljitelmä, olematta kuitenkaan väärennös. Orjallinen jäljittely voi kuitenkin muuttua laittomaksi toiminnaksi ja jäljitelmä väärennökseksi, mikäli esimerkiksi sekaannusvaaran aiheuttamisen tunnusmerkit toteutuvat. Juuri sekaannusvaaran aiheutumisen vuoksi jäljitelmät ovat erityisen ongelmallisia aitouden ja alkuperäisyyden näkökulmista. Jäljitelmät ovat lisäksi eettisesti hyvin arveluttavia, sillä toisen omaperäisen idean kopioiminen ja siitä hyötyminen taloudellisesti on muotoilun etiikan vastaista toimintaa.

Mikäli jonkinlaista oikeudellista suojaa nauttivan esineen ominaispiirteiden orjallinen jäljittely menee niin pitkälle, että esinettä ei voida erottaa aidosta, on kyseessä laitton jäljittely. Laittomien jäljitelmien myyntiä tapahtuu tyypillisimmin verkkokaupan välityksellä esimerkiksi siihen erikoistuneiden verkkokauppojen toimesta. Kuitenkin erityisesti verkon

²⁷³ Sirén 2020. Suullinen tiedonanto.

²⁷⁴ Sirén 2020. Suullinen tiedonanto.

epävirallisemmissä myyntikanavissa²⁷⁵ näyttäisi liikkuvan paljon aidoiksi väitettyjä jäljitelmiä ja näissä tapauksissa kyse on sekä tahallisesta että tahattomasta toiminnasta, joskus myös myyvän tahon huolimattomuudesta tai laiskuudesta selvittää myymänsä esineen alkuperäisyyttä. Nämä väärennökset kuitenkin usein paljastuvat kanavien muiden käyttäjien vastuullisen toiminnan ja väärin tietojen korjaamisen myötä.

Tapaus Verkkokauppa VOGA

Englantilainen käsitehtyjä replikoita myyvä verkkokauppa VOGA myy tunnettujen designtuotteiden jäljitelmiä ja perustelee toimintaansa saavutettavuuden näkökulmasta. Verkkokaupan päätehtävänä on saattaa laadukas design kaikkien saataville edulliseen hintaan.²⁷⁶ Yritys käyttää Designers Revoltin tapaan Britannian tekijänoikeuslakiin liittyvää porsaanreikää toimintansa laillisuudessa, sillä tekijänoikeussuoja on Britanniassa vain 25 vuotta.²⁷⁷ Verkkokauppa VOGAn sivuilta löytyy hakusanalla *Alvar Aalto* muun muassa tuotteet *A331/Beehive* (kuva 23 ja 24) ja *A330/Goldenbell*, huomattavasti alkuperäisiä edullisempaan hintaan väristä riippumatta, *Beehive/Mehiläispesä* 325€ ja *Goldenbell/Kultakello* 89€.²⁷⁸ Alkuperäisten tuotteiden hinta suomalaisessa verkkokaupassa on *Mehiläispesä* (kuvat 25 ja 26) 990€ ja *Kultakello* materiaalista riippuen 415€–478€.²⁷⁹

Kuvat 23 ja 24: aidot A331-riippuvalaisimet mustana ja valkoisena.

Kuvat: Finnish Design Shop tuotekuvat

²⁷⁵ Esimerkiksi Facebook, Tori.fi, Huuto.net, eBay

²⁷⁶ <https://voga.com/pages/about-us>

²⁷⁷ Frilander (informanttina Tommila) 2015.

²⁷⁸ <https://voga.com/collections/alvar-aalto>

²⁷⁹ https://www.finnishdesignshop.fi/valaisimet-kattovalaisimet-riippuvalaisimet-c-897_693_1847.html

Kuvat 25 ja 26: VOGAn sivuilla myynnissä olevat vastaavat valaisimet kuvauksella *inspired by Alvar Aalto*.

Kuvat: VOGA tuotekuvat

Myös Eero Aarnion tuotantoa, kuten *Pallotuoli* (kuva 27), on päätyntä aikoinaan jäljitelmänä (kuva 28) myyntiin VOGAn verkkosivuille.²⁸⁰ Esimerkiksi Pallotuolin jäljitelmän tunnistaminen on helppoa heikompi laatusista materiaaleista sekä erityisesti jalan kiinnityksestä.²⁸¹ Aarnio on kuitenkin onnistunut saamaan tuotteensa pois VOGAn sivuilta.²⁸²

Kuva 27: Eero Aarnion *Pallotuoli*

Kuva 27: Finnish Design Shop tuotokuva

Kuva 28: VOGAn sivuilla 2017 esiintynyt kopio.

Kuva 28: VOGA tuotokuva

²⁸⁰ Frilander 2015.

²⁸¹ Niipola (informanttina Aarnio) 2017b.

²⁸² Niipola 2017a.

Alkuperäisten tuotteiden kopiointi on kasvava ongelma sekä kotimaassa, että myös kansainvälisesti. Joukko suomalaisia muotoilualan yrityksiä on perustanut kopiointia vastaan *#loveoriginal* -kampanjan, joka tukee aitoja tuotteita. Kampanja on ajankohtainen, sillä aineettomien oikeuksien merkitys on kasvanut alalla sekä Suomen, että Euroopan tasolla. Lisäksi laitton kopiointi syö pienten yritysten kilpailukykyä.²⁸³

Tapaus Aalto-jakkara ja kopiot

Alvar Aallon suunnittelemat jakkarat, kolmijalkainen *E60* ja erityisesti nelijalkainen *E60* (kuva 29), lukeutunevat yhdeksi jäljitellyimmistä suomalaisista huonekaluista. Hakusanalla *puujakkara* hakukoneen kuvahaku löytää lukuisia jakkaran ulkomuotoa muistuttavia jäljitelmiä (kuva 30).²⁸⁴ Aalto suunnitteli vuonna 1933 koivupuuisen, kolmijalkaisen ja pinottavan jakkaran, jossa hän käytti ensimmäisen kerran puuseppä Otto Korhosen kanssa keksimäänsä jalan taivutusmenetelmää.²⁸⁵ Jakkaran taivutettu L-jalka patenttoitiin vuonna 1933 ja koska patentti on jo rauennut, kuka tahansa voi periaatteessa valmistaa jakkaroita kyseisellä tekniikalla. Vaikka taivutusmenetelmän jäljittely ei ole laitonta, se on kuitenkin eettisesti arveluttavaa, koska taivutustekniikka on ollut aikanaan ainutlaatuinen.²⁸⁶

Kuva 29: Aallon *E60* jakkara, josta on olemassa lukuisia kopioita. Kuva 30: esimerkkinä kopiosta Ikean *Frosta*.

Kuva 29: Finnish Design Shop tuotekuva

Kuva 30: Ikea tuotekuva

²⁸³ <https://www.ornamo.fi/fi/artikkeli/ornamo-tukee-design-yritysten-kampanjaa-aitojen-tuotteiden-puolesta/>

²⁸⁴ <https://www.google.com/search?q=puujakkara&og=puujakkara&aqs=chrome..69i57j0l7.6898j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

²⁸⁵ Mikonranta 2002, 79–80.

²⁸⁶ Kervinen (informanttina Kullberg) 2008.

Artek julkaisi vuonna 2013 *E60*-jakkarasta Paimion parantolan 80-vuotisjuhlamalliston, jossa jakkaroiden (kuvat 31 ja 32) istuinpinnat saivat värinsä Alvar Aallon parantolaan suunnittelemissa väreissä. Seuraavana vuonna myös Ikea julkisti uutuusväreillä koristellut *Frosta*-jakkarat (kuvat 33 ja 34), joiden väritys muistutti huomattavasti Artekin jakkaroiden sävyjä.²⁸⁷

Kuvat 31 ja 32: Artekin juhlamalliston jakkarat keltaisen ja oranssin sävyisellä istuinosaalla. Kuvat: Artek tuotekuvat

Kuvat 33 ja 34: Ikean *Frosta*-jakkarat vastaavalla värityksellä.

Kuvat: Ikea tuotekuvat

²⁸⁷ Väisänen 2014.

Aalto-jakkaran jäljitelmät voivat olla tunnistamisen kannalta ongelmallisia. Kopion (kuva 35) erottaa kuitenkin usein jakkaran jalasta, joka on yleensä laminoitua puuta, kun aidon jakkaran (kuva 36) jalka muodostuu massiivipuuhun tehdyistä sahausaukkojen liimalameleista, jotka vaihtelevat hieman valmistusvuodesta riippuen yleensä neljän ja viiden välillä, vanhimmissa tosin voi olla jopa seitsemän. Poikkeuksen tekee sodan jälkeen valmistetut jaksarat, jotka liimapulan vuoksi taivutettiin sinkkaliitoksella. Usein kopioiden istuinosa on massiivipuun sijaan leikattu liimavanerista. Aidon jakkaran tunnistaa myös huonekalusta löytyvästä leimasta, joita on alettu lyödä jakkariihin Artekin toimesta vuodesta 1935, on kuitenkin huomioitava että leima saattaa olla haalistunut tai jäänyt uuden maalikerroksen alle.²⁸⁸ Mikäli kopioitua jakkaraa myydään aitona Aalto-jakkarana, tällöin kyseessä on tiedollinen väärentäminen ja rikosnimikkeenä petoksen yritys, kaupan onnistuessa petos.

Kuvat 35 ja 36: Vasemmalla Ikean valmistama kopio *Frosta* ja oikealla aito Aalto-jakkara. Kopion tunnistaa parhaiten tarkastelemalla erityisesti jalan yläosan taivutustekniikkaa.

Kuva 35: Ikea tuotokuva

Kuva 36: Tiina Ekosaari/Alvar Aalto -museo

Tapaus Paimio-tuolin jäljitelmä

Alvar Aalto suunnitteli vuonna 1933 valmistuneen Paimion parantolan rakennukset sisutuksineen ja huonekaluineen. Niin arkkitehtuurin kuin sisustuksenkin lähtökohtana toimi ajatus niiden osallisuudesta parantumiseen. Ympäristön tervehdyttävät vaikutukset huomioitiin sekä sisustuksen värivalinnoissa että huonekaluissa funktionalismin hengessä.²⁸⁹ Myös Aallon kyseiseen parantolaan suunnittelema nojatuoli 41 eli *Paimio* (kuva 37) on päätynyt jäljittelyn kohteeksi. Jäljitelmästä (kuva 38) ei valitettavasti ole kovinkaan paljon

²⁸⁸ Saario (informanttina Pakoma) 2017.

²⁸⁹ Mikonranta 2002, 74–76.

tietoa, mutta se voi mahdollisesti olla italialaisen huonekaluklassikkojen kopioita valmistaneen yrityksen tuotantoa. Jäljitelmän erottaa aidosta jalan rakenteesta ja materiaalista, koska alkuperäisen tuolin jalka on taivutettu yhtenä kappaleena koivusta, kun jäljitelmän jalka (kuva 39) vaikuttaa pyökkiviilulta ja se on tehty kahdesta osasta.²⁹⁰

Kuva 37: Aito *Paimio-tuoli* eli nojatuoli 41

Kuva 38: *Paimio-tuolin* jäljitelmä

Kuva 39: Detalji jäljitelmän jalan liitoskohdasta

Kuva 37: Maija Holma/Alvar Aalto -museo, kuvat 38 ja 39: Alvar Aalto museon arkisto

Tapaus designmatto Kievari ja kopiot

Myöskään suomalainen nykydesign ei ole säästynyt kopioinnilta, sillä suunnittelijapari Saana Sipilän ja Olli Sallisen Finartelle suunnittelema designmatto *Kievari* (kuva 40), päätyi jäljittelyn kohteeksi. Pian maton tuotantoon tulon jälkeen vastaavat matot ilmestyivät Tokmannille ja Jyskiin (kuva 41). Mattoa valmistava Finarte pyysi matosta tekijänoikeuslausuntoa, mutta Tekijänoikeusneuvoston mukaan matolla ei ole tekijänoikeudellista suojaa, sillä se ei ole riittävän omaperäinen olemaan teos sen yksinkertaisen värityksen ja kuvioiden vuoksi. Tokmanni ja Jysk kuitenkin lupautuivat vetämään omat mattonsa myynnistä, sillä yritykset

²⁹⁰ Alvar Aalto -museo, Jyväskylä: arkistokansio 1/2: Huonekalut (sarjavalmitteiset tyyppihuonekalut) 1929-.

eivät halua kilpailla kotimaisten suunnittelijoiden kustannuksella.²⁹¹ Koska teoskynnys ei ylity, on *Kievari*-maton tapauksessa kyseessä kopioiden kohdalla loukkaava jäljennös.

Kuva 40: alkuperäinen kierrätyspuuvillainen *Kievari*.

Kuva 40: Saana ja Olli tuotekuva

Kuva 41: Jyskin muovinen kopio *Ahorn*.

Kuva 41: Jysk tuotekuva

Tapaus Eero Aarnion Gognac V.S.O.P, virolainen Konjak-tool ja lukuisat jäljitelmät

Eero Aarnion huonekaluista jäljittelyn kohteeksi on päätenyt lukuisten muiden lisäksi myös vuonna 1966 suunniteltu konjakkilasien muotoa muistuttava lasikuituinen nojatuoli *Gognac V.S.O.P.* (kuva 42).²⁹² Neuvostoliiton ollessa vuonna 1980 kesäolympialaisten isäntämaa purjehduslajit järjestettiin Tallinnassa ja tuolloin Tallinnan satamaan rakennettiin paviljonkeja ja ravintoloita, joiden yleistuoliksi valittiin Aarnion suunnittelema *Gognac V.S.O.P.* tai tarkemmin kyseisen tuolin suora kopio (kuva 43).²⁹³

²⁹¹ Lehmuskoski 2019.

²⁹² https://www.designeeroarnio.com/epages/eeroarnio.sf/fi_FI/?ObjectPath=/Shops/2003200840191/Products/100003/SubProducts/100003-0001.

²⁹³ Korvenmaa 2019. Suullinen tiedonanto.

Kuva 42: Alkuperäinen Aarnio nojatuoli *Gognac V.S.O.P.*

Kuva 43: virolaiskopio Konjakitool

Kuva 42: Bukowskis, kuva 43: <https://www.osta.ee/konjakitool-karikatool-p-30-118570520.html>

Kyseisen tuolin nimellä haettaessa Googlen kuvahaku antaa myös mielenkiintoisia osumia, mikä paljastaa, että tuolista on olemassa lukuisia jäljitelmiä ja niitä on tai on ollut myynnissä verkon eri kauppapaikoilla aina Amazonista muihin tuntemattomampiin verkkokaappoihin. Muun muassa sivustoilta AliExpress ja Alibaba.com löytyy hyvin samanlainen tuoli (kuva 44). AliExpressissä tuote ei ole enää saatavilla, mutta sitä on ollut tarjolla lukuisilla eri verhoiluvaihtoehdoilla sekä myös lasten kokona. Tuotteen kuvailutiedoissa lukee *VSOP Cup Chair / brandy glasses chair / Eero Aarnio / Aiello Agnone*. Sivusto ohjaa kuitenkin Alibaban sivuille, joka tarjoaa tuotetta jälleenmyyjille tilausmäärästä riippuen 80 tai 190 USD hintaan. Edullisemmin mikäli tilausmäärä ylittää 1000 kappaletta.²⁹⁴ Toinen sivusto, joka antaa vielä mielenkiintoisemman osuman, on verkkokauppa LifeInteriors.ae²⁹⁵, josta löytyy pinkki konjakkituoli (kuva 45) lukuisilla eri verhoiluvaihtoehdoilla ja kuvauksella *Inspired by the Eero Aarnio Gognac Chair*.²⁹⁶ Lähes poikkeuksetta näillä sivustoilla on myös oma versionsa Aarnion *Pallo-tuolista* tai muista hänen huonekaluistaan.

²⁹⁴ https://www.alibaba.com/product-detail/Modern-coffee-Home-Furniture-fiberglass-tea_62198990636.html

²⁹⁵ Arabiemiraattien maakoodi.

²⁹⁶ https://lifeinteriors.ae/l_en/lced-5341.html

Kuva 44: Alibaba/AliExpress-kopio

Kuva 44: Alibaba tuotekuva

Kuva 45: LifeInteriors-kopio

Kuva 45: LifeInteriors tuotekuva

Tapaus Fiskarsin oranssit saksen ja sekaannusvaaran aiheuttaminen

Suomalaisista muotoilutuotteista kenties jäljitellyimmät ovat Fiskarsin oranssit saksen (kuva 46), joista on tehty kymmenittäin kopioita.²⁹⁷ Fiskars on suojellut saksien designia myös oikeusteitse. Markkinointikieltoja on tullut jäljitelmille muun muassa tuotteen harhaanjohtavuudesta, sekaannusvaaran aiheuttamisesta, laatueroista sekä tuotteen aliarvoisuudesta. Oikeustapauksissa Fiskars on katsonut, että saksien omaperäinen muotoilu rinnastuu tavaramerkinomaiseen tunnusmerkkiin, eikä tuotteen jäljittelylle ole funktionaalista tai teknistä perustetta, vaan jäljittelyn tarkoituksena on alkuperäisen tuotteen goodwill-arvosta hyötyminen sopimattomasta menettelystä säädetyn lain vastaisesti. Hakijan hyväksi ratkaistuissa oikeuskäsittelyissä on todettu, että hakijan saksien muotoilu edustaa ergonomisuuden lisäksi luovaa teollis-taiteellista suunnittelua erityisesti kahvan kohdalla. Lisäksi tämän muotoilun sekä kahvan oranssin värin yhdistelmän katsotaan olevan tuotteelle tunnusomainen, jonka jäljittely loukkaa hyvää liiketapaa.²⁹⁸

²⁹⁷ Kervinen (informanttina Nikkanen) 2008.

²⁹⁸ Heinosen (2002) mukaan oikeuskäsittelyjen pöytäkirjat, 154–155; 158.

Kuva 46: Fiskarsin saksien kehitys alkuperäisestä nykyiseen.

Kuva: Jouni Immonen/Yle

Fiskarsin sakset ovat tulleet markkinoille vuonna 1967 maailman ensimmäisinä muovikahvaisina saksina ja niitä on valmistettu yli miljardi kappaletta, mikä tekee Fiskarsista globaalin saksien markkinajohtajan. Sakset ovat Olof Bäckströmin suunnittelemat ja ne on suunniteltu hyvä ergonomia huomioiden esikuvanaan vanhat kokometalliset räätäilinsakset. Saksien oranssi väri sen sijaan valikoitui sattumalta, sillä saksista piti alun perin tulla mustat, punaiset tai vihreät. Valmistusvaiheessa muovikoneeseen oli kuitenkin jäänyt toisen tuotteen oranssia väriä, jonka koneenkäyttäjä päätti käyttää loppuun. Väri osoittautui niin hyväksi, että lopulta oranssin ja mustan välillä järjestettiin äänestys, joka päättyi oranssin hyväksi äänin 9-7. Myöhemmin saksien oranssi väri on suojattu väritavaramerkillä.²⁹⁹

Tapaus Marimekon Unikko-kuosi ja Dolce & Gabbana

Vuonna 2008 Marimekko ryhtyi toimiin muotitalo Dolce & Gabbanaa vastaan *Unikko*-tavaramerkkiä (kuva 47) koskevasta loukkauksesta. Muotitalo oli käyttänyt luvatta mallistossaan *Unikkaa* läheisesti muistuttavaa kukka-aihetta (kuva 48), joka sai Marimekon puolustamaan kuvionsa immateriaalioikeuksia oikeusteitse. Dolce & Gabbana vastasi haasteeseen hakemalla Euroopan unionilta *Unikko*-tavaramerkin mitätöintiä vaatteiden ja

²⁹⁹ Toivonen 2017.

sisustustekstiilien osalta.³⁰⁰ Oikeusprosessit kuitenkin keskeytettiin ja kiista sovittiin lopulta rahalla, kun Dolce & Gabbana maksoi Marimekolle korvauksia, joiden suuruutta ei ole kerrottu julkisuudessa.³⁰¹

Marimekon *Unikko*-kuosin on suunnitellut vuonna 1964 Maija Isola vastalauseena Armi Ratialle, joka oli kieltänyt kukkakuvioiden suunnittelun, sillä ne olivat hänestä kauniimpia luonnossa kuin kankaalle painettuna. Isola ei pitänyt siitä, että hänen luovuuttaan pyrittiin rajoittamaan. Kuvio on ollut yhtäjaksoisesti tuotannossa suunnittelustaan lähtien ja siitä on muodostunut Marimekon menestystarina, se on jopa niin tunnettu, että se on kuin Marimekon toinen logo.³⁰²

Kuva 47: Marimekon tavaramerkillä suojattu Unikko.

Kuva 47: Marimekko tuotokuva

Kuva 48: Dolce & Gabbanan unikkokuvioinen mekko.

Kuva 48: Dolce & Gabbana tuotokuva

³⁰⁰ <https://yle.fi/uutiset/3-5842157>

³⁰¹ <https://yle.fi/uutiset/3-6114973>

³⁰² Härkäpää & al. 2012, 68; 71.

Tapaus 3D-tulostetut replikat

Toistaiseksi ei ole löytynyt todistusaineistoa 3D-tulostustekniikan käyttämisestä designesineiden väärennystarkoituksissa, mutta koska taideteosten kopioimiseen sitä on jo hyödynnetty, voidaan olettaa, että tulevaisuudessa tekniikoiden kehittyessä entisestään, tekoäly valjastetaan myös vilpillisiin tarkoituksiin. Verkosta löytyy jo 3D-tulostukseen keskittyneitä sivustoja sekä hakukone, jolla voi tulostaa esimerkiksi Alvar Aallon huonekalujen pienoismalleja (kuva 49) ja Aalto-maljakoiden replikoita (kuva 50).³⁰³

Kuvat 49 ja 50: 3D-tulostimella valmistettuja huonekalujen pienoismalleja ja Aalto-maljakon replika.

Kuva 49: kuvankaappaus Yeggi.com, kuva 50: kuvankaappaus Collect3D.com

Muita tapauksia

Alvar Aallon tuotannosta näyttäisi olevan olemassa lukemattomia jäljitelmiä. Muunneltujen Aalto-maljakoiden lisäksi taidemarkkinoilla liikkuu myös erilaisia suoria jäljitelmiä maljakosta. Mahdollisen jäljitelmän (kuva 52) tunnistamista helpottaa vertailu varmennetusti aitoon maljakkoon (kuva 51). Tyypillisesti eroja löytyy esimerkiksi poikkeavasta suuaukon muodosta sekä lasimassan väristä, laadusta ja koostumuksesta.

Myös Aallon suunnittelemat tarjoiluvaunut 900 (kuva 53) ja 901 (kuva 54) näyttävät päätyneen jäljittelyn kohteeksi ja vaunusta on olemassa useampia erilaisia jäljitelmävariaatioita (kuvat 55–58), jotka voidaan tunnistaa huonekalun yksityiskohtia sekä

³⁰³ <https://www.yeggi.com/q/alvar+aalto/?s=tt>.

valmistusmateriaaleja ja -menetelmiä vertailemalla. Tyypillisesti jäljitelmässä käytetyt materiaalit eivät ole yhtä laadukkaita kuin aidossa, eikä työnjälki useinkaan ole yhtä viimeisteltyä. Myös huonekalujen tapauksissa vertailu varmennetusti alkuperäiseen esineeseen paljastaa jäljittelyn.

Kuva 51–52: Vasemmalla aito *Alvar Aalto -kokoelman* maljakko ja oikealla Alvar Aalto -museon hallussa oleva jäljitelmä.

Kuva 51: Iittala tuotokuva, kuva 52: Niina Kelloniemi

Kuvat 53 ja 54: Alvar Aallon Artekille suunnittelemat tarjoiluvaunut 900 ja 901.

Kuvat: Tuotokuva/Finnish Design Shop

Kuvat 55–58: Erilaisia jäljitelmiä Artekin tarjoiluvaunuista.

Kuvat: Alvar Aalto -museon arkisto

Koska designesineiden look alike -esineitä on lukemattomia, myös jäljittelyyn rinnastuvia tapauksia on valtavasti. Tietävästi Timo Sarpanevan tuotannosta Iittalan valmistamia *Festivo*-kynttilänjalkoja liikkuu markkinoilla sekä väärennöksinä että kopioina.³⁰⁴ Tarjoiluvaunujen lisäksi esimerkiksi Alvar Aallon ritiläpenkit ja nojatuolit ovat päätyneet lukuisten jäljitelmien esikuviksi eivätkä Ilmari Tapiovaaran tuolit *Mademoiselle* ja *Fanett* ole säästyneet kopioinnilta. Vaikuttaa siltä, että mitä tunnetumpi, arvostetumpi ja suosituampi designesine on, sitä todennäköisemmin se päätyy jäljittelyn kohteeksi ja tällöin myös mahdollisuus esineiden väärinkäyttöihin, esimerkiksi väärennöksinä, kasvaa.

³⁰⁴ Sirén 2020. Suullinen tiedonanto.

6 Päätäntö

Art only begins where imitation ends.

Oscar Wilde

Maisterintutkielmani tavoitteena on ollut kartoittaa suomalaisen taideteollisen muotoilun väärentämisen tilannetta tarkastelemalla designiin kohdistuneita väärennöstapauksia ja muodostaa tutkimuksessa esiin tulleiden tapausten kautta kuva suomalaisen designin väärentämisestä ja siihen liittyvistä lieveilmiöistä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että väärentämistä yleisempää näyttäisi olevan tunnetun esineen ominaispiirteiden jäljittely, loukkaava kopiointi, joka ei kaikissa tapauksissa ole kuitenkaan laitonta. Muotoilun etiikan näkökulmasta jäljittely on kuitenkin lähtökohtaisesti arveluttavaa toimintaa, esimerkiksi toisen keksimän idean hyväksikäytön tai mahdollisen sekaannusvaaran aiheuttamisen vuoksi.

Tutkimukseni vahvistaa, että tyypillisesti väärentäminen ja muu vilpillinen toiminta kohdistuu tunnettuihin, arvostettuihin ja arvokkaisiin designesineisiin. Aineistosta sekä asiantuntijalausunnoista esiin nousee erityisesti *kultakauden muotoilu*³⁰⁵ ja mahdollisia syitä tälle ovat tämän aikakauden esineiden nauttiman suosion ja klassikkoaseman lisäksi niiden rahallinen arvo. Kultakauden ajatusmaailma ei keskittynyt tekijänoikeudellisiin seikkoihin, vaan korosti arjen muotoilun näkökulmaa, jossa tuotteet suunniteltiin kaikille suunnatuiksi ja saavutettaviksi edullisiksi käyttöesineiksi. Koska useimmilla käyttömuotoilua valmistaneilla tehtailla oli omat mallinsa aikakauden suosikkiesineistä, tämä mahdollistaa nykyaikana esimerkiksi tiedollisen väärentämisen, kun kultakauden aikaisia jäljitelmiä nimetään aidoiksi klassikoiksi niiden yhdenmukaisuuden perusteella. Tällöin ongelmana ei ole niinkään itse esine, vaan vilpillinen toiminta esineen ympärillä.

³⁰⁵ Suomalaisen muotoilun kultakausi ajoittuu 1950- ja 1960-luvuille. Kruskopf 1998, 351

Väärennetyimpien joukossa näyttäisi olevan tunnettujen muotoilijoiden tai yritysten tuotanto niiden nauttiman suosion ja arvostuksen vuoksi. Muotoilijoista Alvar Aalto, Eero Aarnio, Timo Sarpaneva, Oiva Toikka ja Paavo Tynell sekä yrityksistä Artek, Fiskars, Iittala, Marimekko ja Secto nousevat aineistosta erityisesti esiin. Yksittäisten esineiden kohdalla väärennetyimpiä lienevät rahallisesti arvokkaimmat klassikkostatuksesta nauttivat esineet, johon vaikuttaa erityisesti taloudellisen hyötymisen motiivit. Nykymuotoilun väärentäminen näyttäisi aineiston näkökulmasta olevan harvinaisempaa, mutta silti nykydesignkaan ei ole turvassa väärinkäytöksiltä, kuten esimerkiksi Secton valaisimiin kohdistuneet lukuisat väärennykset ja kopioinnit osoittavat.

Keinoja designin väärentämiseen on lukuisia. Aineistosta ja tiedonannoista käy ilmi erityisesti signeerausten väärentäminen, esineiden manipulointi sekä tiedollinen väärentäminen, jotka ovat selkeästi keinoina yleisempiä kuin uuden esineen valmistaminen väärennystarkoituksessa. Kokonaan oma osa-alueensa on loukkaava kopiointi tai ominaispiirteiden jäljittely, jossa pyritään kyseenalaisin keinoin hyötymään toisen esineen tai yrityksen nauttimasta goodwill-asemasta. Mikäli tuote on niin yhdenmukainen, että se aiheuttaa sekaannusvaaran alkuperäiseen esineeseen kuluttajien keskuudessa, rinnastuu tällainen vilpillinen toiminta väärennysyritykseen.

Väärennösten tunnistamisessa alkuperäisen esineen sekä sen suunnittelijan tai valmistajan tuotannon tunteminen ovat olennaisessa osassa. Lisäksi tuote- ja taideväärentämiseen liittyvien tutkimusalojen soveltaminen auttaa designväärennösten paljastamisessa. Sarjatuotannossa olevien designesineiden kohdalla erityisesti tuoteväärentämisen tunnistamisessa hyödynnetyt näkökulmat, kuten laadun ja hinnan tarkkailu, sekä visuaalinen vertailu aitoon esineeseen auttavat väärennösten tuomista ilmi. Taideväärennöstutkimuksen menetelmät, kuten attribuointi, proveniensi- ja anakronismitutkimus, sen sijaan näyttäisivät tarjoavan suurimman hyödyn erityisesti harvinaisten tai uniikkien designesineiden kohdalla. Kalliimmat tutkimusmenetelmät, kuten erilaiset materiaalianalyysit, tulevat usein kyseeseen vain, mikäli väärennökseksi epäilty esine on poikkeuksellisen arvokas. Lain ja suojamuotojen näkökulmasta korostuu erityisesti tapauskohtaisuus. Koska erityislainsäädäntöä ei ole juuri tälle väärentämisen alueelle, on tapauksesta ja suojamuodosta riippuvaa, sovelletaanko tekijänoikeuteen vai eri teollisoikeuksiin liittyvää lainsäädäntöä.

Aineiston perusteella designväärennösten yleisyydestä taidemarkkinoilla ei voida vetää suoria johtopäätöksiä, sillä on otettava huomioon myös tutkimuksen ulkopuolelle jääneet mahdolliset tapaukset. Näyttää siltä, että designväärentäminen on taideväärentämisen tapaan piiloon jäävä rikollisuuden muoto, ainakin rikosilmoitusten sekä oikeuskäsittelyiden vähyyden näkökulmasta. Tämä voi kenties johtua siitä, että useissa tapauksista taloudelliset menetykset eivät ole suuria, eikä viitsitä nähdä vaivaa rikosilmoituksen tekoon. Myös huijatuksi tulemisen häpeä voi vaikuttaa tilanteesta ilmoittamiseen, eikä kaikissa tapauksissa välttämättä edes olla tietoisia siitä, että omistuksessa oleva esine on väärennös. Voidaan kuitenkin todeta, että designesineiden väärentäminen on todennäköisesti entisestään yleistymässä oleva ilmiö, sillä yleisesti tuoteväärennökset ja tuotejäljitelmät ovat kasvava ilmiö ainakin tuotteiden maahantuonnin näkökulmasta.

Pohdittaessa väärentämisen kehitystä tulevaisuudessa, teknisten apuvälineiden tarjoamat mahdollisuudet voivat toisaalta helpottaa väärennösten tunnistamista, mutta myös luoda väärentäjille uusia tekniikoita väärentämiseen. Tällainen uhkakuva voisi olla esimerkiksi 3D-tulosteiden hyödyntäminen väärennöksen valmistamisessa. Nyt jo taidemarkkinoilla liikkuu taideväärennöksiä, joissa tulosteita ja julisteita on myyty aitoina teoksina. Lienee vain ajan kysymys, koska algoritmeja ja 3D-tekniikkaa aletaan käyttää taiteen vilpilliseen kopioimiseen. Esimerkiksi muotibrändien kohdalla 3D-teknologialla tulostetut väärennökset ovat todennäköisesti tulevaisuuden kehityskulku tuotteiden väärentämisessä. Vastaava kehitys pätee väistämättä myös muihin kulutustuotteisiin ja näin ollen myös designesineisiin.

Väärennöksiin ja väärentämiseen liittyvien haittojen ja vaarojen lisäksi erityisen huolestuttavaa on väärentämiseen liittyvät eettiset seikat kulttuuristen näkemyserojen, mutta myös eri maiden poikkeavan lainsäädännön vuoksi. Esimerkiksi Kiinassa tapahtuvaan kopioimiseen puuttuminen on juuri näiden seikkojen vuoksi ongelmallista. Kulttuuristen erojen näkökulmasta kopioiminen käsitetään Kiinan kaltaisessa kollektiivisessa kulttuurissa kunnianosoituksena tuotetta kohtaan ja imitointi on eräänlainen imartelun muoto ja arvostuksen osoitus, eikä länsimaista vastaavaa tekijänoikeuslakia tällöin noudateta. Länsimaisesta näkökulmasta tällainen toiminta sen sijaan on rikollista ja rangaistavaa. Tällainen alkuperäisestä esineestä inspiroituminen ja ominaispiirteiden imitointi liittyy taiteellisten sekä teollis- ja tekijänoikeudellisten rajojen tarkasteluun, jolloin voidaan pohtia

missä kulkee raja omaperäisyyden ja jäljittelyn välillä, eli mihin omintakeisuus loppuu ja mistä plagiointi alkaa.

Voidaan myös spekuloida sillä, tulevatko Kiinassa valmistetut väärennökset ehkä jopa samoista tehtaista, joissa aidot tuotteet valmistetaan. Kuulostaa kenties uskomattomalta, mutta esimerkiksi Applen tuotteiden kohdalla näin on jo käynyt.³⁰⁶ Kun ottaa huomioon sen, että myös Artekin valaisimet valmistetaan nykyisin Kiinassa, herää kysymys voisiko väärennetyjä tuotteita tai jäljitelmiä myyvissä verkkokaupoissa olla täysin sama tuote, mutta ilman tuotemerkkiä ja brändinhaltijan suostumusta. Vaikka näihin tapauksiin on mahdollista puuttua, näyttää kuitenkin siltä, että kun brändinhaltija saa yhdestä tällaisesta verkkokaupasta tuotteensa pois, tilalle tulee lukuisia uusia jäljittelijöitä ja väärentäjiä.

Koska tutkimuksessa jäi väistämättä ulkopuolelle taideteollista muotoilua koskevia väärennystapauksia jo yksinkertaisesti siitä syystä, että kyseessä on piilorikollisuuden muoto ja myös siksi, että väärennöstapauksia on todennäköisesti aineiston valikoimisen ja vakiintumisen jälkeen tullut lisää, jatkotutkimuksen näkökulmasta olisi mielekästä lähteä syventämään tässä tutkielmassa esiteltyjä näkökulmia ja teemoja. Jatkotutkimuksen mahdollistumiseksi laajempi verkostoituminen alalla toimiviin tahoihin, kuten tutkijoihin, organisaatioihin, välittäjiin ja keräilijöihin, olisi välttämätöntä. Designväärentämisen ollessa kansainvälinen ilmiö, myös aiheita koskevaan kansainväliseen tutkimukseen perehtyminen syvällisemmin ja asiantuntijatahoihin kontaktin ottaminen antaisivat todennäköisesti uutta näkökulmaa jatkaa tutkimusta aiheen parissa. Ulkomailta sijaitsevissa väärennöstehtaissa väärennetään varmasti myös muita suomalaisia designesineitä kuin mitä tämän tutkimuksen kuluessa on tullut ilmi. On todettava, että maisteritutkielman laajuinen tutkimus on liian suppea näin laajan kokonaisuuden tarkasteluun ja haltuunottoon.

Mitä tulee tutkimuksessa sovellettuihin teorioihin ja menetelmiin, taide- ja tuoteväärentämisteorian yhdistelmä näyttäisi soveltuvan hyvin designväärennösten tarkasteluun. Myös lainsäädännön sisällyttäminen kokonaisuuteen on perusteltua, sillä erityisesti tuoteväärennöksiä käsittelevä tutkimus kytkeytyy läheisesti oikeustieteelliseen tutkimukseen. Aineiston analyysissä sovellettu grounded theory -menetelmä auttoi

³⁰⁶ Yang 2016, 2.

tapausesimerkkien tyypittelyn avulla erityisesti designesineiden väärennyksessä käytettyjen keinojen hahmottamisessa. Toisaalta menetelmän käyttö ei tämän ilmiötä kartoittavan tutkimuksen kohdalla tuottanut kovinkaan syvällistä tai tulkitsevaa analyysia tutkimuskohteista. Lisäksi olen koostanut ehdotuksen designväärentämiseen liittyvästä käsitteistöä soveltamalla tuote- ja taideväärennöstudkimuksessa käytettyjä käsitteitä ja täydentämällä niitä alan asiantuntijoiden käyttämillä ja mediassa esiintyneillä käsitteillä. Pyrin kriittisen tarkastelun avulla luomaan käsitteistä selkeän kokonaisuuden huomioimalla määrittelyssä tieteidenvälisiä eroavuuksia ja ristiriitoja. Tiedostan kuitenkin käsitteiden muuttuvan luonteen ja sen, että käsitteistö on hahmotelma. Tutkimustavoitteiden näkökulmasta valitut tutkimusmenetelmät auttoivat löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiin suhteellisen hyvin.

Kuten jo johdannossa totesin, aineiston- ja tiedonhankinta on osoittautunut osittain haasteelliseksi. Tiesin aihetta rajatessani, että se on arkaluontoinen, josta voi olla vaikea saada tietoja ainakin silloin, kun kyseessä ovat kaupalliset toimijat. Olen ollut yhteydessä esimerkiksi useampaan eri taidemarkkinoilla toimivaan tahoon, mutta vain yksi vastasi yhteydenottooni ollen halukas kommentoimaan aihetta ja avaamaan näkemyksiään taidemarkkinoilla toimijan näkökulmasta. Tiedostan, että tältä osin tutkimuksessa esitetyt näkökulmat ovat valitettavasti jääneet hieman yksipuolisiksi. Osittain aiheen tulenaran luonteen vuoksi päädyin keskittymään aineistojen ja tietojen hankinnassa eri medioissa esiin nousseisiin tapauksiin ja näkökulmiin. Esimerkiksi designin keräilyyn keskittyneitä tahoja en suoraan lähestynyt, vaan kokosin heidän näkemyksiään mediassa esitettyjen tiedoksiintojen kautta. Rajasin designkeräilijät ulkopuolelle myös otannan laajuuteen liittyvistä syistä, sillä riittävän laajan otoksen tavoittaminen luotettavan näkökulman saavuttamiseksi olisi ollut haasteellista.

Mielestäni yksi keskeisimmistä keinoista väärentämiseen puuttumisessa ja väärennösten leviämisen ehkäisyssä olisi juuri avoin ja rehellinen keskustelu designiin kohdistuvista väärinkäytöksistä alalla toimivien kesken. On hämmentävää, että taidemarkkinoiden välittäjäpuolella toimivat tahot eivät olleet kovinkaan halukkaita jakamaan niin kutsuttua hiljaista tietoaan aiheesta. Tietoisuuden ja valvetuneisuuden lisäämisellä sekä häpeän ja syyllisyyden leiman poistamisella on suuri merkitys siihen, että designväärentäminen muuttuu piilorikollisuudesta näkyväksi, jolloin siihen on myös lain keinoin helpompi puuttua.

Liitteet

Kuvaluettelo:

Kuva 1: Timo Sarpanevan Kajakki-veistos ja sen väärennös

Kuvaaja: Niina Kelloniemi

Kuvalähde: Niina Kelloniemen arkisto.

Kuva 2: Tapio Wirkkalan nimiin väärennetty Vene-veistos

Kuvaaja: tuntematon/Rikosmuseo

Kuvalähde: Poliisimuseon tietokanta. Tunnusnumero: RM 200604T_1

Kuva 3: Väärennettyjä Sarpanevan Kajakkeja ja Tapio Wirkkalan nimiin väärennetty Vene

Kuvaaja: Taika Dahlbom/Helsingin Sanomat

Kuvalähde: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005896030.html>

Kuva 4: Secton valaisin 4200 ja sen kopio

Kuvaaja: Timo Villanen

Kuvalähde: <https://www.finnishdesignshop.fi/design-stories/design/aito-vai-ei-tapaus-secto>

Kuva 5: Secton valaisin Octo ja sen kopio

Kuvaaja: Timo Villanen

Kuvalähde: <https://www.finnishdesignshop.fi/design-stories/design/aito-vai-ei-tapaus-secto>

Kuva 6: Secton valaisin Victo ja sen kopio

Kuvaaja: Timo Villanen

Kuvalähde: <https://www.finnishdesignshop.fi/design-stories/design/aito-vai-ei-tapaus-secto>

Kuva 7: Sahattu ja alkuperäinen Aalto-maljakk

Kuvaaja: Taika Dahlbom/Helsingin Sanomat

Kuvalähde: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005896030.html>

Kuva 8: Aalto-maljakosta sahattu osa

Kuvaaja: Taika Dahlbom/Helsingin Sanomat

Kuvalähde: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005896030>

Kuva 9: Puumuottiin puhallettu Aalto-maljakk

Kuvaaja: tuntematon/Bukowskis

Kuvalähde: <https://www.bukowskis.com/fi/auctions/F196/lots/1124876-alvar-aalto-maljakkomalli-9750-karhulan-lasitehdas-1937-1949>

Kuva 10: Iittalan nykytuotannon Aalto-maljakko

Kuvaaja: tuntematon/Iittala (tuotokuva)

Kuvalähde: <https://www.iittala.com/fi/fi/sisustus/alvar-aalto--kokoelma-maljakko-160-mm-kirkas/p/k000444>

Kuva 11: Taito Oy:n valmistama Paavo Tynellin valaisin

Kuvaaja: tuntematon/Bukowskis

Kuvalähde: <https://www.bukowskis.com/fi/auctions/F197/lots/1151515-paavo-tynell-kattovalaisin-malli-9029-5-taito-1900-luvun-puolivali>

Kuva 12: Itsun valmistama valaisin

Kuvaaja: tuntematon/Bukowskis

Kuvalähde: <https://www.bukowskis.com/fi/auctions/F182/lots/846451-itsu-kattovalaisin-1950-luku>

Kuva 13: Väärennetty Timo Sarpanevan signeeraus Tapio Wirkkalan maljakon pohjassa

Kuvaaja: Aki Syrjäläinen/Huutokauppa Helander

Kuvalähde: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005896030.html>

Kuva 14: Iittalan/Marimekon Mariskooli

Kuvaaja: Niina Kelloniemi

Kuvalähde: Niina Kelloniemen arkisto.

Kuva 15: Mariskoolin halpakopio

Kuvaaja: Niina Kelloniemi

Kuvalähde: Niina Kelloniemen arkisto.

Kuva 16: Mariskoolin pohja

Kuvaaja: Niina Kelloniemi

Kuvalähde: Niina Kelloniemen arkisto.

Kuva 17: Halpakopion pohja

Kuvaaja: Niina Kelloniemi

Kuvalähde: Niina Kelloniemen arkisto.

Kuva 18: Oiva Toikan Rubiinilintu

Kuvaaja: tuntematon/Iittala (tuotokuva)

Kuvalähde: <https://www.iittala.com/fi/fi/brandit/iittala/birds-by-toikka-rubiinilintu-210-x-130-mm-karpalo/p/k365119>

Kuva 19: Muurlan roosa Tilhi

Kuvaaja: tuntematon/Muurla (tuotokuva)

Kuvalähde: <https://www.muurla.com/product/52/tilhi-17cm-roosa>

Kuva 20: Oiva Toikan Sovinnonkyyhky

Kuvaaja: tuntematon/littala (tuotekuva)

Kuvalähde: <https://www.iittala.com/fi/fi/brandit/iittala/birds-by-toikka-sovinnon-kyyhky-160-x-110-mm/p/k006074>

Kuva 21: Muurlan valkoinen Tilhi

Kuvaaja: tuntematon/Muurla (tuotekuva)

Kuvalähde: <https://www.muurla.com/product/54/tilhi-17cm-valkoinen>

Kuva 22: Kuvankaappaus huutokauppatalon verkkosivusta

Kuvaaja: alkuperäinen kuva: tuntematon, kuvankaappaus ja -muokkaus: Niina Kelloniemi

Kuvalähde: Niina Kelloniemen arkisto

Kuva 23: Alvar Aallon musta A331-valaisin

Kuvaaja: tuntematon/Finnish Design shop (tuotekuva)

Kuvalähde: <https://www.finnishdesignshop.fi/valaisimet-kattovalaisimet-riippuvalaisimet-a331-mehilaispesa-riippuvalaisin-musta-messinki-p-19697.html>

Kuva 24: Alvar Aallon valkoinen A331-valaisin

Kuvaaja: tuntematon/Finnish Design shop (tuotekuva)

Kuvalähde: <https://www.finnishdesignshop.fi/valaisimet-kattovalaisimet-riippuvalaisimet-a331-mehilaispesa-riippuvalaisin-messinki-p-4360.html>

Kuva 25: Verkkokauppa VOGAn sivuilla oleva musta A331-valaisimen kopio

Kuvaaja: tuntematon/VOGA (tuotekuva)

Kuvalähde: <https://voga.com/products/bee-hive-lamp>

Kuva 26: Verkkokauppa VOGAn sivuilla oleva valkoinen A331-valaisimen kopio

Kuvaaja: tuntematon/VOGA (tuotekuva)

Kuvalähde: <https://voga.com/products/bee-hive-lamp>

Kuva 27: Eero Aarnion Pallotuoli

Kuvaaja: tuntematon (tuotekuva)

Kuvalähde: <https://www.finnishdesignshop.fi/huonekalut-tuolit-nojatuolit-pallotuoli-p-155.html>

Kuva 28: Verkkokauppa VOGAn sivuilla esiintynyt Pallotuolin kopio

Kuvaaja: tuntematon/VOGA (tuotekuva)

Kuvalähde: <https://www.voga.com/products/eero-aarnio-ball-chair-replica>

Kuva 29: Alvar Aallon E60-jakkara

Kuvaaja: tuntematon/Finnish Design shop (tuotekuva)

Kuvalähde : <https://www.finnishdesignshop.fi/huonekalut-tuolit-jakkarat-aalto-jakkara-e60-koivu-p-4320.html>

Kuva 30: Ikean Frosta-jakkara

Kuvaaja: tuntematon/IKEA (tuotekuva)

Kuvalähde : <https://www.ikea.com/fi/fi/p/frosta-jakkara-koivuvaneri-24286205/>

Kuva 31: Artekin keltainen E60-jakkara

Kuvaaja: tuntematon/Artek (tuotekuva)

Kuvalähde: <https://www.artek.fi/fi/tuotteet/jakkara-e60>

Kuva 32: Artekin oranssi E60-jakkara

Kuvaaja: tuntematon/Artek (tuotekuva)

Kuvalähde: <https://www.artek.fi/fi/tuotteet/jakkara-e60>

Kuva 33: Ikean keltainen Frosta-jakkara

Kuvaaja: tuntematon/IKEA (tuotekuva)

Kuvalähde: <http://sisustussuunnittelijanalku.blogspot.com/2014/09/artek-vs-ikea.html>

Kuva 34: Ikean oranssi Frosta-jakkara

Kuvaaja: tuntematon (tuotekuva)

Kuvalähde: <https://www.ikeaddict.com/ikeapedia/en/Product/90295743/us-en/frosta-stool-orange-red/Entry/>

Kuva 35: Ikean Frosta-jakkaran detalji

Kuvaaja: tuntematon/IKEA (tuotekuva)

Kuvalähde: <https://www.ikea.com/us/en/catalog/products/24286205/>

Kuva 36: Aallon jakkaran detalji

Kuvaaja: Tiina Ekosaari/Alvar Aalto -museo

Kuvalähde: <https://www.alvaraalto.fi/en/work/stool-60/>

Kuva 37: Alvar Aallon nojatuoli 41 (Paimio)

Kuvaaja: Maija Holma/Alvar Aalto -museo

Kuvalähde: <https://www.alvaraalto.fi/tyo/paimio-tuoli/>

Kuva 38: Paimiotuolin jäljitelmä

Kuvaaja: tuntematon

Kuvalähde: Alvar Aalto -museo, Jyväskylä. Arkistokansio: Huonekalut (sarjavalmistetut tyyppihuonekalut) 1929-, kansio 1/2.

Kuva 39: Detalji Paimiotuolin jäljitelmän liitoskohdasta

Kuvaaja: tuntematon

Kuvalähde: Alvar Aalto -museo, Jyväskylä. Arkistokansio: Huonekalut (sarjavalmisteiset tyyppihuonekalut) 1929-, kansio 1/2.

Kuva 40: Saanan ja Ollin Finartelle suunnittelema Kievari-matto

Kuvaaja: tuntematon/Saana ja Olli (tuotokuva)

Kuvalähde: <http://store.saanajaolli.com/product/kievari-rug-160x230cm-br-kievari-matto-160x230cm>

Kuva 41: Jyskin Ahorn-matto

Kuvaaja: tuntematon/Jysk (tuotokuva)

Kuvalähde: <https://jysk.co.uk/housewares/rugs/large-rugs-1/rug-ahorn-133x195-white>

Kuva 42: Eero Aarnion tuoli Gognac V.S.O.P

Kuvaaja: tuntematon/Bukowskis

Kuvalähde: <https://www.bukowskis.com/fi/auctions/F168/30-eero-aarnio-konjakkituoli>

Kuva 43: Konjakkituoli virolaiskopio

Kuvaaja: tuntematon

Kuvalähde: <https://www.osta.ee/konjakitool-karikatool-p-30-118570520.html>

Kuva 44: Konjakkituolin kopio Alibaba

Kuvaaja: tuntematon (tuotokuva)

Kuvalähde: <https://www.aliexpress.com/item/2020807217.html>

Kuva 45: Konjakkituolin kopio LifeInteriors

Kuvaaja: tuntematon (tuotokuva)

Kuvalähde: https://lifeinteriors.ae/l_en/lced-5341.html

Kuva 46: Fiskarsin saksien kehitys

Kuvaaja: Jouni Immonen/Yle

Kuvalähde: <https://yle.fi/uutiset/3-9623647>

Kuva 47: Marimekon Unikko-kuvio

Kuvaaja: tuntematon/Marimekko (tuotokuva)

Kuvalähde: https://www.marimekko.com/fi_fi/pieni-unikko-puuvillakangas-valkoinen-punainen-065205-001

Kuva 48: Dolce & Gabbanan unikkokuvioinen mekko

Kuvaaja: tuntematon/Dolce&Gabbana (tuotokuva)

Kuvalähde: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002641925.html>

Kuva 49: 3D-tulostimella valmistettuja Aallon huonekalujen pienoismalleja

Kuvaaja: tuntematon

Kuvalähde: <https://www.yeggi.com/q/alvar+aalto/?s=tt>

Kuva 50: 3D-tulostimella tulostettu Aalto-vaasin kopio

Kuvaaja: tuntematon

Kuvalähde: <https://www.collect3d.com/collection/3d-print/item/alvar-aalto-finnish-vase-replica>

Kuva 51: Korkea Aaltomaljakko

Kuvaaja: tuntematon/iittala (tuotekuva)

Kuvalähde: <https://www.iittala.com/fi/fi/brandit/iittala/alvar-aalto--kokoelma-maljakko-251-mm-kirkas/p/k004198>

Kuva 52: Aaltomaljakon jäljitelmä/Alvar Aalto -museon kokoelmat

Kuvaaja: Niina Kelloniemi

Kuvalähde: Niina Kelloniemen arkisto

Kuva 53: Artekin tarjoiluvaunu 500

Kuvaaja: tuntematon/Finnish Design Shop (tuotekuva)

Kuvalähde: <https://www.finnishdesignshop.fi/huonekalut-poydat-tarjoiluvaunut-aalto-tarjoiluvaunu-900-valkoinen-p-4363.html>

Kuva 54: Artekin tarjoiluvaunu 501

Kuvaaja: tuntematon/Finnish Design Shop (tuotekuva)

Kuvalähde: <https://www.finnishdesignshop.fi/huonekalut-poydat-tarjoiluvaunut-aalto-tarjoiluvaunu-901-valkoinen-koivu-p-4361.html>

Kuvat 55–58: Tarjoiluvaunujäljitelmät

Kuvaaja: tuotematon

Kuvalähde: Alvar Aalto -museo, Jyväskylä. Arkistokansio: Huonekalut (sarjavalmistetut tyyppihuonekalut) 1929-, kansio 2/2.

Lähteet

Painamattomat:

Arkistoaineisto:

Alvar Aalto -museo, Jyväskylä.

Lehtileikearkisto:

- Arkistokansio (A79/2004)
- Arkistokansio (A88/2008)
- Arkistokansio (A100/2012)
- Arkistokansio (A107/2014)
- Arkistokansio (A110/2015)
- Arkistokansio (A121/2017)

Huonekalutiedot -arkisto:

- Sähköpostikeskustelu: Intendentti Mikonranta, K. ja huonekalutehdas Korhonen/ Korhonen, J. välillä. 9/2008. Saatavilla: Arkistokansio: Huonekalut (sarjavalmisteiset tyyppihuonekalut) 1929-, kansio 1/2.

Designmuseo, Helsinki.

Kivilinna, H., Thiel, S. & näyttelytyöryhmä. 2019.

- Näyttelytekstit näyttelyssä *Keräilijät ja kokoelmat*. Designmuseo 25.10.2019–15.3.2020.

Poliisimuseo, Tampere.

Tietokanta:

- Kuvailutiedot. Saatavilla: tunnusnumero RM 200604T_8.

Niina Kelloniemi, Petäjävesi.

Valokuva-arkisto

Suulliset tiedonannot:

- **Korvenmaa, P. 2019.** Muotoilun ja kulttuurin professori, Aalto-yliopisto. Sähköpostikeskustelu. 14.5.2019.
- **Nokkonen, K. 2019.** Rikosylikonstaapeli, Keskusrikospoliisi. Keskustelu ja luento taideväärennöksistä 18.2.2019.
- **Pakoma, K. 2018.** Yli-intendentti, Alvar Aalto -säätio. Keskustelu 20.11.2018.
- **Sirén, M. 2020.** Toimitusjohtaja, Huutokauppa Helander. Puhelinkeskustelu 10.1.2020.

Painetut ja julkaistut:

Alibaba.com. 2020a. Hakusanat: Eero Aarnio, Alvar Aalto, Iittala, Marimekko. Saatavilla:

<https://www.alibaba.com/> [Viitattu 24.5.2020]

Alibaba.com. 2020b. Modern Coffee Home Furniture fiberclass tea cup shaped arm chair. Saatavilla:

https://www.alibaba.com/product-detail/Modern-coffee-Home-Furniture-fiberglass-tea_62198990636.html [Viitattu 24.5.2020]

AliExpress. 2020a. Hakusanat: Eero Aarnio, Alvar Aalto, Iittala, Marimekko. Saatavilla:

<https://www.aliexpress.com/> [Viitattu 24.5.2020]

AliExpress. 2020b. VSOP Chair. Saatavilla <https://www.aliexpress.com/item/2020807217.html>

[Viitattu 24.5.2020]

Charney, N. 2009a. Introduction teoksessa Charney, N. (toim.) 2009. *Art and Crime: Exploring the Dark Side of the Art World*. xiii–xvi. Santa Barbara California: Praeger.

Charney, N. 2009b. Art Crime in Context teoksessa Charney, N. (toim.) 2009. *Art and Crime: Exploring the Dark Side of the Art World*. xvii–xxiv. Santa Barbara California: Praeger.

Dahlbom, T. 2018. Design: Aito vai väärennös? Helsingin Sanomat 12.11.2018. Saatavilla:

<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005896030.html> [Viitattu 27.5.2019]

Design Eero Aarnio 2020. Tuotetiedot. Saatavilla:

https://www.designeeroaarnio.com/epages/eeroaarnio.sf/fi_FI/?ObjectPath=/Shops/20032008-40191/Products/100003/SubProducts/100003-0001 [Viitattu 24.5.2020]

Dobovšek, B. 2009. Art, Terrorism and Organized Crime Introduction teoksessa Charney, N. (toim.) 2009. *Art and Crime: Exploring the Dark Side of the Art World*. 64-71. Santa Barbara California: Praeger.

EEC, European Consumer Centre. 2017. The impact of counterfeiting on online consumer rights in

Europe. Saatavilla: <https://www.ecc.fi/globalassets/ecc/ajankohtaista/julkaisut/counterfeiting-2017.pdf> [Viitattu 22.3.2020]

Finnish Design Shop. 2019. Valaisimet/Kattovalaisimet/Riippuvalaisimet. Saatavilla:

https://www.finnishdesignshop.fi/valaisimet-kattovalaisimet-riippuvalaisimet-c-897_693_1847.html [Viitattu 26.4.2020]

Frilander, A. 2015. Halvat kopiot pyrkivät Suomen markkinoille. Helsingin Sanomat 19.10.2015.

Saatavilla: Alvar Aalto -museo, Jyväskylä. Lehtileikearkisto (A110/2015).

Google kuvahaku: puujakkara. Saatavilla:

https://www.google.com/search?q=puujakkara&sxsrf=ALeKk023YHmfe67LVQUmIVpA2U3Q34qm3A:1587916188246&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=2ahUKEwil-NTiulbpAhXm-ioKHeOpCV4Q_AUoAXoECAwQAw&biw=1280&bih=578 [Viitattu 26.4.2020]

Haarmann, P-L. 2015. Immateriaalioikeus. Helsinki: Talentum Pro.

- Harenko, K., Niiranen, V. & Tarkela, P. 2016.** Tekijänoikeus. Helsinki: Talentum Pro.
- Heinonen, K. 2002.** Harhaanjohtavuus kaupallisesta alkuperästä, eli, Sinun ei tule markkinoida omia tuotteitasi niin, että ostaja erehtyy luulemaan niitä kilpailijasi tuotteiksi. Edita.
- Huusko, A-K. 2017.** Aito vai ei? Tapaus Secto. Finnish Design Shop. Design Stories. Saatavilla: <https://www.finnishdesignshop.fi/design/aito-vai-ei-tapaus-secto> [Viitattu 4.5.2019]
- Härkäpää, M., Sykkö, S., Arjavirta, A. ja Kemell-Kutvonen, M. 2012.** Klassikoita ja niiden tekijöitä: Maija Isola – kankaissa koko elämän kirjo teoksessa Härkäpää, M., Sykkö, S., Arjavirta, A. ja Kemell-Kutvonen, M. 2012. *Kuvioissa Marimekko*. 68–85. Helsinki: WSOY.
- Härkönen, H. & Antikainen, M. 11.12.2017.** Uhkaavatko 3D-tulostetut feikkituotteet muotibrändejä? IPRinfo-verkkolehti 4/2017. IPR University Center Association. Saatavilla: https://www.iprinfo.com/artikkeli/uhkaavatko_3d-tulostetut_feikkituotteet_muotibrandeja/ [Viitattu 12.12.2020]
- Iittala. 2020.** Aaltomaljakon tuotetiedot. Saatavilla <https://www.iittala.com/fi/fi/brandit/iittala/alvar-aalto--kokoelma-maljakko-160-mm-kirkas/p/k000444> [Viitattu 24.5.2020]
- Kankaanpää, H. 2012.** Toisen tavaramerkkiin viittaaminen markkinoinnissa – oikeuskäytännön opetuksia teoksessa Kankaanpää, H. & Oesch, R. 2012. *Sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa verkkotalouden aikana*. 19–42. Helsinki: CC Lakimiesliiton kustannus.
- Karttunen, A. 2018.** Jopa kymmenien tuhansien eurojen arvoinen! Tiedätkö oman Aalto-vaasisi arvon? Avotakan verkkojulkaisu. Saatavilla: <https://www.meillakotona.fi/artikkelit/jopa-kymmenien-tuhansien-eurojen-arvoinen-tiedatko-oman-aalto-vaasisi-arvon> [Viitattu 27.5.2019]
- Keinänen, T. 2002.** Alvar and Aino Aalto as glass designers teoksessa Lahti, M. Mikonranta, K. & Pakoma, K. (toim.) 2002. *Alvar Aalto Designer*. 135–157. Alvar Aalto Foundation: Alvar Aalto Museum. 4th revised edition.
- Kervinen, E. 2008.** Artek ärtyi kopiovalmistajiin. Helsingin Sanomat 3.7.2008. Saatavilla: Alvar Aalto - museo, Jyväskylä. Lehtileikearkisto (A88/2008).
- Kila, J. & Balcells, M. (toim.) 2015.** Cultural Property Crime. An Overview and Analysis on Contemporary Perspectives and Trends. Leiden, Netherlands: Brill.
- Kivimäki, P. 17.4.2019.** Vaikuttavat nettikaupoissa aidoilta, mutta ovatkin halpoja kopioita – tältä näyttävät tullin takavarikoimat hyvin tutun näköiset tuotteet. YLE Uutiset. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-10742275> [Viitattu 22.3.2020]
- Koivulahti, T. 2012.** Taideteoksen jäljillä teoksessa Waenerberg, A. & Kähkönen, S. (toim.) 2012. *Taidetta tutkimaan: menetelmiä ja näkökulmia*. 321–347. Jyväskylä: Kampus Kustannus.
- Konttinen, R. & Laajoki, L. 2000.** Taiteen sanakirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Koukkunen, K. 2002.** Sivistyssanakirja. Nykysuomen opas. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

- Kruskopf, E. 1998.** Muotoilu ja taidekäsitys 1945–1990 teoksessa Bonsdorf, B., Gardberg C. J., Kruskopf, E. Lindeberg, B., Nummelin, R., Ringbom S. & Schalin, M. (toim.). Kaija Valkonen (suom.). 1998. *Suomen taiteen historia: keskialalta nykyaikaan*. 350–362. Espoo: Schildt.
- Kuluttajansuojalaki.** 2 luku markkinointi ja menettelyt asiakassuhteessa. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1978/19780038#L2> [Viitattu 3.5.2019]
- Kähkönen, S. 2012.** Käsitteet metodologisina välineinä teoksessa Waenerberg, A. & Kähkönen, S. (toim.) 2012. *Taidetta tutkimaan: menetelmiä ja näkökulmia*. 23-36. Jyväskylä: Kampus Kustannus.
- Laatutavara. 2013.** Tietopankki: Tunnista väärä signeeraus. Saatavilla: <https://www.laatutavara.com/tietopankki/tunnista-vaara-signeeraus/#> [Viitattu 13.4.2020]
- Laki markkinaoikeudesta.** <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1971/19710221> [Viitattu 25.1.2020]
- Lash, S. & Lury, C. 2007.** *Global Culture Industry*. Cambridge: Polity Press.
- Lassila, A. & Pulkkinen, P. 2012.** Designala iski kopioiden kimppuun. Helsingin Sanomat 25.4.2012. Saatavilla Alvar Aalto -museo, Jyväskylä. Lehtileikearkisto (A100/2012).
- Lehmuskoski, S. 2019.** Saana Sipilä ja Olli Sallinen suunnittelivat designmaton, sitten lähes vastaava matto ilmestyi myyntiin Tokmannille ja Jyskiin – Tekijänoikeusneuvosto: Tekijänoikeudellista suojaa ei ole. Helsingin Sanomat 11.1.2019. Saatavilla: <https://www.hs.fi/koti/art-2000005961922.html> [Viitattu 3.5.2019]
- Lehmusvesi, J. 2014.** Alibaba ja Aarnion aarteet. Helsingin Sanomat 22.11.2014. Saatavilla: Alvar Aalto -museo, Jyväskylä. Lehtileikearkisto (A107/2014).
- Leinonen, J. 2007.** Miksi tekijänoikeusriike olisi moraalisesti oikein? teoksessa Mylly, T., Lavapuro J. & Karo, M. (toim.) 2007. *Tekemisen vapaus. Luovuuden ehdot ja tekijänoikeus*. 223–231. Helsinki: Gaudeamus.
- Lenain, T. 2015.** The Narrative Structure of Forgery Tales teoksessa Kila, J. & Balcells, M. (toim.) 2015. *Cultural Property Crime. An Overview and Analysis on Contemporary Perspectives and Trends*. 39–60. Leiden, Netherlands: Brill.
- Lenain, T. 2011.** *Art Forgery: The History of a Modern Obsession*. London: Reaktion Books.
- LifeInteriors. 2020.** Roxy Fiberglass Gognac Arm Chair. Saatavilla: https://lifeinteriors.ae/l_en/lced-5341.html [Viitattu 24.5.2020]
- Lindberg, O. 2001.** Taidevääreännös on petos teoksessa Sederholm, H., Hanka, H., Kiviranta M-T., Sinisalo, S., Stewen R. & Mäkinen, A. (toim.) 2001. *Pinx. Maalaustaide Suomessa. Arki- ja Pyhäpuvussa*. 286–289. Espoo: Weiling + Göös.
- Mallioikeuslaki.** 1 luku yleisiä säännöksiä. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1971/19710221> [Viitattu 23.1.2020]

- McNulty, T. 2013.** Art Market Research: A Guide to Methods and Sources. Jefferson, North Carolina: McFarland & Company Inc. Publishers.
- Mikonranta, K. 2002.** Alvar Aalto – Master of Variation teoksessa Lahti, M. Mikonranta, K. & Pakoma, K. (toim.) 2002. *Alvar Aalto Designer*. 43–103. Alvar Aalto Foundation: Alvar Aalto Museum. 4th revised edition.
- Murray, B. 2004.** Defending the brand. Aggressive strategies for protecting your brand in the online arena. American Management Association.
- Mylly, T., Lavapuro J. & Karo, M. 2007.** Johdanto: tekemisen vapaus teoksessa Mylly, T., Lavapuro J. & Karo, M. (toim.) 2007. *Tekemisen vapaus. Luovuuden ehdot ja tekijänoikeus*. 9–28. Helsinki: Gaudeamus.
- Mäkinen, P., Paloranta, P., Pokela, H. & Vuori, K. 2006.** Markkinaoikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.
- Niipola, J. 2017a.** Eero Aarnio otti erävoiton kopioista. Kauppalehti 1.2.2017. Saatavilla: <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/eero-aarnio-otti-eravoiton-kopioista/12c3e103-c1cd-304c-9af5-05449598a0e1> [Viitattu 3.5.2019]
- Niipola, J. 2017b.** Eero Aarnio erottaa väärennetyn Pallotuolin tatista tuolin alla. Kauppalehti 6.2.2017. Saatavilla: <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/eero-aarnio-erottaa-vaarennetyn-pallotuolin-tatista-tuolin-alla/cd223e04-fe2c-342c-9b6f-64757abca216> [Viitattu 23.5.2020]
- Niiranen, P. 2018.** ”Picasson koevedokset olivat mustesuihkutulosteita” – kuopiolaispariskuntaa epäillään laajasta väärennetyn taiteen myynnistä. YLE Uutiset 7.5.2018. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-10194547> [Viitattu 12.4.2020]
- Nurmi, T., Rekiaro, I., Rekiaro, P. & Sorjanen, T 2001.** Gummeruksen suuri sivistyssanakirja. Helsinki: Gummerus.
- Oesch, R. 2012.** Patpending, TM ja © - Viittaukset suojattuun immateriaalioikeuteen. Miten niitä arvioidaan sopimattomasta menettelystä annetun lain pohjalta? teoksessa Kankaanpää, H. & Oesch, R. 2012. *Sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa verkkotalouden aikana*. 43–59. Helsinki: CC Lakimiesliiton kustannus.
- Oesch, R. 2005a.** Johdanto teoksessa teoksessa Oesch, R., Rinkineva, M-L. Hietamies, H. & Puustinen, K. 2005. *Mallioikeus: muotoilun suoja*. 13–17. Helsinki: Talentum.
- Oesch, R. 2005b.** Mallisuojan lähtökohdat teoksessa Oesch, R., Rinkineva, M-L. Hietamies, H. & Puustinen, K. 2005. *Mallioikeus: muotoilun suoja*. 19–29. Helsinki: Talentum.
- Oesch, R. 2005c.** Muotoilun suojavaihtoehdot ja niiden suhde toisiinsa teoksessa Oesch, R., Rinkineva, M-L. Hietamies, H. & Puustinen, K. 2005. *Mallioikeus: muotoilun suoja*. 31–51. Helsinki: Talentum.
- Ornamo 2019.** #loveoriginal -kampanja. Saatavilla: <https://www.ornamo.fi/fi/artikkeli/ornamo-tukee-design-yritysten-kampanjaa-aitojen-tuotteiden-puolesta/> [Viitattu 5.5.2019]

- Pang, L. 2012.** Creativity and its Discontents. China's Creative Industries and Intellectual Property Right Offenses. Durham [N.C] Duke University Press cop.
- Pantzar, M. 2016.** Joululahjojen joukossa on väärennöksiä – ”Moni menee lankaan ulkomaisella verkkosivustolla”. YLE Uutiset 21.12.2016. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-9363979> [Viitattu 26.10.2019]
- Papanek, V. 1985.** Design for the Real World: Human Ecology and Social Change. London: Thames and Hudson.
- Patenttilaki.** <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1967/19670550> [Viitattu 23.1.2020]
- Peltonen, A. & Määttä, K. 2015.** Kuluttajansuojaoikeus. Helsinki: Talentum.
- Pihlajarinne, T. 2010.** Milloin SopMenL kieltää tuotteiden ja tuotenimien jäljittelyn? Uusinta ratkaisukäytäntöä sekaantumisen vaaran arvioinnista – erityisesti arvioinnin ajankohdan kannalta teoksessa Pihlajarinne, T., Pokela, E. & Ruuhonen, K. (toim.) *Tavaramerkki ja toiminimi. Immateriaalioikeudellisia erityiskysymyksiä.* 69–87. Helsinki: CC Lakimiesliiton kustannus.
- Pirinen H. 2012.** Biografinen ja historiallinen näkökulma taiteentutkimukseen teoksessa Waenerberg, A. & Kähkönen, S. (toim.) 2012. *Taidetta tutkimaan: menetelmiä ja näkökulmia.* 281–305. Jyväskylä: Kampus Kustannus.
- Polk, K. & Chappell, D. 2009.** Fakes and Deception: Examining Fraud in the Art Market teoksessa Charney, N. (toim.) 2009. *Art and Crime: Exploring the Dark Side of the Art World.* 72–84. Santa Barbara California: Praeger.
- Ragai, J. 2015.** The Scientist and the Forger: Insights into the Scientific Detection of Forgery in Paintings. London: Imperial College Press.
- Rikoslaki.** 33 luku väärennysrikoksista. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L33> [Viitattu 3.5.2019]
- Rikoslaki.** 36 luku petoksesta ja muusta epärehellisydestä. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L36> [Viitattu 3.5.2019]
- Ruuhonen, K. 2010.** Taloudelliset ja rikosoikeudelliset seuraamukset tuoteväärennöstapauksissa teoksessa Pihlajarinne, T., Pokela, E. & Ruuhonen, K. (toim.) *Tavaramerkki ja toiminimi. Immateriaalioikeudellisia erityiskysymyksiä.* 139–163. Helsinki: CC Lakimiesliiton kustannus.
- Saario, K. 2017.** Aidon tuntee jaloista. Helsingin Sanomat 17.9.2017. Saatavilla: Alvar Aalto -museo, Jyväskylä. Lehtileikearkisto (A121/2017).
- Sopo, E. 2012.** Attribuointi teoksessa Waenerberg, A. & Kähkönen, S. (toim.) 2012. *Taidetta tutkimaan: menetelmiä ja näkökulmia.* 307–319. Jyväskylä: Kampus Kustannus.
- Suomen antipiratismiyhdistys. 2019.** Tuoteväärennökset. Saatavilla: <https://www.facg.fi/tuotevaarennokset/> [Viitattu 3.5.2019]

- Tanhuanpää, A. 2012.** Tekninen taidehistoria tutkimuksellisenä lähestymistapana teoksessa Waenerberg, A. & Kähkönen, S. (toim.) 2012. *Taidetta tutkimaan: menetelmiä ja näkökulmia*. 349–376. Jyväskylä: Kampus Kustannus.
- Tavaramerkkilaki.** Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190544> [Viitattu 23.1.2020]
- Tekijänoikeuslaki.** Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404#L1> [Viitattu 25.1.2020]
- The Next Rembrandt Project.** Saatavilla: <https://www.nextrembrandt.com/> [Viitattu 12.4.2020]
- Toivonen, J. 2017.** Oranssi väri löi täpärästi musta vuonna 1967 – Fiskarsin 50-vuotiaat sakset ovat yhä hitti maailmalla. YLE Uutiset 20.5.2017. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-9623647> [Viitattu 25.5.2020]
- Tulli. 2019.** Tuoteväarennösten tuonti matkalta. Saatavilla <https://tulli.fi/henkiloasiakkaat/matkailijalle/tuotevaarennokset> [Viitattu 2.5.2019]
- Tuomikoski, M. 2017.** Taidekaupan maine koki kolauksen – taulut eivät ole ainoita vääreännöskohteita. Yle Uutiset 15.1.2017. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-9398053> [Viitattu 3.5.2020]
- Tuotevastuulaki.** Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19900694> [Viitattu 25.1.2020]
- Vakkari, J. 2000.** Lähde ja silmä. Kuvataiteen tuntemuksen historiaa ja perusteita. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Valkeapää, L., Salmela, U. & Bonelius, E. 1997.** Taidehistorian sanasto. Jyväskylän yliopisto: TAIKU/Taidehistoria. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47722/951-34-0991-0.pdf> [Viitattu 27.1.2020]
- Verno, P. 2004.** Kuumat linnut. Aamulehti 16.12.2004. Saatavilla: Alvar Aalto -museo, Jyväskylä. Lehtileikearkisto (A79/2004).
- VOGA. 2019a.** About us. Saatavilla: <https://voga.com/pages/about-us> [Viitattu 4.5.2019]
- VOGA. 2019b.** Alvar Aalto. Saatavilla: <https://voga.com/collections/alvar-aalto> [Viitattu 3.5.2019]
- Väisänen, S. 2014.** Sehän on Aallon jakkara – ei kun Ikean! Savon Sanomat 14.3.2014. Saatavilla <https://www.savonsanomat.fi/kotimaa/Seh%C3%A4n-on-Aallon-jakkara%E2%80%93ei-kun-Ikean/497420> [Viitattu 24.5.2020]
- Wallgren, S. 2018.** Suomalaisten kuluttajien suhtautuminen vaatetusalan kopiointiin ja tuotevääreännöksiin. Pro Gradu -tutkielma. Lapin yliopisto. Taiteiden tiedekunta. Saatavilla: <https://lada.ulapland.fi/handle/10024/63251> [Viitattu 11.12.2020]
- Weiland-Särmälä, K. 2017.** Mariskooli suomalaisuuden ikoni? Antiikki&Design -blogi. 28.2.2017. Saatavilla: <http://antiikkidesign.fi/blogit/mariskooli-suomalaisuuden-ikoni> [Viitattu 4.5.2019]

- Wright, R. 2015.** Taideteollisuuden kultakauden designin keräily teoksessa Bradbury, D. (toim.) 2015. *Muotoilun klassikat* (suom. Sami Heino). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Yang, F. 2016.** Faked in China: nation branding, counterfeit culture and globalization. Bloomington Indiana: Indiana University Press.
- Yeggi.com. 2020.** Search Engine for 3D-printable Models. Saatavilla: <https://www.yeggi.com/q/alvar+aalto/?s=tt> [Viitattu 26.5.2020]
- Yle Uutiset. 2008a.** D&G haluaa purkaa Unikko-kuvion rekisteröinnin. Talous 2.7./1.11.2008. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-5842157> [Viitattu 24.5.2020]
- Yle Uutiset. 2008b.** Marimekko ja Dolce&Gabbana Unikko-sopuun. Kulttuuri 14.10. /11.11.2008. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-6114973> [Viitattu 24.5.2020]